د اروا پوهنې
لنډ تاریخ

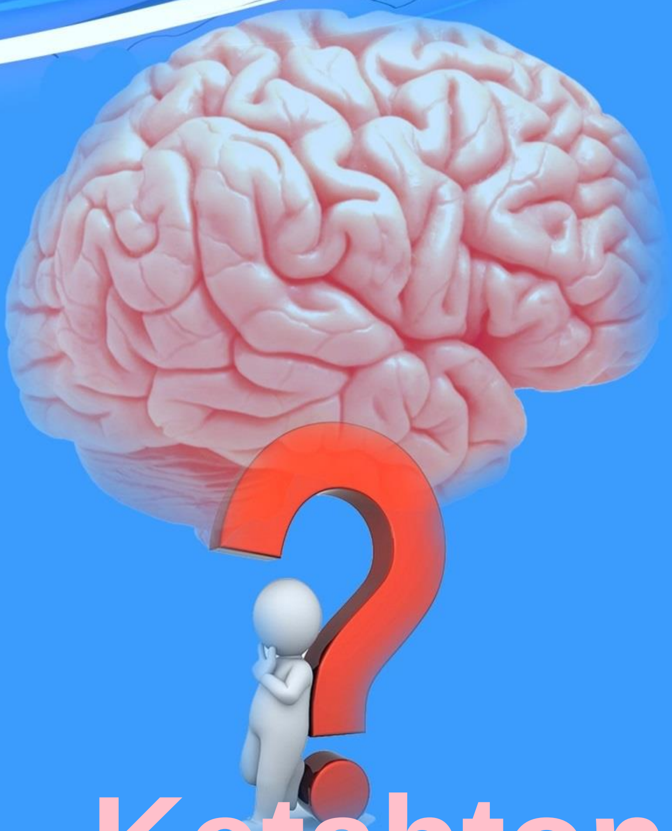

Ketabton.com

مؤلف: مصطفی صفا

ketabton.com - The Digital Library

دارواپوهنې
لنډ تاریخ

مؤلف مصطفی صفا

۱۳۹۳ هـ ل

ketabton.com - The Digital Library

د اروپاپوهنې لنډ تاریخ

مؤلف: مصطفی صفا

انتشارات جهان اسلام
۰۷۰۷۰۷۰۱۱۴
پته: کوټه سنګي، کابل- افغانستان
1jahan.islam@gail.com

د کتاب نوم:	**د اوراپوهنې لنډ تاریخ**
مؤلف:	مصطفی صفا
د چاپ وار:	لومړی
د چاپ کال:	۱۳۹۳هـ ل منی
د چاپ شمیر	۱۰۰۰ زر ټوکونه
د پښتې سکښت	د انتشارات جهان اسلام اداره
کمپوز:	په خپله مؤلف
خپرندوی:	**انتشارات جهان اسلام**
قیمت:	۱۰۰ افغانی

ددغه کتاب د چاپ او خپراوي ټول حقوق له «انتشارات جهان اسلام» خپرندویې ټولنې او ښاغلي مؤلف سره خوندي دي

ketabton.com - The Digital Library

لیک لړ

سرلیک .... مخګڼه

1. د ارواپوهنې لنډه پېژندنه..................................۵
2. په فلسفه کې د ارواپوهنې څرکونه..........................۷
3. په فیزلوژۍ کې د ارواپوهنې څرکونه......................۱۶
4. په رسمي ډول د ارواپوهنې منځته راتګ......................۲۰
5. د ارواپوهنې دوه مکتبونه د مبارزې په حال کې ۲۲
6. د ارواشننې مکتب ارواپوهنې ته څه ورکړل؟ ۳۶
7. سلوک پالنه د ارواپوهنې په تاریخ کې یو بل ګام..............۴۹
8. ګشتالت پالنه د ارواپوهنې په خدمت کې ۵۹
9. انسان پالنه د ارواپوهنې د لړۍ بله کړۍ.......................۷۳
10. شناخت پالنه او د ارواپوهنې نورې لاسته راوړنې ۸۲
11. ویلهلم وونټ...۹۰
12. ویلیام جیمز...۹۸
13. پاولوف ۱۰۷
14. زیګموند فروید..۱۱۵
15. جان واټسن...۱۲۹
16. بي. اف. سکینر...۱۳۷
17. آلفرډ آدلر ۱۴۵
18. آبراهام مازلو..۱۵۳
19. کارل یوګ...۱۶۲
20. کارل راجرز ۱۷۲
21. ماخذونه...۱۸۱

ketabton.com - The Digital Library

د اروا پوهنې لنډه پېژندنه

د اروا پوهنې یا Psychology کلمه په مستقیمه توګه له یوې یوناني اصطلاح Ψυχολογία څخه اخیستل شوې ده؛ دغه اصطلاح له دوو کلمو ψυχή او λόγος څخه چې انګلیسي بڼه یې «Psyche او Logos» ده، جوړه شوې ده؛ چې د «د روح د مطالعې» یا په انګلیسي کې «Study of Soul» معنا ورکوي. خو د پام وړ ټکی دا دی، چې د Psyche کلمه «په یوناني کې: ψυχή» په غوڅ ډول د «روح» چې په انګلیسي کې ورته «Soul» وایي معنا ښیندي، خو دا چې د اوسنۍ اروا پوهنې د مطالعې ساحه «روح» نه، بلکې «ذهن» یا په انګلیسي «Mind» دی، نو په دې اساس د غلطې مشهورېدنې پر اساس په انګلیسي کې د یوناني د Psyche کلمه تقریباً د «Mind» معادل نیول کېږي.) له ویکیپېډیا wikipedia څخه

هېره دې نه وي، چې دغه لغوي تېروتنه وروسته له انګلیسي څخه په عربي، پارسي او پښتو ژبو کې هم را تکرار شوې او مشهوره شوې ده. په دې بنسټ اروا پوهنه، د روح څېړنه نده، د ذهن او کړو وړ څېړنه ده. الله (ج) هم په خپل عظم الشانه کلام کې فرمایلي، چې د روح پر بشپړ ماهیت له الله (ج) څخه پرته بل څوک نه پوهېږي.

اروا پوهنه د انسان د سلوک، رفتار، چال چلند او ذهني عملیو علمي او تحلیلي مطالعه ده. اروا پوهنه د ځان پېژندنې، بل پېژندنې او له ټولنې او چاپېریال سره د جوړجاړي یوه داسې مهمه کیلي ده. چې له موږ سره د خپلو فعالیتونو په سمون، د ناخوښو او ناسمو غبرګونونو په بدلون او د یوه سالم او متوازن شخصیت په وده کې مرسته کوي.

دا چې د انسان د چال چلند، کړو وړو، په چاپېریال کې د هغو د عمل او عکس العمل او نورو ذهني مسایلو په باب له پخوا څخه ځینې بحثونه په

ketabton.com - The Digital Library

یوشمېر علومو لکه په فلسفه، لرغوني طب او فیزیولوژۍ کې موجود وو، خو څنګه چې د انسانانو د تاریخي هلوځلو او تجربو په رڼا کې زیاترو علومو اختصاصي بڼه پیدا کړه، همداسې د کړووړو او نورو رواني مفاهیمو لکه «د ادراک، تمرکز، احساس، انګېزې، عاطفې، شخصیت، بېلابېلو هیجاناتو، ذهني انځورونو، فردي اړیکو او د نورو باطني او نه حس کېدونکو پدیدو» مطالعې هم د انسانانو په منځ کې د یوې ځانګړې پوهې په توګه ځان راڅرګند کړ او د ارواپوهنې په نوم یې شهرت پیدا کړ.

ددغې نوې پوهنې په رامنځته کولو او هغو ته په پراختیا ورکولو کې ډېرو پوهانو هلې ځلې کړې دي، چې تر ټولو لومړی پکې المانی فیزیولوژپست «**ویلهلم وونټ**» دی، چې په ۱۸۷۹م کال کې یې د «**لایپزیک**» په پوهنتون کې د ارواپوهنې لومړنی ازموښتون «لابراتور» رامنځته کړ او په دې سره یې ددغه علم لومړني بنسټونه په پښو ودرول. ترده وروسته د نړۍ په ګوټ ګوټ کې د ارواپوهنې لپاره نورو پوهانو زیار وایست او په دغه برخه کې یې زیات شمېر اثار او افکار رامنځته کړل، چې په راتلونکو پاڼو کې به په لنډه تفصیل ورباندې وغږېږو. هیله ده چې د ارواپوهنې د تاریخي بهیر په څو شېبو مو ورګډه کړی شي.

ketabton.com - The Digital Library

په فلسفه کې
د اروا پوهنې څرکونه

د فلسفې لفظ د یوناني د Philien له لغت څخه چې د یوه شي د خوښولو او ګرانولو معنا ورکوي او د Sophia چې د عقل او پوهې معنا ورکوي، اخیستل شوی دی. د دواړو لفظونو له ترکیب څخه د علم خوښوونکی یا پوهندوست مفهوم څرګندېږي. «فلسفه، محمد نادر ایوبي، ۷مخ»

فلسفې ته د علومو د مور خطاب هم شوی دی. په لرغونو زمانو کې به چې کوم سړی په ټولو مروجو علومو لاس برې ؤ، هغه ته به فیلسوف ویل کېده. هغه مهال د طبیعیاتو، ریاضیاتو، اخلاقیاتو او نورو سیاسي او اجتماعي مسئلو په هکله فکرونه، نظرونه او لیکنې فلسفه بلل کېدل. موږ چې نن سبا د ارسطو، سقراط، افلاطون، فیثاغورث، اپیکور، کنفوسیوس، امپدوکلس، ډیوژن، سنټ پل او نورو نومونه اخلو، دا د همغه وختونو د فلسفې رهبران دي، چې تر میلاد مخکې یې د ژوند او نړۍ په باب ژور فکرونه کړي او په خپلو څرګندونو سره یې د بېلابېلو انساني علومو بنسټونه اېښي دي.

موږ که د اوسنۍ اروا پوهنې په زیاتره مسایلو لکه تفکر، ادراک، انګېزې، حافظې، هیجانونو او نورو باندې د انسانانو له خوا په لومړنیو ورکړل شویو نظرونو پسې څېړنه کوو، نو تر هرڅا د مخه مو د پورته یادو شویو فیلسوفانو نومونه او کارونه مخې ته راځي. ښایي همدا لامل وي، چې اوسني څېړونکي د اروا پوهنې تېرمهال یا ګذشته ډېره اوږده او لرغونې او تاریخي سابقه یې لنډه او معاصره ګڼي.

ketabton.com - The Digital Library

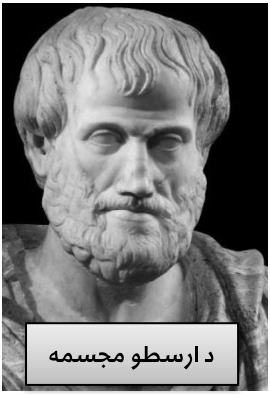
د ارسطو مجسمه

موږ د مثال په ډول د لرغونې فلسفې په لمن کې د یونان د نابغه فیلسوف ***ارسطو*** «۳۸۴-۳۲۲ق م» هغو نظریاتو ته تم کېږو، چې د ځینو اروا پوهنیزو موضوعاتو رنګ پکې له ورایه ښکاري. «ارسطو د بشر معلومات له دوو لارو څخه ګڼي. لومړی: هغه معلومات چې د انسان د حسي تجربو له مخې حاصلېږي. دوهم: هغه معلومات چې د انسان د قیاس او حکم د واسطې په سبب میسرېږي. کوم معلومات چې د حواسو له لوري پیدا کېږي جزیات دي، اما هغه معلومات چې پر کُلیاتو شامل وي، د واسطې په سبب ادراک کېږي. په طبیعي شکل سره د انسانانو معلومات د حواسو له لوري شروع کېږي او په تدریج سره پر کُلیاتو معلومات پیدا کوي...»

روحیات، ۱۰۴مخ

ارسطو په یوه کتاب چې د روح په اړه یې لیکلی دی، دغه ډول زیاتې څرګندونې پکې لیدل کېږي. د ارسطو ترڅنګ د هغه وخت ځینو نورو فیلسوفانو هم د انسان پر ذهني او رواني چارو باندې یو لړ بحثونه کړي دي، خو څرنګه چې د فلسفې دغه لومړنی بهیر تر میلاد پښنه را اړوي او تر پنځلسمې میلادي پېړۍ پورې د یونان د فلسفې سبک او اغېزې له ځانه سره راوړي، نو تر دغه وخته پورې هرڅه د علومو د یوه مخلوط په بڼه مخ پر وړاندې راځي.

(ددغو پېړیو یوه ځانګړنه دا ده، چې په هغو کې کلیسا په علمي مرکزونو واکمنه وه، په دغه دوران کې فلسفه هغو علومو ته ویل کېده، چې د کلیسا له خوا تدریسېدل او په هغو کې منطق، الهیات، اخلاق، سیاست، د ژبې قواعد، د معاني او بیان بحثونه او ځینې داسې طبیعیات او کلیات شامل وو، چې کلیسا ته د منلو وړ وو.) فلسفه څه ده؟ عبدالرحیم درانی، ۱۳مخ

ketabton.com - The Digital Library

خو څرنګه چې له پنځلسمې میلادي پېړۍ را په دې خوا په فلسفه کې بدلونونه راغلل او زیات شمېر فیلسوفان لکه توماس من، تامس هابز، رنه دکارت، جان لاک، بارخ سپینوزا، جارج برکلې، توماس مور، فرانسیس بیکن، امانویل کانټ او نور رامیدان ته شول او د خپلو زمانو په نویو موضوعاتو یې بحثونه وکړل. له همدې امله اوسنۍ اروا پوهنه هم د لرغونې زمانې د فلسفې په پرتله د پنځلسمې میلادي پېړۍ نه را په دې خوا فلسفې څخه زیات اغېز مونډلی دی.

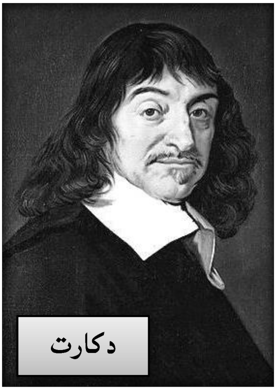
دکارت

ددغو فیلسوفانو په ډله کې لومړنی سړی ***دکارت*** «۱۵۹۶م-۱۶۵۰م» دی، چې د اروا پوهنې په برخلیک باندې یې اغېز پرېښودی، که څه هم له دکارت څخه کابو ۲۰۰ کاله وروسته هم اروا پوهنه له فلسفې را جلا شوې نه وه، مګر د نوموړي یو شمېر نظریات د راوروسته اروا پوهانو لپاره د خوځښت او ارزښت وړ وو.

د دکارت له خوا د ذهن او بدن د مسئلې راسپړل، هغه څه وو، چې له شکه پرته د اروا پوهنې د تحول په تاریخ کې د الهام وړ واقع شول. تر دکارت وړاندې پېړۍ پېړۍ پردغه موضوع باندې چې ایا ذهن او بدن یا رواني نړۍ او مادي نړۍ یو له بله جدا شیان دي؟ بحث او خبرې اترې کېدې، چې پایله یې د دوه اړخه نظریې ټاکل وو، یعنې د هغوی په باور ذهن او بدن متفاوت طبیعت لري او سره بېل او جلا دي. خو دغې څرګندونې هم یو لړ پوښتنې راپیدا کړې وې، چې ایا دغه دواړه پر یو او بل باندې کوم تاثیر اچوي او که له یو او بل څخه مستقلې چارې ترسره کوي؟

دکارت دغه موضوع تائید کړه، چې ذهن او بدن دوه مختلف عناصر دي، مګر د یوه نظر په وړاندې کولو سره یې ددغو دواړو عناصرو ترمنځ داړیکو په

ketabton.com - The Digital Library

اړه له دوديزو نظرياتو څخه سرغړونه وکړه. ده وويل: «سمه ده، چې ذهن پربدن تاثير اچوي، مګر د بدن تاثير پر ذهن باندې تردې لوی دی، چې تر اوسه يې تصور کېده. د ذهن او بدن ترمنځ اړيکې يوطرفه يا يو اړخيزې نه دي، بلکې يو دوه اړخيزه تعامل دی.» تاريخ روانشناسي نوين، ۵۴مخ

د **دکارت** په باور «ذهن غير مادي دی، يعنې له کومې فزيکي مادې څخه نه دی تشکيل شوی. همداراز په تفکر او هوښيارۍ باندې قادر دی، چې موږ ته په بهرنۍ نړۍ پورې اړونده پوهه ترلاسه کوي. ذهن د مادې هېڅ ډول ځانګړتيا نه لري، د ذهن تر ټولو مهمه ځانګړتيا د تفکر کولو وړتيا ده، چې همدغه خصوصيت هغه له مادي جهانه جلا کوي. څرنګه چې ذهن د فکر، درک او ارادې درلودونکی دی، نو بايد په داسې ډول پر بدن اغېز پرې باسي، چې په بدل کې له هغو څخه هم اغېز راخپل کړي. د مثال په ډول کله چې په ذهن کې دا تصميم راپورته کېږي، چې له يوه ځای څخه بل ځای ته ولاړ شي، نو دغه تصميم د غړو او بدني اعصابو په وسيله د اجرا مرحلې ته داخلېږي. همداراز کله چې بدن د نور يا تودوخې په وسيله تحريک شي، ذهن ددغو حسي او تحريکي مسئلو پېژندنه او تحليلونه کوي او مناسب ځواب ورته تيا کي.» هماغه اثر، ۵۷مخ

دکارت په خپلو ليکنو کې د افکارو او تصوراتو، يوه بېله طريقه مطرح کړه، چې وروسته يې د نوې ارواپوهنې په بهير ژور تاثيرات پرېښودل، ده وويل: «ذهن دوه ډوله تصورات منځته راوړي: اشتقاقي تصورات او فطري تصورات.

اشتقاقي تصورات هغه دي، چې په مستقيم ډول د يوه بهرني محرک لکه د يوه غږ له اورېدلو يا د کومې ونې د منظرې په ليدلو سره په ذهن کې رامنځته کېږي.» **دکارت** د شيانو د درک کولو او پېژندلو په پروسه کې د انسان فکري عمليې ته د لومړيتوب ارزښت ورکوي. دی وايي: «پوهېږم چې له خپل فکر پرته بل شی نه شم پېژندلی. که موضوع له مادې څخه شروع کړو او

ketabton.com - The Digital Library

د يو شمېر مرحلو څخه بشر ته ورسېږو، ښايي د نړۍ پوالي له اړيکو د منطقو تر اغېز لاندې هم فکر مادي وېولو، اما موږ يوازې د فکر له لارې ماده پېژنو او يوازې فکر دی، چې په مستقيم ډول پېژندل کېږي.» فلسفه، ۴۶۱مخ

د کارت **فطري تصورات** هغه تصورات بولي، چې د حواسو او بهرنۍ نړۍ د اشياو له مخامخ کېدنې څخه نه رامنځته کېږي، بلکې يوازې له ذهن او شعور څخه سرچينه اخلي، د مثال په ډول د خدای(ج) تصور د ***دکارت*** په اند د همدغو فطري او ذاتي تصوراتو له ډلې څخه دی. نوموړی په دې اړه زياتوي: «زما په ذهن کې د يوه کامل وجود تصور شته، څرنګه چې زه ناقص يم، نو د هغه تصور يا فکر سرچينه زه نه يم، نو هرومرو کامل وجود شته، چې د همدې فکر سرچينه ده او هغه کامل وجود د خدای(ج) دی.» هماغه اثر، ۴۵۹مخ

د ***دکارت*** د فطري تصوراتو نظريې، وروسته په اروا پوهنه کې د ګشتالت پر مکتب اغېز وکړ او هلته يې د فطري ليدنې نظريه چې وايي: «زموږ ادراکي ځواک ذاتي او فطري دی، نه اکتسابي» راوپنځوله.

❖ ❖ ❖

تر ***دکارت*** وروسته کوم فيلسوف چې کارونه يې د نوې اروا پوهنې لپاره د اهميت وړ وو، (***جان لاک***) «۱۶۳۲م-۱۷۰۴م» دی. په دې ډګر کې د نوموړي د سپينې لوحې نظريه خورا زيات شهرت لري. ***لاک*** وايي:

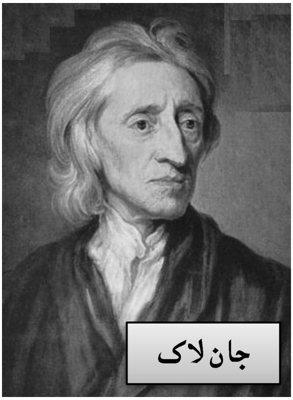

جان لاک

«ذهن د زوکړې په وخت کې لکه کاغذ داسې سپين وي او د هر ډول خصوصيت او تصور څخه خالي وي... دا چې څه ډول بشري ذهن د معنا څښتن ګرځي، يوازې تجربه دغه کار ترسره کوي، دا ځکه چې زموږ ټولې پوهنې پر تجربو ولاړې دي، ټولې معانۍ د احساس يا تفکر په واسطه حاصلېږي. احساسونه په خپله جسماني دي، د هغو ذهني

ketabton.com - The Digital Library

نتیجه ادراک دی، چې د ذهن لومړی قوه ده.» روحیات، ۲۲۱مخ

د **جان لاک** په نظر: «د انسان عقل ارثي نه دی او د زیږېدو پر وخت د ښو او بدو په اړه فطري معلومات، د دوزخ او جنت په اړه خبرتیا نه لرو، بلکې دا ټول معلومات وروسته، د هغو تجربو له امله چې ذهن یې د حواسو له لارې زده کوي ترلاسه کوو... د حسي تجربو ترلاسه کول، د لیدلو، اورېدلو، بویولو، لمس کولو، د هغه کتاب متن دی، چې د ذهن پر تخته له زیږون څخه ترمړینې پورې لیکل کېږي. دا پوهېدل د خاطراتو په څېر په ذهن کې راټولېږي، وروسته په فکر بدلون مومي او د عقل په نوم زیاتېږي. په دې توګه عقل یوازې د مادي نړۍ غبرګون دی، چې د حواسو له سوریو څخه پرذهن خپرېږي. ذهن له مادې پرته د بل څه درک نه شي کولی، ځکه دا یوازې ماده ده، چې حس اغېزمنوي. سربېره پردې خلک نړۍ په بېلابېلو بڼوویني، دا ځکه چې زموږ حواس که څه هم یوه بڼه لري، خو په بېلابېلو بڼو کې له نړۍ سره مطابقت لري.» په فلسفه کې تلپاتې پېښې، ۱۶۳مخ

جان لاک د عقل، درک، تصور او خاصیت په باب وايي: «کوم شی چې عقل ته داخلېږي، تصور یا معنا او مفهوم دی، مګر کومه قوه چې په شیانو کې موجوده ده او زموږ په ذهن کې تصور پیدا کوي، خاصیت دی. مثلاً سپینوالی د بشر په ذهن کې مفهوم، معنا او تصور دی، مګر په واوره کې خاصیت دی.» روحیات، ۲۳۲مخ

د جان لاک زیاترو افکارو د نوې اروا پوهنې په تاریخ کې خپل تاثیرات درلودلي دي. په ځانګړي ډول دده یو اثر چې «د انسان د فهم او پوهې په اړه» نومېږي او ده یې په لیکلو ۲۰ کلونه کار کړی ؤ، زیات ستایل شوی دی.

❖ ❖ ❖

د فیلسوفانو په ډله کې بل هغه فیلسوف چې نوې اروا پوهنې ته ګټور واقع شوی، **امانویل کانټ** «۱۷۲۴م-۱۸۰۴م» ګڼل شوی دی.

ketabton.com - The Digital Library

کانټ خپل افکار د جان لاک په مخالفت کې وړاندې کوي. نوموړی د ذهن، حواسو او درک په اړه وایي: «**موږ خپل معلومات د حواسو له لارې یوځل او په بشپړه توګه نه شو ترلاسه کولی. ذهن د یو لړ فکري اغېزو نوم نه دی... د لاک دا عقیده چې له حسي تجربو پرته د پوهې ترلاسه کول ګرانه خبره ده، اشتباه کوي. ذهن یوازې د لید او تجربو

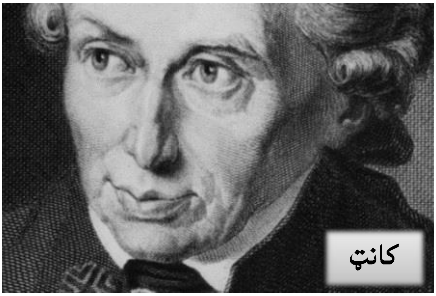

مجموعه نه ده، بلکې د هغو هادي او نظم ورکوونکی هم دی... ذهن موږ ته هغه توانایي رابښي، ترڅو پاشلو لیدنو او بې موخو تجربو ته د منظمو معلوماتو بڼه ورکړو او شخصي او خبري درک او پوهاوی په ټولیزه او عمومي پوهه بدل کړو...**» په فلسفه کې تلپاتې پېښې، ۲۱۶مخ

کانټ بل ځای وایي: «**محسوسات په خپله سره یوځای کېږي، ترتیبېږي او په ادراکو بدلېږي... خو ټول محسوسات په مدرکاتو نه بدلېږي، بلکې هغه محسوسات چې زموږ له غرض سره جوړښت کوي په مدرکاتو اوړي. مثلاً ساعت هره ګړۍ ټک ټاک کوي، مګر موږ تل هغه نه اورو، بلکې هغه یې اورو، چې زموږ له تقاضا یا غرض سره سمون لري. یا هغه مور چې د خپل کوچیني زانګو ته خوب وړې وي، د شاوخوا له آوازونو څخه ناخبره وي، اما که کوچینی یې کوم حرکت وکړي فوراً ویښېږي.**» روحیات، ۲۴۸مخ

کانټ د انسان په پوهنیزه پروسه کې د حواسو په پرتله ادراکو ته زیات ارزښت ورکوي. دی وایي:(یو ناپوه انسان نړۍ ته داسې ګوري لکه شکسپیر«د انګلستان نابغه لیکوال او متفکر» چې ورته کتل او د دوی ترمنځ توپیر دا دی، چې شکسپیر کولی شول، چې خپلو لیدنو ته سر او سامان ور وبښي او هغه په معنا لرونکې او ښایسته بڼه انځور کړي. ځکه نو

ketabton.com - The Digital Library

موږ باید د فهم او درک پرځواک زور راوړو او حواسو ته لږ اهمیت ورکړو. حواس موږ ته ظاهري نړۍ راښیي، خو د درک ځواک مو هغه حقیقت ته بیایي، چې د ظواهرو په ماورا کې پټ دی.)

په فلسفه کې تلپاتې پېښې، ۲۱۷مخ

موږ که چېرې د کانټ د پېړۍ د ځینو نورو فیلسوفانو لکه **جارج برکلې**، **ډېوېډهیوم**، **ډېوېډهارتلي**، **جیمزمیل** او نورو افکار مطالعه کړو، نو ګڼ اروا پوهنیز توکي پکې موندلی شو، چې دغه توکي په خپل وار سره په دې دلالت کوي، چې اروا پوهنه او اروا پوهنیز موضوعات له ډېرې پخوا نه د فلسفې په پانو کې په غیرمستقله بڼه موجود وو.

❖ ❖ ❖

د نولسمې میلادي پېړۍ په فیلسوفانو کې چې نظریاتو یې په اروا پوهنه په ځانګړي ډول په امریکا کې د اروا پوهنې د عمل د مکتب د پلویانو پر عقایدو او افکارو تاثیر درلود، یو هم انګلیسی فیلسوف **هربرټ سپنسر** «۱۸۲۰م–۱۹۰۳م» ؤ. **سپنسر** چې د «لومړنۍ مبادۍ»، «د مدنیت د اصولو علم» او «داخلاقو اصول» په نومونو کتابونه یې ډېر مشهور دی؛ په ۱۸۸۲م کال یې چې ۶۲ کلن ؤ، امریکا ته سفر وکړ. دا هغه وخت و، چې دده فلسفي نظام دده تر دغه سفر ۲۰ کاله مخکې د امریکا پوهنتونونو ته مخه کړې وه. دی چې کله امریکا ته ورسېد، د یوه ملي قهرمان په توګه ورنه استقبال وشو. په نیویارک کې وتلي میلیاردر او د امریکا د فولادو د صنعت څښتن «**اندروکارنګي**» په ډېرو ښو مراسمو کې د **سپنسر** هرکلی او درناوی وکړ. په دې توګه **سپنسر** د امریکا په علمي او

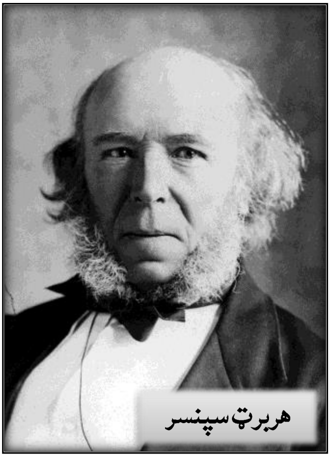

هربرټ سپنسر

ketabton.com - The Digital Library

فرهنګي مرکزونو کې لوی شهرت ترلاسه کړ او په دې ډول یې په امریکا کې د فلسفې او اروا پوهنې په روان وضعیت اغېز وکړ.

سپنسر هم د مخکې یادو شویو فیلسوفانو غوندې په یوشمېر اروا پوهنیزو مسایلو لکه پر ذهن، **حافظه**، **عقل**، درک او نورو باندې خبرې اترې لري. دده په اند: «**ذهن او تفکر یو د بل د چارو د رابطې او نسبت څخه عبارت دی.**»

سپنسر په خپلو څرګندونو کې هوش، غریزې، **عقل**، ذهن او تصور ته یوله بل سره اړیکه ورکوي او د هغوی د ځانګړو ماهیتونو په هکله خپل نظریات وړاندې کوي. نوموړی لیکي:

«**هوش د مشخصو منفصلو قواو او درجو درلودونکی نه دی، بلکې هغه وخت یې ډېره ښه مرحله وي، چې د ناڅرګندو مرحلو ترکیب منځته راوړي. د غریزې او عقل ترمنځ خلا موجوده نه ده، مګر اختلاف یې په درجو کې دی. یعنې د غریزې رابطې ساده او پخوانۍ وي، مګر په عقل کې موجود روابط، نوي، پېچلي او تړل شوي وي. عقلي عمل یوازې د غریزې ځواب دی، چې د نورو غریزو د ځوابونو په مبارزه کې ژوندی پاتې شوی او پرمختګ یې کړی دی. مشوره او تصمیم نیول د مخالفو محرکاتو مبارزه ده. عقل، غریزه، ذهن او ژوند په خپل اصل کې یو دی. اراده یوه بېله شوې اصطلاح ده، چې موږ یې د خپلو فعالو قواو حاصل ته ورکوو... نوع او نژاد فطري چارې دي او وېناوې ذهني عادتونه دي، چې د تفسیر او اړولو په جریان کې په تدریج سره حاصل شوې دي او اوس د عقل د میراث جز بلل کېږي.**» روحیات، ۲۹۴مخ

د فلسفې په پراخه لمن کې ډېر داسې ټکي شته، چې د اروا پوهنې تصویر پکې ښکاري او دغه علم ته یې په رسمیت ورکولو کې د یوې مهمې سرچینې رول ادا کړی دی، چې موږ یې د موضوع د لنډیز په خاطر په پورتنیو یادو شویو نمونو بسنه کوو.

ketabton.com - The Digital Library

په فيزيولوژۍ کې
د اروا پوهنې څرکونه

فيزيولوژي Physiology چې ورته د وظايف الاعضا علم يا د غړو دنده پوهنه هم ويل کېږي. د علومو هغه څانګه ده، چې د ژونديو موجوداتو د بېلابېلو غړيو، اعضاو او بدني سيستمونو د کار او حياتي وظايفو ژوره مطالعه کوي.

فيزيولوژي د يوه مستقل علم په توګه د ۱۸۳۰م کال په شاوخوا کې رامنځته شوې ده. دغه علم ترټولو لومړی د يوه الماني فيزيولوژيست **يوهانس مولر** «۱۸۰۱م–۱۸۵۸م» په ازمويښتي څېړنو کې راڅرګند شو.

يوهانس مولر

مولر د برلين په پوهنتون کې د بدن پېژندنې او فيزيولوژۍ استاد ؤ. ده به د اونۍ په هرو اوو ورځو کې يوه علمي مقاله ليکله او ۳۸ کاله يې همدغه ډول خپل کارونه پرمخ بوتلل، خو په پايله کې يې د ژورخفګان او افسردګۍ له امله ځانوژنه وکړه. دده ترټولو مهم کتاب «د انسان د فيزيولوژۍ لارښود» نومېږي، چې همغه وخت له الماني ژبې څخه په انګليسي ژبه وژباړل شو او د فيزيولوژۍ د علم بنسټونه ورباندې پاخه شول. مولر په خپل دغه کتاب او نورو اثارو کې د انسان د بدن د غړو او هغو د فعاليتونو د علمي تشريح او توضيح په لړ کې د اعصابو او

ketabton.com - The Digital Library

ذهني چلندونو پرموضوع هم څېړنې کړې دي، چې تر ټولو لومړی د **ویلهلم وونټ** لپاره د الهام وړ وو.

پیرفلورنس

د فیزیولوژۍ په نړۍ کې تر **مولر** راوروسته **پییرفلورنس** «۱۷۹۴م-۱۸۶۷م» هغه فرانسوی څېړونکی ؤ، چې کارونه یې د اروا پوهنې لپاره ارزښتمن ثابت شول. فلورنس د کوترو او نورو حیواناتو پر ماغزو او عصبي رشتو باندې ازموینې ترسره کړې او د مختلفو ذهني مرحلو، حسي پروسو، د زړه، تنفس او نورو غړو د فعالیتونو حیاتي بهیر یې د ماغزو تر کنټرول لاندې وبلل.

په ۱۸۴۰م کال د پوهانو یوې ډلې چې زیاتره یې د **یوهانس مولر** پخواني شاګردان وو، د برلین فزیکي انجمن جوړ کړ. دغې ډلې هڅه کوله چې فیزیولوژۍ ته له فزیک سره تړاو ورکړي. دوی وویل چې د یوه ژوندي موجود، فعال داخلي ځواکونه، هماغه معمولي فزیکي او کیمیاوي ځواکونه دي. په دې توګه مادي، ماشیني او تجربي ازموینښتونو او اندازه ګیریو د فیزیولوژي د اصلي محور ځای ونیو. دغو فیزیولوژیستانو زیار وایست، چې د حواسو چلند او جوړښت د تجربې او اندازې له مخې تعریف کړي او په دې ډول د ذهني تجربو له لارې د ذهن او ذهني عملیو څېړنه او سپړنه وکړي.

ددغو پوهانو«چې زیاتره د المان د پوهنتونونو استادان وو» هلوځلو د نوې اروا پوهنې په رامنځته کېدو کې ځانګړی رول درلود. په دې کې د ذهن او نورو شعوري مسئلو په باب د څلورو وتلیو الماني فیزیولوژیستانو لکه ***هرمان هلمهولتز، ارنسټ وبر، ګوستاوفخنر*** او ***ویلهلم وونټ*** څېړنې او ازموینې د نوې اروا پوهنې په رامنځه کولو کې خورا مهمې دي.

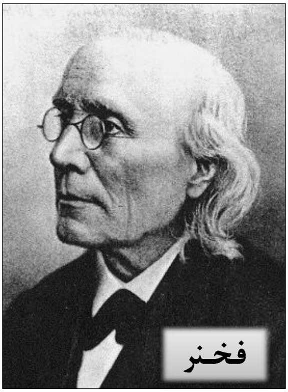

ګوستاو فِخنر «۱۸۰۱م-۱۸۸۷م» چې دویلهلم وونټ استاد ؤ، دده نظریات د وونټ او اروا پوهنې لپاره ترټولو مهم وو. تاریخ لیکونکو د فِخنر په باب لیکلي: فِخنر ۷ کاله فیزیولوژیست، ۱۵کاله فزیک پوه، ۱۴ کاله د رواني فزیک متخصص، ۱۱ کاله ازمویښتي ښکلاپېژوندونکی او د ژوند نور کلونه فیلسوف او ناروغ پاتې شوی دی.

فِخنر د فزیک، ریاضي او فیزیولوژۍ په څانګو کې د لایپزیک له پوهنتون څخه د لوړو زده کړو سندونه درلودل او وروسته په همدغه پوهنتون کې د یادو څانګو استاد وټاکل شو. ده تر ۲۸ کلنۍ پورې ۱۲ ټوکه د کیمیا او فزیک د څانګو کتابونه له فرانسوي ژبې څخه الماني ژبې ته راوژباړل. تردې وروسته یې نور کتابونه د خپلو څېړنو او ازموینو پر اساس ولیکل.

د فِخنر په لیکنو او څېړنو کې ترټولو مهم شی د رواني فزیک Psychophysicst په اړه نوې خبرې او برسېرونې وې. فِخنر د ذهن او بدن ترمنځ په شته اړیکو ډېر ښه بحثونه کړي دي. دده په اند د ذهن او بدن ترمنځ د پیوستون قانون کولی شو، د ذهني احساس او مادي محرک ترمنځ د اړیکو له تحلیل څخه کشف کړو. دی وایي:«د احساس اندازه یا ذهني کیفیت د محرک یا فزیکي او مادي کیفیت په اندازې پورې تړلی دی او د احساس دبدلون د اندازه کولو لپاره باید د تحریک بدلون اندازه شي. په دې اساس دا امکان شته چې موږ ذهني او مادي نړۍ ته د کمیت له مخې یوله بل سره تړاو ورکړو.» تاریخ روانشناسي نوین، ۹۳ او ۹۴ مخونه

فخنر په ۱۸۶۰م کال د رواني فزیک په اړه خپل تحقیقات په یوه کتاب کې چې «د رواني فزیک عناصر» نومېږي، راټول او خپاره کړل. د څېړنکو

ketabton.com - The Digital Library

په باور، دا د فخنر د رواني فزیک تحقیقات وو، چې د ویلهلم وونټ په ذهن کې یې د ازمویښتي اروا پوهنې تصور ورکړ.

ketabton.com - The Digital Library

په رسمي ډول د اروا پوهنې منځته راتګ

چا چې د اروا پوهنې په باب ډېر لږ څه هم لوستي، ښايي له دغې خبرې سره مخامخ شوي وي، چې اروا پوهنه د لومړي ځل لپاره د یوه مستقل علم په توګه یوه الماني عالم «**ویلهلم وونټ**» په ۱۸۷۹م کال د علوم نړۍ ته وړاندې کړه او اوسمهال نوموړی عالم یا ویلهلم وونټ د اروا پوهنې پلار بلل کېږي.

دلته پوښتنه دا ده، چې ولې اروا پوهنې په رسمي ډول د نورو هېوادونو پرځای په المان کې ظهور وکړ؟ او بیا څنګه «**ګوستاو فخنر**» د اروا پوهنې پلار ونه ګڼل شو؟

په اتلسمه میلادي پېړۍ کې په زیاتره اروپایي هېوادونو کې د علومو، نویو کشفیاتو، اختراعاتو او فنونو لپاره چټکې هلې ځلې روانې وې، چې ددغو هېوادونو له ډلې څخه المان، انګلستان او فرانسه تر ټولو مخکې وو. خو دا چې څنګه د فیزیولوژۍ او اروا پوهنې په څانګو کې المان تر ټولو وړاندې شو. سبب یې څېړونکو دا ښودلی چې په انګلستان او فرانسه کې علم تر زیاتې اندازې په کیمیا او فزیک پورې محدود ؤ. خو المانیانو علوم په پراخه بڼه تعبیرول او تفسیرول. په المان کې د کیمیاوي او فزیکي علومو ترڅنګ، تاریخ، ژبپوهنې، لرغونپوهنې، ښکلاپوهنې، منطق او ادبیاتو ته هم ځانګړې پاملرنه موجوده وه.

همداراز هغه وخت په المان کې زیات مجهز پوهنتونونه وو. هغه له ښو امکاناتو څخه برخمن وو، استادانو ته به یې زیات معاشونه ورکول کېدل او چا به چې کوم نوی علمي فکر، کشف او اثر رامنځته کړ، هغه به زیات نازول کېده. په بله معنا په المان کې به چې کوم عالم تحقیقي کار کاوه، هغه ته کار پیدا کېده، معاش ورته ورکول کېده، خو په انګلستان او فرانسه کې خبره داسې نه وه. په همدې اساس د اروا پوهنې په منځته راتګ کې زیاتره

ketabton.com - The Digital Library

کسانو چې نوم یې ایستلی دی، د المان د پوهنتونونو استادان او یا له دغو پوهنتونونو څخه وتلي شاګردان دي.

او دا چې څنګه «ګوستاوفخنر» د نوې اروا پوهنې پلار ونه ګڼل شو. څېړونکو په دې اړه ویلي، له شکه پرته که د فخنر کارونه نه وای، نو اروا پوهنې نه شوای کولی په هغه وخت کې ځان راښکاره کړی وای. اروا پوهنه د فخنر د نامتو اثر «رواني فزیک» له خپرېدا کابو **۱۵** کاله وروسته په رسمي توګه رامنځته شوه، چې د فخنر بنسټیزو نظریاتو پکې رول درلود. خو دا چې فخنر د اروا پوهنې بنسټګر ونه بلل شو، سبب یې دا دی، چې فخنر هېڅکله په شعوري ډول نه دي غوښتي چې یو نوی علم رامنځته کړي، خو «**ویلهلم وونټ**» هغه پوهاند دی، چې داروا پوهنې د رامنځته کولو لپاره یې په شعوري او عملي توګه اقدام کړی دی. ده ان په **۱۸۷۴**م کال د خپل یوه اثر «د فیزیولوژیکي اروا پوهنې اصول» په سریزه کې ولیکل: «خپل هغه کار چې زه یې ټولو ته وړاندې کوم، د یوه نوي علم د رامنځته کولو هڅه ده.» د وونټ موخه له دغې خبرې دا ده، چې ده غوښتل «اروا پوهنه» دیوه مستقل عمل په توګه دود کړي.

په همدې هوډ د وونټ د ژوند ټولې علمي هڅې په اروا پوهنه باندې راوڅرخېدې او دده لیکنې، ازموینې او شاګردان ددې لامل شول، چې اروا پوهنه په یوه نړیواله علمي موضوع بدله شوه او ډېر ژر ددغې نوې پوهنې په هکله په ګڼو هېوادونو کې هلې ځلې وشوې، بېلابېل اروا پوهنیز مکتبونه لکه، (جوړښت پالنه)، (عمل پالنه)، (اروا شننه)، (سلوک پالنه)، (ګشتالت پالنه)، (انسان پالنه) او (شناخت پالنه) رامنځته شول او ددغو مکتبونو پلویانو په خپل وار سره اروا پوهنې ته زیات څه وبښل، چې په راتلونکو پاڼو کې به په جلا جلا توګه بحث وربانديې وکړو.

ketabton.com - The Digital Library

د اروا پوهنې دوه مکتبونه

د مبارزې په حال کې

«جوړښت پالنه او عمل پالنه»

هغه مهال چې له پوهانو او څېړونکو سره د اروا پوهنې او اروا پوهنیزو موضوعاتو په هکله بېلابېل فکرونه پیدا شول، نو له څه مهال تېرېدو وروسته ددغو فکري ډولونو او روشونو په رڼا کې د اروا پوهنې بېلابېل مکتبونه منځته راغلل او له همدغه پیل څخه ددغو مکتبونو ترمنځ مبارزه پیل شوه، چې ترټولو لومړی د عمل پالنې یا « **د عمل د مکتب**» او د جوړښت پالنې یا «**د جوړښت د مکتب**» ترمنځ ځینو اختلافاتو زور واخیست. دغه توپیر په حقیقت کې د یادو مکتبونو د پلویانو د فکري تنوع څخه راولاړ شو، چې په پایله کې دواړو لوریو د خپلو مفکورو په بډاینه او پیاوړتیا کې نه ستړې کېدونکې هلې ځلې وکړې.

د جوړښت پالنې (structuralism) د مکتب بنسټ په ۱۸۷۹م کال د ***ویلهلم وونټ*** له خوا «چې په اروا پوهنه کې یې تر پنځوس زرو زیات مخونه لیکنې کړې» اېښودل شوی دی. وونټ هغه عالم ؤ، چې د اروا پوهنې لومړنی منظم او سیستماتیک روش یې دود کړ او همدا لامل دی، چې ده ته د نوي دوران لومړنی اروا پوهاند هم ویل کېږي.

جوړښت پالنه چې «محتوایي اروا پوهنه» هم ورته ویل شوې، یو داسې اروا پوهنیز سیستم دی، چې خپل ټول تمرکز یې د شعوري اعمالو پر مطالعه او څېړنه راغونډ دی، په بله معنا جوړښت

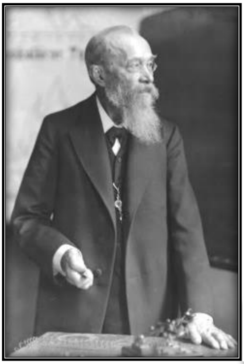

ویلهلم وونټ

ketabton.com - The Digital Library

پالنه په بنسټیزه توګه له شعورپوهنې څخه بحث کوي.

(د وونټ په نظر د شعور لومړني عناصر، رواني پدیدې دي، چې له لویه سره پر دوو برخو «احساسونو او هیجانونو» باندې وېشل کېږي. عیني بڼې او جنبې، احساسونه منځته راوړي او ذهني بڼې او جنبې بیا هیجانونه تشکیلوي. په دې اساس اروا پوهنه باید د همدغو شیانو د جوړښت او د هغو د فعالیت توضیح او تشریح وي. یعنې اروا پوهنه باید څرګنده کړي، چې شعور یا ځان خبري consciousness څنګه او له کومو عناصرو څخه جوړه شوې ده؟ او څه کارونه ترسره کولی شي؟ ددغه سیستم له مخې د اروا پوهنې د مطالعې موضوع دهغو عقلي عناصرو او عواملو mental-elements څېړنه ده، چې شعور ورڅخه منځته راغلی دی. په همدې سبب یې ددغه سیستم نوم ***جوړښت پالنه*** «ساخت ګرایي» ټاکلی دی. په خپله وونټ «لکه څنګه چې پورته هم ورته اشاره وشوه» دغه دری اساسي عناصر «احساس، هیجان او ادراک» یې د شعور جوړونکي اجزا بللي دي)

روان شناسی عمومی انسان، ۱۰۱۶او۱۰۱۷مخونه

(وونټ غوښتل، شعور یا ځان خبري د هغو پر اصلي او بنسټیزو ترکیبي او جوړوونکو اجزاو باندې ووېشي. دقیقاً هماغسې لکه د طبیعي علومو پوهانو چې نړۍ د مادي جوړښت له مخې څېړله او تحلیل کوله.)

مکتبهای روانشناسي و نقد ان، جلد«۱»، ۱۱۰مخ

په همدې توګه د جوړښت پالنې یا ساختماني مکتب پرعمومي طرحه باندې د ویلهلم وونټ د افکارو سیوری پروت دی. خو څرنګه چې د ویلهلم وونټ ځینو شاګردانو نورې هڅې هم وکړې، نو دغه مکتب یې د المان له پولو واړاوه. د وونټ یوه ترټولو لایق شاګرد **اډوارډ ټیچنر** «۱۸۶۷م-۱۹۲۷م» چې وروسته ددغه مکتب د رهبر نوم هم ورکړل شوی دی.

ketabton.com - The Digital Library

په ۱۸۹۲م کال امریکا ته ولاړ، هلته یې څو لسیزې د «کرنل» په پوهنتون کې استادي وکړه او په ټوله امریکا کې د جوړښت پالنې د مکتب د رهبر په توګه راڅرګند شو. په دې معنا که په اروپا کې د جوړښت پالنې د مکتب منځته راوړونکی ***ویلهلم وونټ*** ؤ، په امریکا کې یې ***ټیچنر*** ؤ. ټیچنر چې له اصله انګلیسي ژبی ؤ، د وونټ زیات کتابونه یې له الماني څخه انګلیسي ژبې ته ژباړلي وو او خپل ځان ته به یې د وونټ کلک پیرو، وفادار او مفسر وایه.

څرنګه چې ټیچنر د لوړو زده کړو سند هم د وونټ ترلارښوونې لاندې د «لاپیزیک» له پوهنتون څخه ترلاسه کړی ؤ، نو کله چې امریکا ته ولاړ، له ځانه سره یې د وونټ مینه او خبرې هم یوړې. ده له ۱۸۹۳م کال څخه تر۱۹۰۰م کال پورې په کرنل پوهنتون کې د اروا پوهنې یو ازمویښتون تاسیس کړ او تر ۶۰ یې زیاتې مقالې ولیکلې. ده په دغه پوهنتون کې د خپلې استادۍ په ۳۵ کلنه موده کې د اروا پوهنې د ۵۰ تنو نوماندو ډاکترانو لارښوونه وکړه، چې د هغوی ټولو تیزسونه دده د افکارو تراغېز لاندې وو. همداراز ټیچنر په دغه اوږده موده کې یو لړ کتابونه لکه: «د اروا پوهنې اصلي ټکي، د اروا پوهنې مقدمات، ازمویښتي اروا پوهنه او په ازمویښتون کې د کارکولو لارښود» خپاره کړل.

دغه او نورې هڅې ددې لامل شوې، چې په امریکا کې د جوړښت پالنې د مکتب یا Structuralism موضوع په خورا شور او زور سره مشهوره شوه. څرنګه چې (ددغه مکتب پیروانو په ټولیز ډول اروا پوهنه د شعور علم بلله او ویل به یې چې شعور له احساس، تخیل، عواطفو او تفکر څخه جوړ شوی دی. خو ټیچنر شعور او ذهن سره ورته ګڼل. ده له وونټ څخه په څه توپیر په لومړي سر کې د شعور لپاره درې حالتونه وړاندې کړل. بهرني احساسات، ذهني تصویرونه او عاطفي حالتونه. ده وویل: بهرني احساسات د ادراکو بنسټیز توکي دي، چې د غږونو، منظرو، بویونو او نورو موجودو فزیکي تجربو پر

ketabton.com - The Digital Library

وړاندې چې زموږ په ذهن کې شته منځته راځي. ذهني تصویرونه د انسان د فکري جریان عناصر دي او په هغو مرحلو کې ځان راښیي، چې کله تجربو ته انعکاس ورکوي. په داسې حال کې چې یادې تجربې مستقیم حضور ونلري. لکه د یوې تېرې پېښې په یاد راوړل او یا هغه په ذهن کې مجسم کول. عاطفي حالتونه د هیجاناتو اصلي عناصر دي او په بېلابېلو تجربو لکه، مینه، نفرت، غم او خوشالۍ کې ځان راڅرګندوي.)

تاریخ روانشناسي نوین،۱۴۸مخ

ټیچنر احساسونه د ادراکو اصلي توکي او ذهني تصویرونه د تصوراتو اصلي توکي ګڼل او شعور یې په یوه ټاکلي وخت کې د بېلابېلو تجربو د مجموعې په صورت کې او ذهن یې د هغو ټولو تجربو د مجموعې په توګه چې د عمر په اوږدو کې رامنځته کېږي تعریف کاوه. ده څرګنده کړې: ذهن او شعور سره ورته او مشابه دي، خو لږ غوندې توپیر یې په دې کې دی، چې شعور په یوه حاضره شېبه کې واقع کېدونکې چارې ذهني مرحلو ته را شاملوي او ذهن بیا د غه ټولې مرحلې او چارې په خپله لمن کې رانغاړي.

ټیچنر د وونټ په شان د حسي او ادراکي عملیو په پایله کې منځته راغلې تجرې د ارواپوهنې موضوع وګڼله. دی وایي:(دا هغه تجربې نه دي، چې د فزیک په وسیله ترمطالعې لاندې نیول کېږي، بلکې په بشپړ ډول ورسره توپیر لري. غږ او رڼا ممکن د فزیکپوهانو یا د ارواپوهنې د متخصصینو په واسطه مطالعه شي. فزیکپوه د فزیکي عملیو او فعالیتونو له نظره ورته ګوري او ارواپوه له دې مخې هغې ته ګوري، چې دیوه انساني مشاهده کوونکي په واسطه څرنګه تجربه کېږي.)

مکتبهای روانشناسی و نقد ان، جلد«۱»، ۱۱۲مخ

د ټیچنر په باور د بدن او روان اړیکې موازي او همغږې دي او ترمنځ یې د علت او معلول کوم ارتباط نشته.دده په اند :«د بشر ټوله پوهه له انساني تجربو څخه سرچینه اخلي او له دې پرته د پوهې د منځته راتګ لپاره بله

ketabton.com - The Digital Library

هېڅه کومه داسې منبع نشته. خو خبره په دې کې ده، چې دغه تجربې کېدلی شي، د افرادو د مختلفو لیدلوریو له خوا ولیدل شي او بیا ومنل شي.» ټیچنر د انسان ذهنیت او د هرې تجربې راخپلول، دده د مشاهدې ثمره بولي او حتی وايي چې «په ټولو علومو کې د څېړنې عمومي طریقه مشاهده ده او همدا ډول د اروا پوهنې طریقه او روش هم مشاهده ده.»

تر ټیچنر وروسته نورو جوړښت پلوو اروا پوهانو هم د تجربې په باب خبرې کړې دي. دوی ویلي؛ څرنګه چې په نړۍ کې هر شی د بدلون په حال کې دي او ثبات او تلپاتې والی هېڅ ځای او په هېڅ شي کې نشته، همداسې د انسان تجربې هم د بدلون په حال کې دي. په دې بنسټ زموږ ذهن هم له دغو ټولو تجربو سره د ارتباط په حال کې دی او په یو ډول خوځنده حالت کې قرار لري. همدا لامل دی، کله چې ذهني فعالیتونه په جریان کې وي، شعور او ځان خبري هم شته وي او کله چې ذهني فعالیتونه ودرېږي، نو ځان ناخبري منځته راځي.

د وونټ، ټیچنر او ساختماني مکتب د پلویانو پر مفکورو ګڼ شمېر نیوکې هم شوې، د مثال په ډول، یو شمېر اروا پوهان پر دوی نیوکه کوي، چې دوی تر ډېره حده په شعور او شعوري عملیو باندې تمرکز کوي او د نورو رواني پدیدو په څېړلو او د هغو ترمنځ په شته اړیکو بحث نه کوي، نو له دې امله ده، چې دوی اروا پوهنه د محدودیت خوا ته کشوي.

خو تر دغه نیوکو ورها خوا د دوی یو لوی خدمت اروا پوهنې ته دا ښودل شوی، چې دوی په خورا دقت سره د شعور تجربې تعریف کړای شوې او حواس، احساسات او ادراک یې په داسې ډول تشریح او توضیح کړل، چې اروا پوهنه یې ورباندې له عامه عقایدو او متافزیک څخه راجلا او هغه یې علمي مرحلې ته داخله کړه.

او بله غټه لاسته راوړنه د دوی له خوا د «باطن څېړلو» موضوع ښودل شوې ده. څېړونکي له جوړښت پلویانو سره د باطن څېړلو د موضوع په تائید کې

ketabton.com - The Digital Library

وايي: اروا پوهنه نه شي کولی، له خپلې اصلي دندې څخه «چې د یولړ باطني او ذهني مسایلو لکه احساس، ادراک، عواطف، هیجان او نورو علمي پېژندنه او څېړنه ده» سترګې پټې کړي. دغه ډول مسایل هغه څه دي، چې اروا پوهان يې د باطن څېړلو د روش په مرسته د باندې راوباسي او د يوه وګړي په ځان کې يې مشاهده کوي. کله چې یو شخص خپل کوم منفي یا مثبت احساس څرګندوي، د هغه په ظاهري څېره يې هم اغېز راځي. يا په بله معنا، د يوه شخص باطني حالات او کيفيات د هغوی له ظاهري یا عملي حالاتو سره ځانګړی پيوند لري او په يو نه يو ډول د شخص سلوک او چال چلند ته بڼه ورکوي. د ساري په ډول:(که چېرې مور خوشاله شو، د خوش وختۍ احساس راته پيداکېږي، څېره مو غوړېږي او موسکا مو پرشندهو خپرېږي. خو کله چې غمجن شو، ځینې وخت دومره مړاوي شو، چې له سترګو مو اوښکې روانېږي... په دې ډول ويلی شو، چې د رواني حالاتو او عملي چال چلند ترمنځ یو نه انکارېدونکی پیوند او تړاو موجود دی.)

مکتبهای روانشناسي و نقد ان، ۱۹۲مخ

❖ ❖ ❖

د **جوړښت پالنې** یا (Structuralism) د مکتب پر وړاندې چې کوم چا لومړی د نيوکو دريځ ونيو، هغه د **عمل پالنې** (Functionalism) د مکتب پلويان وو. دوی له لويه سره د جوړښت پلويانو پر وړاندې د شعور موضوع ته په بېل نظر وکتل او ويې ويل: «اروا پوهنه ددې پرځای چې د شعور جوړښت وڅېړي، بايد د هغو چلندونه او هدفونه وڅېړي!»

د اروا پوهنې د تاريخ ليکونکو په نظر:(له جوړښت پالنې څخه عمل پالنې ته د اروا پوهنې تحول، په هغه وخت کې د يوه انقلابي بهير پرځای یو تکاملي بهیر ؤ. عمل پلويانو په بشپړه توګه د وونټ او ټيچنر د کار پر بنسټ خپل کار پيل نه کړ، بلکې د هغو د کارونو په سمون او بدلون يې لاس پورې کړ، په يو شمېر ځايونو کې يې څه پرې ورزيات کړل او په يو شمېر ځايونو

ketabton.com - The Digital Library

کې یې ځینې بدلونونه پکې راوستل، په دې ډول ورو ورو یوې نوې ارواپوهنې ظهور وکړ.) مکتبهای ادبي و نقدآن، جلد«۲»، ۵ مخ

د عمل پالنې د مکتب دنده د رواني عملیو څرنګوالی، د هغو د کارېدنې د ډولونو او شرایطو مطالعه ده. دوی په دې اند ؤ، چې ذهني اعمال د بیولوژیکي اعمالو په څېر ثابت او پایداره دي او تقریباً ټولې ذهني چارې کېدلی شي د عمل ډګر ته راووځي. عمل پالنه د شعور او ذهن هغه ځانګړتیاوې په پام کې نیسي، چې کاري اړخونه ولري، یا هغه ځانګړتیاوې، چې د محیط او ارګانېزم د غوښتنو ترمنځ واسطه کېږي. په دې بنسټ، عمل پالنه رواني فعالیتونه په مستقل ډول نه، بلکې د فزیکي او بیولوژیکي شرایطو سره د ارتباط په لړ کې مطالعه کوي. دغه ارواپوهان رواني او جسماني اړخونو ته په خپلو څرګندونو کې په یوه فرضي ارتباط قایل شوي دي. څرنګه چې د ذهن او جسم ترمنځ کوم ملموس یا د لمس وړ توپیر نه څرګندېږي، نو عمل پلویان دغو دواړو اړخونو ته د یوه داسې څه په سترګه ګوري، چې له یوه واحد نظم څخه پیروي کوي. دوی احساس، ادراک، حافظې، تخیل، هیجان، ارادې او داسې نورو مسایلو ته د «ذهني فعالیتونو» اصطلاح غوره کړې ده. خو څرنګه چې ذهن په هره لحظه کې مختلف کارونه ترسره کوي، نو دغه کارونه له تجربې، چلند او عمل سره اړیکه لري او هریو د ذهني فعالیت په ملګرتیا کې صورت نیسي.

مثلاً، ادراک د شیانو د پېژندلو یوه ذهني مرحله ده او موږ تل د هغو پربنسټ عمل کوو، خو همدغه ادراک د انسان په ذهن کې یوازې د یوې حاضرې شیبې رنګ نه لري، بلکې له هغو تېرو تجربو څخه هم رنګ اخلي، چې په ذهن کې موجودې دي. کله چې موږ یو شی درک کوو، نو د همغه شي کټ مټ یا هغو ته ورته معنا زموږ په ذهن کې د مخکنیو تجربو له مخې پرته وي. که چېرې یو شخص په ناڅاپي ډول خپلې ټولې مخکنۍ تجربې له لاسه ورکړي، تقریباً به له یوه داسې ماشوم سره برابر شي، چې حتیٰ خپل خواره په

ketabton.com - The Digital Library

خپله نه شي خوړلی. په همدې اساس د هرشخص فکري روش او نور چال چلند او رفتار دده د مخکنیو تجربو یا په ذهن کې د ضبطو شویو مفاهیمو تابع دی. ذهن تل د بېلابېلو تجربو جنبې او اړخونه ارزوي او د ژوند ټولو مسایلو، شیانو او پېښو ته معناوې او معیارونه ټاکي.

د محققینو په اند، د عمل پالنې یو مثبت اړخ «چې د نوې اروا پوهنې لپاره خدمت بلل کېږي» له مختلفو روشونو څخه ګټه اخیستنه ده، د عمل پلویانو له خوا د «باطن څېړلو روش، د عیني او مشاهدي روش، د ازموینې روش، د فرهنګي او تاریخي روش او د طبیقي روش» رامنځته کول، د اروا پوهنې د بډاینې سبب شوي دي.

د عمل د مکتب لارښوونکی نامتو فیلسوف او اروا پوه **ویلیام جیمز** «۱۸۴۲م-۱۹۱۰م» دی. چې «د اروا پوهنې اصول» کتاب یې د نوې اروا پوهنې په تاریخ کې یو بانفوذه کتاب بلل کېږي، ده د ساختماني یا جوړښت پالنې د مکتب په مقابل کې وویل:«د جوړښت پالنې د مکتب پلویان د شعور د واقعي تجربو له ماهیت او خاصیت څخه غافل شوي وو، دوی باور درلود، چې شعور د افکارو له دایمي جریان څخه تشکیل شوی دی او له دې مخې یې د شعوري جریان د عناصرو د تجربه کولو لپاره په راکدو او ولاړو ټکو پسې ګرځېدل..» جیمز غوښتل په خپله دغه جریان وپېژني، په دې اساس یې هغو ته د یوې رواني ویالې نوم غوره کړ.

«د نورو معلوماتو لپاره د جیمز ژوندلیک وګورئ.»

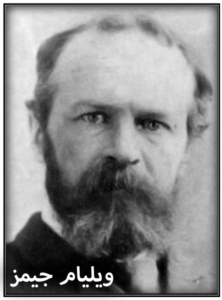

جیمز د ذهن د تشکیلوونکو عناصرو د مطالعې پرځای د هغو د کړنو او چال چلندونو پرمطالعې د ټینګار په ترڅ کې لیکي:«د انسان په ذهني موضوعاتو کې هره موضوع هغه وخت د څېړنې وړ ګرځي، چې عملي نتیجه ورڅخه پیدا شي. کوم څه چې د انسان پرعملي چلند اغېز ونه لري، څېړل یې د

ketabton.com - The Digital Library

وخت ضایع ده... که د کوم باور عملي پایله سمه وي، هغه باور سم دی او که عملي پایله یې ناسمه وي، ناسم دی. په دې اعتبار د فکر سرچینې ته چې له کومې خوا راپیداکېږي، دومره توجه باید ونه شي، بلکې د هغو پایلې او نتیجې ته باید وکتل شي.»

جیمز مخکنۍ اروا پوهنې ته په کتو لیکلي: (له محیط سره د جوړجاړي له اړخه د انسان مطالعه، هغه نیمګړې او ناقصه مطالعه ده، چې نه شي کولی د انسان ټول ابعاد په خپله لمن کې ونغاړي، خو کیدای شي، یوازې د انسان بیولوژیکي او مادي اړخ وڅېړي. مګر د انسان ارادي حالتونو ته په دغه اړخ کې د مطالعې ځای نشته. انسان کولی شي محیط ته بدلون ورکړي، کولی شي ځان په خطر کې واچوي او یا کېدای شي د انساني فضایلو او کمالاتو د لاسته راوړلو لپاره خپلو ټولو فعالیتونو ته وده ورکړي... انسان له بېلابېلو خبرتیاؤ لکه حسي، خیالي او عقلاني خبرتیاؤ څخه برخمن دی او له دې سربېره کولی شي، د خپل ماحول په وړاندې خبر ووسي. په انسان کې دا ځواک شته، چې د نړۍ په اړه ځینو بنسټیزو پوښتنو ته ځواب ووایي او همداسې کولی شي خپله خبرتیا د مادي نړۍ له محدودې څخه وباسي او د ماوراطبیعت په اړه فکر وکړي او له خپلو غیرمادي مبداګانو سره ځان اشنا کړي. له بله اړخه انسان په دې قادر دی، چې د خپل راتلونکي او مادي ژوند له برخلیک سره اشنا شي.) مکتب های روانشناسی ونقد ان، جلد«۱»، ۲۳۹مخ

جیمز په ټولیز ډول اروا پوهنه « د رواني ژوند علم یا د رواني پدیدو او د هغو د شرایطو علم» بولي. له «پدیدو» او «شرایطو» څخه دده موخه دا ده، چې «پدیدې له رواني تجربو څخه لاسته راځي او شرایط ترجماني جوړښتونو لاندې دي، چې په رواني ژوندانه کې ځانګړی ارزښت لري.»

جیمز انسان انتخابګر معرفي کوي او د انتخاب بنسټ، ارتباط ګڼي. دی وايي: «انسان د یوه داسې ځانګړي شي یا فعالیت انتخاب او اراده کوي، چې دده د ځانګړې ارادې او میل سره په ارتباط کې وي. که چېرې کوم

ketabton.com - The Digital Library

فعالیت دده د میل او ارادې مطابق نه وي، په هغه فعالیت لاس نه پورې کوي.»

د جیمز نظریات که څه هم په اروا پوهنې کې د قدر وړ ځای لري، خو په بشپړ ډول له نیوکو خلاص نه دي. د جوړښت پالنې پلویانو او نورو راوروسته اروا پوهانو دده په نظریاتو باندې د کره کتنې په لړ کې ویلي: (څرنګه چې ویلیام جیمز شعور یا ځان خبري د یوه داسې جریان په ډول بللې، چې تل د بدلون په حال کې ده او هېڅوک نه شي کولی یو فکر په دوهم ځل کټ مټ هماغسې ولري... ددې په مقابل کې باید وویل شي، چې د شعور له خصوصیاتو څخه یو هم د هغو ثبات دی، څه شی چې موږ درک کوو، هغه په تغیر او بدلون نه اخته کېږي... دا چې ارسطو د افلاطون شاګرد بولو، یوه خبرتیا ده او دغه شعوري خبرتیا د بدلون په حال کې نه ده. حتیٰ که چېرې وروسته معلومه شي، چې دغه درک سم نه دی، خو همغسې به له مخکني ذهني تصویر سره باقي پاتې شي. دا له دې امله ده، کله چې انسان شل کاله مخکې کوم څه حافظې ته سپاري، یوځل بیا هغه یاد ته راوړي او بیا یې پېژني...په زده کړه او پوهه کې تکامل د خبرتیاؤ د زیاتوالي او د تېرو نظریاتو د سمون او تصحیح په معنا دی... په دې اساس ویلی شو، انسان په هر موقعیت کې د ځانګړو شرایطو سره د تړاو له مخې شیانو ته پاملرنه کوي، خو دا په دې معنا نه ده، چې شعور او ځان خبري په تغیر او بدلون کې ده، بلکې هرڅومره چې ممکنه وي، انسان په هرځل د خپلو زیاتو تجربو ترڅنګ له اشیاو او پدیدو سره برخورد او مخامختیا کوي او نوی درک ورسره پیدا کېږي.)

مکتب های روانشناسي ونقد ان، ۲۴۸مخ

د عمل د مکتب د پلویانو او ځینو نورو څېړونکو یوه نیوکه پر ساختماني مکتب یا جوړښت پالنې باندې دا وه، چې دوی پرځینو مسایلو له بېخه سترګې پټې کړې دي. د ساري په ډول د ذکاوت د ازموینې موضوع، چې امریکایانو ته ډېره په زړه پورې وه او د فردي تفاوتونو د پېژندنې لپاره په

ketabton.com - The Digital Library

کارېده، دوی له نظره وغورځوله او ترڅنګ يې د طبيعي او غيرطبيعي ځوانانو ارواپوهنې ته پام ونه کړ.

د عمل د مکتب پلويان د ماحول ټولو پېښو او انګېزو ته له ذهني جريانونو سره رابطه ورکوي. ددغه مکتب يو مشهور غړی، **جان ډيوي** «۱۸۵۹م–۱۹۵۲م» چې د «طبيعت او انساني سلوک»، «وينې خلاق فکر» او «ښوونځی او ټولنه» کتابونه يې په ارواپوهنه کې شهرت لري، وايي:(ذهن مجرد جوهر دی، چې بهرنی عيني وجود نه لري. ذهن کوم لوښی نه دی، چې په هغو کې فکر ټاټوبی ولري... ذهن د تجربو او د ژوند د جرياناتو د يوځای والي څخه جوړېږي او ذهن هم لکه تفکر د انسان د فعاليتونو تابع دی.) روحيات، ۲۸۲مخ

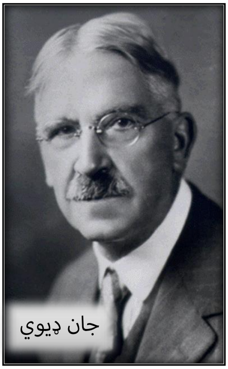
جان ډيوي

جان ډيوي، فکر ته د عمل له ليدلوري ګوري او ليکي:(فکر له چاپېريال سره د تطابق آله ده او لکه پښه، لاس او غاښ د بدن له غړو څخه يو غړی دی...تفکر دوې مرحلې لري، لومړی: د دماغ د شک او ترديد دوره، چې د تفکر د سرچينې او شروع مرحله ده، چې تر تعقل د مخه حالت بلل کېږي. دوهم:له څېړنې او تحقيق وروسته، له شک او ترديد څخه د وتلو مرحله ده، چې تر تعقل وروسته حالت نومول شوی دی... تفکر له يوې مخصوصې وضعې سره تړلی نه دی، بلکې د پېژندنې، فرهنګي او پوهنيز چاپېريال سره اړيکه لري. شخص مخکې تردې چې ټولنه دده محصول وي، دی د ټولنې محصول دی. هر وړوکی چې نوی دنيا ته راځي، د ټولنې د عادتونو، اخلاقو، سننتو، ټولنيزو ارزښتونو او ژبې د اغېز په کړيو کې لويېږي.) هماغه اثر، ۲۸۰، ۲۸۱ او ۲۸۲ مخونه

ketabton.com - The Digital Library

د عمل د مکتب په پرمختیا کې تر ویلیام جیمز او جان ډیوي وروسته، د ***رولنډانجل*** «۱۸۶۹م-۱۹۴۹م» هڅې د یادولو وړ دي. انجل د امریکا په اروایپوهانو کې ځانګړی نوم لري. دده نیکه د «ورمونټ» او «میشیګان» په پوهنتونونو کې رئیس پاتې شوی و. له همدې امله انجل هم د امریکا د میشیګان په پوهنتون کې لوړې زده کړې وکړې. ده د محصلۍ په دوران کې د ***جان ډیوي*** او ***ویلیام جیمز*** کتابونه ولوستل او په همدې توګه وروسته د هغوی د لارې لاروی شو.

ده په خپل یوه اثر کې چې «د علمي اروایپوهنې قلمرو» نومېږي، خپلې مفکورې وړاندې کړې دي. دده په نظر:(عمل پلوه اروایپوهنه هېڅکله کوم نوې شی نه ده، بلکې له هماغو لومړنیو وختونو څخه د اروایپوهنې یوه مهمه څانګه ده... عمل پلوه اروایپوهنه د جوړښتي اروایپوهنې په پرتله د ذهني عملیو اروایپوهنه ده. دا اروایپوهنه هڅه کوي، ځانته څرګنده کړي چې ذهني مرحلې څرنګه عمل کوي؟ څه شی ترسره کوي؟ او له څه شي څخه تراغېز لاندې راځي؟... دغه اروایپوهنه د یوې منځګړې څانګې په توګه زیار باسي، چې د یوه ژوندي موجود د اړتیاو او د محیط د غوښتنو ترمنځ اړیکې وڅېړي.)تاریخ روانشناسی نوین

انجل په دې باور دی، چې (د ژوند په بهیر او له چاپېریال سره د فرد په جوړښت کې د فرد رواني او بدني قوې دواړه مرستې کوي، دده په نظر د ژوندي موجود د بقا لپاره وېره، غوسه او نور عواطف اړین دي. دغه ډول عواطف انسان له نویو پېښو او تازه موقعیت سره مخ کوي.)

د عمومي اروایپوهې آرونه،۸مخ

ketabton.com - The Digital Library

له انجل وروسته نورو امريکايي اروا پوهانو هم د دغه مکتب په پرمختيا او بډاينه کې هڅې کړې دي، چې د هغو له ډلې څخه د «***هاروې اکار***» او «***رابرټ وودورث***» نومونه يادولی شو.

د جوړښت پلوو او عمل پلوو اروا پوهانو ترمنځ په روانه مبارزه کې نه يوازې عمل پلوو اروا پوهانو پر جوړښت پلوو اروا پوهانو باندې نيوکې کوې، بلکې جوړښت پلوو اروا پوهانو هم د ټيچنر ترمشرۍ لاندې د کرنل له پوهنتون څخه د عمل پلويانو پرضد نيوکې خپرولې. د جوړښت پلويانو لپاره له لويه سره د «عمل» اصطلاح نااشنا او نامناسبه ښکارېده او ويل به يې چې دوی دغه اصطلاح په روښانه ډول نده تعريف کړې او په خپله ټيچنر په دې اند ؤ، چې د عمل مکتب په ټوله معنا اروا پوهنه نه ده، دا ځکه چې د جوړښتي مکتب پر بنسټونو ولاړه نه ده. له همدې مخې ځينو جوړښت پلويانو، د عمل د مکتب يوشمېر ملاحظات ناسم ګڼل او د دوی د فلسفي ګومانونو پايله يې بلله.

په عمل پالنه باندې يوه نيوکه دا هم شوې، چې دوی ويلي: «ډېری ذهني حالتونه بايد د عصبي فيزيولوژۍ په مرسته توضيح شي.» نيوکه کوونکي وايي: (دا سمه ده، چې تريوه بريده رواني عملونه او عکس العملونه په عصبي سيستم پورې تړلي دي، خو په ټوليز ډول نه شو کولی، ټول رواني مسايل په فيزيولوژيکي جريانونو کې خلاصه کړو. مثلاً لکه څرنګه چې ماده په بدلون کې ده او عصبي سلولونه هم له دغه بدلون څخه خلاص نه دي. انسان چې کوم شی لس کاله مخکې ليدلی او يا کوم مطلب چې کلونه کلونه مخکې يې ذهن ته سپارلی، دوهم ځل په همغه شکل او همغه خاصيت ياد ته راولي، نو که چېرې زموږ ادراک او هغه شی چې زموږ په حافظه کې تېرېږي مادي وي، په هېڅ ډول به له ياد شوي ثبات څخه برخمن نه وي) مکتب های روانشناسی ونقد ان، ۲۵۹مخ

ketabton.com - The Digital Library

د اروا پوهنې په تاريخ کې ددغو دوو مکتبونو«جوړښت پالنې او عمل پالنې» ترمنځ سياليو ډېر اروا پوهان وهڅول، چې په اروا پوهنه باندې فکر وکړي. په ځانګړي ډول په امريکا کې د اروا پوهنې وده خورا چټکه شوه. د اروا پوهنې تاريخ ليکونکي وايي: (له ۱۸۸۰م کال څخه تر ۱۹۰۰م کال پورې په امريکا کې د اروا پوهنې وده او پراختيا د علم په تاريخ کې يوه ټکان ورکوونکې پېښه وه. په ۱۸۸۰م کال کې د اروا پوهنې هېڅ کوم ازمويښتون په امريکا کې نه ؤ، خو د ۱۹۰۰م کال په رارسېدو سره ۴۲ ازمويښتونونه منځته راغلل، چې د المان ترازمويښتونونو غوره او مجهز وو. په ۱۸۸۰م کال په امريکا کې د اروا پوهنې هېڅ يوه مجله نه وه؛ په ۱۸۹۵م کال کې درې مجلې رامنځته شوې. په ۱۸۸۰م کال کې امريکايان اړ وو، چې د اروا پوهنې د زده کړې لپاره المان ته ولاړ شي، خو په ۱۹۰۰م کال پر دې برياليي شول، چې په خپل هېواد کې د اروا پوهنې زده کړې بشپړې کړي. په ۱۹۰۳م کال کې د امريکا پوهنتونونو کې تر کيميا، بيولوژي او فزيک وروسته په اروا پوهنه کې زياتې دوکتوراوې PhD ورکول کېدې. په ۱۹۱۰م کال د اروا پوهنې په برخه کې په سلو کې تر ۵۰ زياتې مقالې په الماني ژبه خپرېدلې او يوازې ۳ په سلو کې په انګليسي ژبه وې، خو په ۱۹۳۳م کال په سلو کې ۵۲ مقالې په انګليسي ژبه شوې او يوازې په سلو کې ۱۴ په الماني ژبه وې.) تاريخ روانشناسی نوين، ۳۳۱مخ

ketabton.com - The Digital Library

د اروا شننې مکتب
اروا پوهنې ته څه ورکړل؟

د نوې اروا پوهنې د تحول او تکامل په تاریخ کې د اروا شننې (Psycho-analysis) مکتب او ددغه مکتب په منځته راتګ کې، د هغو د بنسټګر «**زیګموندفروید**» او نورو پلویانو «کارل یونګ»، «الفرډ آډلر»، «کارن هورنای»، د فروید لور «انافروید»، «اریک اریکسون»، «هنري موري» او نورو کارونه او علمي هڅې بنسټیز ځای لري. د اروا شننې یا «رواني تحلیل» اصطلاح او د فروید نوم، د زیاتره هغو کسانو لپاره چې لوړې او پوهنتوني زده کړې لري اشنا دی. په داسې حال کې چې د «فخنر»، «وونټ» او «تیچنر» نومونه او نظرونه له مسلکي اروا پوهنې څخه بهر دومره نه دي مشهور شوي؛ خو فروید هغه څوک دی، چې د شهرت انګازه یې د اروا پوهنې تر قلمرو اوړې او د زیاتو کسانو ترغوږونو رسېږي. فروید د اروا شننې موضوع په ۱۸۹۵م کال « هغه مهال چې نوموړی ۴۱ کلن ؤ» په خپل کتاب چې «د هیسټرې په هکله معلومات » نومېږي رامنځته کړه.

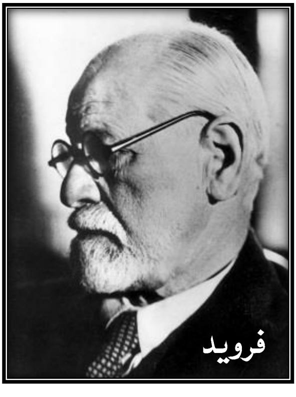

دا هغه وخت ؤ، چې د «جوړښت پالنې» بنسټګر «ویلهلم وونټ» ۶۳ کلن ؤ او په امریکا کې ددغه مکتب مخکښ «تیچنر» ۲۸ کلن ؤ او په «کرنل» پوهنتون کې یې د استادۍ ۲ کلونه کېدل. «عمل پالنه» لا تردې وخته د یوه مکتب په چوکاټ کې نه وه بشپړه شوې، خو د رابشپړېدو په حال کې وه. د

ketabton.com - The Digital Library

«ګشتالت پالنې» د مکتب څرک هم نه ؤ او بنسټګر یې «ورتایمر» لا د ۱۵کالو په شاوخوا کې ؤ. همداراز «سلوک پالنه» هم نه وه او بنسټګر یې «جان واټسن» هغه مهال ایله د ه۱۷ کالو زلمی ؤ.

په هرحال ارواشننه له ۱۹۰۰م کال راپه دې خوا شهرت ته ورسېده او له نورو اروا پوهنیزو مکتبونو سره جوخت یې، نوې اروا پوهنې ته په پراختیا او پرمختیا ورکولو کې لویه ونډه واخیسته. ددغه مکتب یوه تر ټولو مهمه ځانګړنه دا ده، چې اروا پوهنه یې له پېچلي او پوهنتوني سبک څخه وایستله، هغو ته یې سادګي او جاذبوالی ورکړ او د مسلکي اشخاصو ترڅنګ یې د عامو خلکو د پوهاوي او علاقې وړ هم وګرځوله.

(فروید او د هغو پلویانو هڅه وکړه، چې د انسان وده او رشد د هغه پېښو پر اساس تحلیل کړي، چې د ماشومتوب پرمهال ورته پېښې شوې دي. په دغه مکتب کې انسان په تصادفي ډول عمل نه کوي، بلکې د باطني او دروني انګېزو، ځېل شویو هیلو، یا د لاشعور او ځان ناخبره ذهن پراساس عمل کوي. په دې توګه هر عمل او چلند چې انسان یې له ځانه ښیي جبري بڼه لري. فروید د انسان ځان ناخبره ذهن یا تحت الشعور ته د لاس رسي په موخه په لومړي سر کې د هیپوتېزم یا مصنوعي خوب له طریقې څخه کار اخیست، وروسته یې له آزادې تداعۍ او د خوبونو له تعبیر څخه استفاده کوله. دغې طریقې له ناروغ سره مرسته کوه، چې د خپل ذهن ژورو برخو ته لاس رسی پیدا کړي او د خپلو چلندونو په علت پوه شي.) روانشناسي عمومي، حمزه گنجی، ۱۹مخ

د ارواشننې د پلویانو په اند: ښايي زیات شیان او حوادث د شخص «وړوکي یا غټ» په ذهن کې په آګاه یا ځان خبره ډول ځای ونیسي، مثلاً یو شخص پر آس یا موټر کې له یوې اوږدې لارې څخه تېرېږي، په خپل مسیر کې یې ذهن د شاوخوا منظرې او پېښې ضبطوي. مګر ښايي په دغه اوږده

ketabton.com - The Digital Library

مسير کې يې ډېرې داسې منظرې او پېښې هم په ذهن کې قيد شي، چې په ځان خبره «آګاهانه» ډول شخص ورباندې خبر نه وي.

د فرويد نظر دا دی، چې همدغه لاشعوري او ځان خبره ذهني پديدې د شخص د رواني عملونو او عکس العملونو «چې خوب ليدنې هم پکې شاملې دي» باعث ګرځي او زياتره عصبي او رواني ناروغۍ هم له همدغو ځان خبرو او ځان ناخبرو عملونو او عکس العملونو څخه راپيدا کېږي.

د ارواشنني په مکتب کې د لاشعور يا تحت الشعور رول ته ډېر ارزښت ورکول کېږي، د دوی په باور تحت الشعور يا لاشعور د ذهن هغه برخه ده، چې د انسان له کنټروله وتلې ده او په هغو کې د انسان هېرې شوې خاطرې، نه ترسره شوې هيلې، په ځان کې په زور پټ شوي عادتونه، عقدې، غوښتنې او په ځان ناخبره ډول راخپل شوي باورونه او برداشتونه پکې ځای پرځای شوي دي، چې پر دغو ټولو باندې عملاً کنټرول نه لري، خو وخت ناوخت د هغوی تاثيرات د انسان پرځان خبره ذهن يا شعور باندې راپرېوځي او انسان له بېلابېلو نااټکل شويو رواني غبرګونونو سره مخامخ کوي.

فرويد ويلي:(د انسان ذهن د يخ يوې داسې ټوټې ته ورته دی، چې نهه برخې يې تر اوبو لاندې او يوازې يوه برخه يې راوتلې وي. معنا دا چې د ذهن صرف ډېره وړه برخه بيداره او هوښياره ده. دغې اروا پوهنې«ارواشنني» ثابته کړې ده، چې زموږ خوی او شخصيت د ناهوښيارذهن او ضمير يعنې لاشعور تراغېز لاندې دی. زموږ اصلي څېره تر ډېره حده په لاشعور کې پټه ده، هغه څېره چې زموږ نه خوښېږي او هېره کړې مو ده.) ځولۍ مجله، د استادغضنفرمقاله

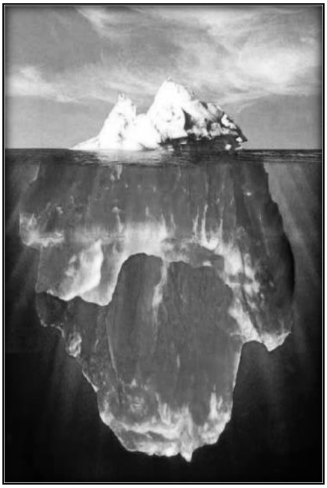

ketabton.com - The Digital Library

(د «فرويد» په نزد د انساني ذهن د شعوري او لاشعوري برخو مثال د هغو دوو کورنيو دی، چې د يوه کور په دوو منزلونو کې استوګنه کوي، د لومړي منزل اوسېدونکي زموږ د ذهن شعوري برخه ده او دا خلک شريف او آيين خوښونکي دي. د لاندې منزل اوسېدونکي زموږ د ذهن لاشعوري برخه ده، دغه خلک د شمېر له مخې ډېر زيات او د اخلاقو له مخې وحشيان دي. ددغه منزل ډېر وګړي يو وخت په پورته منزل کې وو، مګر د خپلو ناوړه اخلاقو له امله له هغو ځايه وشړل شول او اوس په يوه پېچلې بڼه په لاندې پوړ يا لاشعور کې پراته دي. لکه څرنګه چې له ولاړو او بندو اوبو څخه بد او فاسد بوی پورته کېږي، دغه ډول زموږ دباؤ شوي خواهشات هم د ذهني ناروغۍ او فساد سبب ګرځي.) د حميد او شمس الدين پرتليز جاج، ډاکترتابان

څېړونکي د فرويد د لاشعور د موضوع د مطرح کولو په باب وايي:

(د بشر په تاريخ کې دريو لويو سپکاويو ځان راښولی دی. لومړی د ګاليله هغه کشف چې ويل به يې ځمکه د لمريز نظام مرکز نه ده يا ځمکه د کائناتو او جهان مرکز نه ده. دوهم د ډاروين هغه څرګندونه، چې ويلې يې ده، انسان د خلقت مرکز نه دی او دريم د فرويد هغه برسېرونه، چې وايي، موږ لکه څنګه چې فکر کوو، هغومره د خپل ذهن کنټرول په خپل لاس کې نه لرو.)
روانشناسي، تامر باتلربودن

د فرويد او د هغو د پلويانو د ليکنو شهرت له ۱۹۰۰م کال څخه راپه دې له اروپا واوښت او تر امريکا پورې ورسېد. تر ۱۹۲۰م کال پورې پر فرويد او د هغو په ارواشننه باندې په امريکا کې تر ۲۰۰ زيات کتابونه وليکل شول. د فرويد ترڅنګ چې د ارواشننې د مکتب کومو نورو ارواپوهانو کار کړی، هغه پر خپل وار دغې نوې برسېرونې «تحت الشعور» ته رنګ او شرنګ ورکړی دی، خو د فرويد هلې ځلې ترټولو لومړی ستايل شوې دي. افغان ليکوال «پوهاند بهاوالدين مجروح» په دې اړه ليکلي دي: (د تحت الشعور کشف د اهميت له مخې د کريستوف کولمب د کشف په څېر ؤ. نوموړی چې امريکا

ketabton.com - The Digital Library

ته ورسېد، فکر یې وکړ، هندوستان ته رسېدلی دی او په دې پوه نه شو، چې یوه نوې لویه وچه یې موندلې ده. په همدې توګه فروید د ناخوآګاه شعور قلمرو وموند، خو هومره چې نن ددې امر «تحت الشعور» په اهمیت خبرې کېږي، فروید په خپل وخت کې نه ؤ ورته متوجه شوی. وروسته بیا دده د لارې نامتو لاروي «کارل یونګ» د تحت الشعور په اړه خلک وپوهول)

په ځانځاني ښامارکې شعور او تحت الشعور، عبدالغفورلېوال، الفت مجله، ٥٦مخ

د فروید او نورو ارواشننونکو په څرګندونو کې انساني شعور په دریو برخو وېشل شوی دی. (**ناخبره شعور**)، (**نیم خبره شعور**) او (**باخبره شعور**). د دوی په اند: ناخبره شعور د انسان د اعمالو لومړنی محرک دی، په ناخبره شعور کې چې د انساني شعور زیاته برخه تشکیلوي دایمي او نه بدلېدونکې غوښتنې، آرزوګانې او انګېزې متمرکزې شوې دي، چې د هغو منشا هم غریزې او نه پېژندل کېدونکي روحي عوامل دي. کله چې له ناخبره شعور څخه یوه غوښتنه او آرزو راولاړه شي، نیم خبره شعور ته ځان رسوي. نیم خبره شعور سرحدي کرښه ده. باخبره شعور هڅه کوي، چې نوموړې غوښتنه یا آرزو کنټرول او سانسور کړي؛ خو په اکثرو مواردو کې غوښتنې او آرزوګانې بې پاسپورټه د عمل میدان ته ورتېرېږي.

«**کارل ګوستاو یونګ**» خپل یو لیدلی خوب هم د شعور په دغو دریو برخو تعبیروي. یونګ لیکلي:

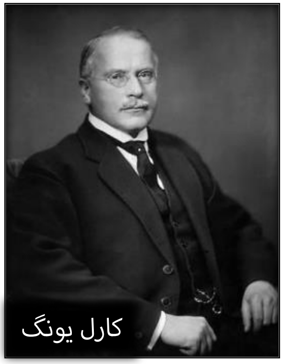
کارل یونګ

(زه به ډېری وخت په چُرت کې ډوب وم، خو پوهېدم نه، چې څه مې په فکر کې راګرځي. یوه ورځ په ۱۹۵۹م کال ما خوب ولید، چې په یوه ښکلي نااشنا کور کې چې دوه منزله دی ناست یم، په کوټه کې ښایسته رڼا وه، د باندې خوا ته ښایسته منظرې او باغونه په نظر راتلل، د خپلو کتابونو په مطالعه بوخت

ketabton.com - The Digital Library

وم. په دې وخت کې مې د کوټې په غولي یا تل کې یوه دروازه ولیده، چې نیمکښه خلاصه وه، دروازه مې رابېرته کړه، لاندې مې یوه زېرخانه په نظر شوه. د کوټې زېرخانې ته ښکته شوم، دا ډېره رڼا وه او کله چې د زېرخانې غولي ته متوجه شوم، یوه بله کړکۍ غونډې دروازه مې په نظر راغله او کله مې چې دا کړکۍ غونډې دروازه خلاصه کړه، یوه اوږده زینه مې ولیده، چې ښکته تللې وه او زه یې په پوړو کې ورښکته شوم. د تورې شپې غونډې تیاره، لویه، ژوره کوټه وه. زه پکې هرې خوا ته ګرځېدم، هرڅه ډېر تت ښکارېدل، هرې خواته په تیاره کې ګورم، ناڅاپه مې سترګې په څه شي ولګېدې. کله چې ښه ځیر شوم، هډوکي دي! د انسان د ککرۍ او اسکلیټ هډوکي مې پیدا کړل، بیا نو خپله ځېرنه مې پرې پیل کړه او دا نتیجه مې له خوب څخه را وایستله: ***لومړی:*** ښکلې لویه او رڼا کوټه، چې د باندې ښایسته منظره او باغ ترې ښکارېده، د انسان باخبره شعوري برخه... ***دوهم:*** لاندې دوهمه د زېرخانې کوټه، چې په منځنۍ توګه لویه وه او رڼایې لږ څه کمه وه، د تحت الشعور یا نیم خبره شعور برخه وه. دریم: هغه د زېرخانې نه لاندې دریمه ژوره او ډېره لویه تیاره کوټه، چې زینه ورښکته شوې وه او د انسان هډوکي او ککرۍ پکې پرته وه، دا د انسان غیرشعوري یا بې خبره شعوري برخه ده...) د رنګونو نړۍ، ۲۶۱ مخ

د اروا شننې د مکتب د پلویانو په ځانګړي ډول د زیګموندفروید او کارل یونګ نظریات نه یوازې د اروا پوهنې په لمن کې پاتې شول، بلکې نړیوالو ادبیاتو ته یې هم مخه وکړه. د ادبیاتو په برخه کې سوریالستان یا د سوریالېزم د ادبي مکتب غړي هغه څوک وو، چې په خپلو اثارو کې یې د فروید او د اروا شننې او نورو پلویانو افکار منعکس کړل. سوریالستان هغه لیکوال دي، (چې له کپیټالیستي ټولنې څخه د راپیداشویو توهماتو او کمزوریو په نتیجه کې له واقعي ژوند څخه خپلې ذهني نړۍ ته پناه وړي او خپل ځانونه په خوبونو، خیالونو او پتالوژیکي حالاتو مشغولوي...

ketabton.com - The Digital Library

سوریالستان د فروید لمنې ته لاس اچوي او ګومان کوي، چې د انسان د هلوځلو لمسوونکی د شعور نه لاندې ذهني جهان دی.) ادبي څېړنې، ۳۰۴ او ۳۰۵مخونه

❖ ❖ ❖

د اروا شنني د مکتب په غړو کې نه یوازې نارینه پوهانو ونډه درلوده، بلکې ځینې داسې ښځینه اروا پوهانې هم وې، چې اوسمهال د اروا پوهنې د تاریخ لویې څېرې بلل کېږي. په دغو ښځینه اروا پوهانو کې لومړۍ اروا پوهانده کارن هورنای «۱۸۸۵م-۱۹۵۲م» ده. مېرمن کارن هورنای د المان په هامبورګ کې زېږېدلې وه، هغه مهال چې «فروید» خپل کتاب «د خوبونو تعبیر» خپور کړ، هورنای په ښوونځي کې وه، وروسته یې د برلین له پوهنتون څخه د طب په څانګه کې دوکتورا واخیسته، خو دې ان د ښوونځي له دورې څخه د اروا شنني له مفکورو سره اشنایي درلوده او د لوړو زده کړو پرمهال یې هم د فروید د اروا شنني په ټولو غونډو کې ګډون وکړ.

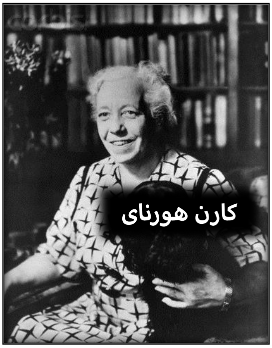

هورنای غوښتل د اروا شنني د نارینه ؤ سنګر، ښځینه کړي، له همدې امله شهرت ته هم ورسېده. ددې د مشهورو کتابونه نمونه دا دي:

«د اروا شنني نوې لارې»، «زموږ رواني تضادونه»، «ځان شننه یا ځان تحلیلونه»، «زموږ د زماني عصبي شخصیت» او «د ښځو اروا پوهنه». هورنای ۱۸کاله په المان کې د برلین په انستېتیوت کې په تدریس او شخصي طبابت کې تېرکړل، وروسته په ۱۹۳۲م کال د امریکا متحده ایالاتو ته ولاړه او هلته له څه وخت تېرېدو وروسته یې د امریکا د اروا شنني ټولنه تاسیس کړه او د عمر ترپایه پورې یې رئیسه پاتې شوه.

ketabton.com - The Digital Library

کارن هورنای د فروید له هغې مفکورې سره موافقه وه، چې ویل به یې، شخصیت د ماشومتوب په دوران کې بڼه مومي. دې زیاته کړه، په وګړو کې روان رنځوري، د هغوی د ماشومتوب له نامطلوبو حالاتو څخه سرچینه اخلي او که چېرې د ماشوم په کورنۍ کې تفاهم، صمیمیت، محبت، احساس او درنښت وي، نو وروسته یې په روان رنځورۍ باندې له اخته کېدو څخه مخنیوی کېږي.

هورنای له فروید سره په دغه ټکي کې چې انسانان تل د تحت الشعور اسیران دي، مخالفت وښود. دې د ارماني ځان ګڼلو یا ځان تصور کولو Idealized self image نظریه هم رد کړه او ویې ویل، چې ارماني ځان خیالي دیوه فرد د شخصیت غلط تصور وړاندې کوي. دغه ډول ځان ګوماني هغه نیمګړی او تېرا یستونکی نقاب دی، چې دد دې مخه نیسي، چې یو ناروغ خپله اصلي څېره وپېژني او هغه بیا ومني. رواني ناروغان پر خپله څېره باندې ددغه نقاب په غوړولو سره له خپلو باطني شخړو او تعارضاتو څخه انکار کوي او هغوی ته په دروغجن ډول دا ورښیي، چې ځان یې لکه څنګه چې دی، یا لکه څنګه چې واقعیت لري، داسې ونه ویني او په ناسمه بڼه یې وانګېري، چې دا د موضوع حل نه شي کېدلی.

❖ ❖ ❖

د اروا شننې د مکتب دوهمه ښځینه غړې چې د اروا پوهنې په تاریخ کې یې نوم اخیستل کېږي، د فروید لور ***انافروید*** «۱۸۹۵م-۱۹۸۲م» ده.

انا فروید

انافروید د خپل نامتو پلار «زیګموند فروید» په شپږو اولادونو کې ترټولو کشره لور وه. دا د ښوونځي له وخته یوه فعاله او کتاب دوسته نجلۍ وه او له هغو مېلمنو څخه یې چې د دوی کره به راتلل، ګڼې ژبې زده کړې وې. دې تر ۱۴ کلنۍ پورې د خپل پلار ټول کتابونه ولوستل او هوډ یې

ketabton.com - The Digital Library

وکړ، چې د خپل پلار په لاره ولاړه شي. په دې اساس دې خپلې اساسي زده کړې له خپل پلار او نورو پوهانو څخه ترلاسه کړې وې او له ۱۹۲۷م کال څخه تر ۱۹۳۴م کال پورې د اروا شننې د نړیوالې ټولنې رئیسه وه.

انا هېڅکله واده ونه کړ او د امریکا له بېلابېلو پوهنتونونو څخه «چې دې پکې وېناوې او سمینارونه وړاندې کړل» څو افتخاري دوکتوراوې او مډالونه ترلاسه کړل. دا په المان کې د نازیانو د واکمنۍ د پیل پرمهال له خپل پلار سره لندن ته لاړه او د هغو کور ترڅنګ یې چې پلار یې پکې مړ شو، یو لوی روغتون جوړ کړ او هلته به یې د رواني ناروغانو درملنه پکې کوله. د انافروید ترټولو مهم کتاب «ایګـــو او دفاعـــي مـــیکانېـزمونه» نومېږي.

فروید او لورېې انافروید

دغه کتاب انا په ۱۹۳۶م کال کې بشپړ کړ، چې موضوع یې تر زیاتې اندازې د خپل پلار د «ایګو»، «ایډ» او «سوپرایګو» د نظریاتو په ښې توضح او زیاتې تشریح باندې راڅرخي. د انا په نظر د «دفاع» کلمه د ناراموونکو او نازغمونکو فکرونو او انګېرنو څخه د ځان ژغورنې د هڅو په معنا ده. کله چې «ایګو» یا «زه» له ناسمو باورنو او رواني کړکېچونو څخه ځان خلاصوي، نو له یو ډول هیجان او احساساتي والي سره مخ وي. دا په دې معنا، کله چې یوڅوک د اندېښنو، غمجنوفکرونو او تخریبوونکو انګېرنو پر وړاندې د فاعي حالت غوره کوي، نو «ایګو» یې پر «ایډ» او «سوپرایګو» باندې غلبه کوي. خوکله چې یوشخص له خپلو باطني او تحت الشعوري غریزو او اجتماعي اجبارونو سره په جګړه کې ماتې خوري، دا په حقیقت کې د شخص «ایګو» وي، چې ماتې خوري. «ایګو»

ketabton.com - The Digital Library

تل د شخص د ځان، تحت الشعور او بهرنۍ نړۍ ترمنځ د تعادل د راوستلو لپاره هڅه کوي، خو کله داسې هم کېږي، چې د شخص ايګو بريالی شي او په خپله شخص ماتې وخوري. کله چې په انسان کې يوه طبيعي غريزه سر راپورته کوي، ايګو غواړي دغه غريزه راضي کړي، خو سوپرايګو دا اجازه ورته نه ورکوي. په دې ډول ايګو، سوپرايګو ته تسليمېږي او ستونزه هماغسې پاتې کېږي. په دې سره د غرايزو، نه ارضا کېدل يو کړکېچ منځته راوړي. د شخص له خوا ددغو کړکېچونو ځپل او شاته وهل، ترټولو ناسم دفاعي ميکانېزم دی، چې شخص تل په خپل ځان او روان کې ناآرامه ساتي.

(د ايګو، ايډ او سوپرايګو د پېژندنې لپاره د فرويد ژوندليک ته ورشئ.)

❖ ❖ ❖

په اروا‌شننه کې د «انافرويد» ويناو، کتابونو او هلوځلو يوشمېر نور اروا‌پوهان تر اغېز لاندې راوستل. په دغو اروا‌پوهانو کې الماني اروا‌پوه *اريک اريکسون* «۱۹۰۲م-۱۹۹۴م» لوی نوم پيدا کړ. نوموړی په اروا‌شننه کې «د هويت د بحران» د موضوع په مطرح کولو سره زيات شهرت ته ورسېد.

اريکسون په ۱۹۲۷م کال د وين د اروا‌شننې په مؤسسه کې زده کړې پيل کړې او د «انافرويد» او نورو اروا‌شنونکو له ښوونو څخه برخمن شو. دی په ۱۹۳۳م کال امريکا ته ولاړ، د هغه ځای تابعيت يې ومانه او د هاروارد په پوهنتون کې ورته د استادۍ دنده ورکړل شوه. وروسته په بوستون کې د ماشومانو د اروايي چاروشنونکی شو. په همدې ډول ده په امريکا کې داسې نورې دندې هم ترسره کړې، خو ترټولو مهم څه دده هغه ليکنې او څېړنې دي، چې د خپل ژوند په اوږدو کې

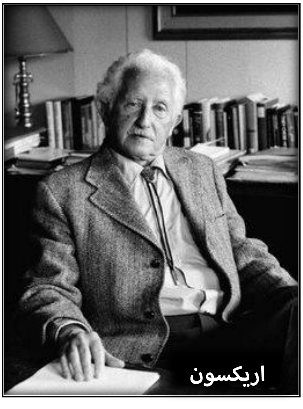

ketabton.com - The Digital Library

يې اروا پوهنې ته وربښلې دي. دده د مهمو کتابونو نومونه دا دي:
«ټولنه او ماشومتوب»، «هويت، ځواني او بحران»، «د ګاندي حقيقت»، «د ژوند د څرخې بشپړېدل» او «ځوان لوتر»

د څېړونکو په نظر، د اروا شننې د مکتب په پلويانو کې اريکسون په دې هم شهرت لري، چې ده ديوه نوي ژانر يا فورم ايجاد يې وکړ او هغه د «اروا پوهنيزو ژونديليکونو» ليکل وو. ده له رواني تحليل څخه په ګټه اخيستنې د ګاندي او لوترکينګ «چې د نړۍ مشهور کسان وو» ژونديليکونه تحليل کړل او په هغو کې يې د هويت د بحران غوره نمونې وښودلې. د اريکسون په اند: «د شخصيت په وده کې اصلي موضوع، د خپل هويت لپاره هڅه او پلټنه ده.»

اريکسون د هويت بحران له «دوهم ځل زيږېدنې» سره تشبه کوي. ده دغه فکر له «ويليام جيمز» څخه اخيستی. جيمز ويلي: «انسان چې کله د لومړي ځل لپاره نړۍ ته راځي، د ژوند په اوږدو کې په اسانۍ سره خپل ځان له هغو نويو باورونو او کلتوري نورمونو سره همغږی کوي، چې ورپکې ژوند کوي. يا په اسانۍ سره د نورو په واسطه له دغو باورونو او اجتماعي معيارونو سره همغږی کېږي.» اريکسون وويل: «هغه انسانان چې دوهم ځل زيږېدنه يا د هويت بحران تجربه کوي، تر ډېره بريده ځورېدلي او رنځېدلي موجودات دي، چې غواړي د خپلو باورونو او انګېرنو د بدلون او د نوي مسير د پيدا کولو له لارې رنځونه او کړاوونه له منځه يوسي او تسکين او آرامي ترلاسه کړي.»

د اريکسون په نظر، هغه کسان چې د قوي هويت احساس کوي، د ژوند له لويو مسايلو سره د مخامخ کېدنې لپاره چمتو کېږي او هغه کسان چې نه شي کولی، خپل هويت ومومي، د هويت له بحران سره مخ کېږي او کېدی شي د ژوند له سم مسير څخه «لکه د زده کړې، دندې، مسئوليت منلو، واده کولو...» څخه لرې پاتې شي او ښايي په جرايمو لاس پورې کړي، په مخدره

ketabton.com - The Digital Library

توکو یا نورو ناسمو ټولنیزو چلندونو پیل وکړي او په لنډه توګه منفي هویت راخپل کړي.

اریکسون د «زیګموند فروید» له هغه نظر سره مخالفت څرګند کړ، چې وايي: «موږ د خپل ماشومتوب د تجربو محصول یو او نه شو کولی خپل شخصیت ته د ژوند په نورو راتلونکو دورو کې بدلون ورکړو.»، اریکسون زیاته کړه: «د انسان د ماشومتوب د دورې تاثیرات مهم دي او ښايي ځینې وخت زیانونه هم ولري، خو د ژوند د نورو مرحلو پېښې او د هغو تاثیرات کولی شي، د ماشومتوب د دورې منفي پېښې او د هغو تاثیرات خنثی[1] کړي یا پرهغو باندې غالب شي او زموږ د وروستي هدف لپاره خدمت وکړي.»

❖ ❖ ❖

په دې ډول د فروید د اروا شننې مکتب د وخت په تېرېدو سره انکشاف وکړ او زیات پلویان یې پیدا شول، خو ددغو پلویانو په کارونو کې هم یو ډول رنګارنګي راپیدا شوه، چې په ځینو ځایونو کې یې ددغه مکتب د بنسټګر «فروید» له نظریاتو سره غوڅ توپیر درلود او حتی[1] د فروید په ژوند دده ځینې پلویان لکه، کارل یونګ، الفرډ آدلر او نور دداسې نظري توپیرونو له امله ترې جلا شول. خو په بنیادي ډول پر دغو ټولو باندې د فروید اغېز شته دی. که څه هم یو لړ تېروتنې دوی ور اصلاح کړې او د اروا شننې مفکوره یې د نویو تجربو په کولو سره غني کړه.

ډېری څېړونکي د اروا شننې د مکتب په حلقه کې تر ټولو لومړی د فروید په نظریاتو باندې نیوکې کوي، دوی وايي، سره له دې چې د فروید نظریات د اروا پوهنې یو جالب او مشغولوونکی بحث دی، خو د هغو د علمي ارزښت تله سپکه ده، د دوی په باور: (ترښایسته زیاتې مودې پورې فروید بزم ته د یوې علمي نظریې په سترګه کتل کېدل او فکر کېده، چې د فروید اروايي تحلیل (Psycho-analysis) کولی شي، د شعور په باره کې ټولې ستونزې او لانجې حل کړي. په دې کې شک نشته، چې فروید د پتالوژیکي ذهني جریانونو د

ketabton.com - The Digital Library

څېړنې په ترڅ کې هغه مبتذل مادي نظرونه رد کړل، چې په ذهني جريانونو کې تغيرونه او بدلونونه يې د فيزيولوژيکي علتونو زېږنده بلل؛ خو په همدې وخت کې يې د ذهني فعاليت د څېړنو عيني ميتودونه-Objective) (Methods هم له نظره وغورځول او د خپلې خوښې نظريه يې وړاندې کړه. فرويد ذهني فعاليت له مادي شرايطو او علتونو څخه جلا کوي. دده په نظر ذهني فعاليت يو خپلواک فعاليت دی، چې له مادي پروسو سره څنګ په څنګ اوسېږي او د مخصوصو، نه پېژندل کېدونکو، ابدي روحي قواؤ په ذريعه اداره کېږي.) ادبي څېړنې، ۴۱۴مخ

په ټوليز ډول د فرويد معاصران له ده څخه په دريو ټکيو کې ناخوښه وو. **لومړی** دا چې فرويد ويلي: د افرادو چال چلند د هغوی د ناهوښياره ذهن يا تحت الشعور د هغو عواملو تر واکمنۍ لاندې دی، چې دوی ورباندې کنټرول او خبر نه لري او له دې امله اشخاص د خپل ذهن په زياته يا تقريباً ټوله فضا کنټرول نه لري. **دوهم** دا چې فرويد زياته کړې: زموږ شخصيت د ماشومتوب د تجربو پر اساس ټاکل کېږي او افراد نشي کولی، پر خپل شخصيت او برخليک باندې واکمن ووسي. او **دريم**: د فرويد له خوا د انسان په رواني حالت کې د جنسي تمايلاتو پر اهميت باندې زيات ټينګار او د جنسي مسايلو افراطي توضيح او تشريح، له ده څخه د معاصرينو د ناخوښۍ لاملونه وو.

په هرحال له دې او دې ته ورته نيوکو سره سره، فرويد يولوی استعداد ؤ او ګڼ شمېر نورې داسې ارزښتمنې څېړنې او برسېرونې يې هم کړې دي، چې په اروا پوهنه کې د يوه ستر تحول سبب شوي دي.

(نور معلومات د فرويد په ځانګړي ژوند ليک کې ولولئ)

ketabton.com - The Digital Library

سلوک پالنه

د ارواپوهنې په تاريخ يو بل گام

سلوک پالنې Behaviorism ته په پارسي کې رفتارگرايي ويل شوي او ځينې نور نومونه لکه «عيني ارواپوهنه» او «انساني سلوک پوهنه» هم ورکړل شوي دي. د ارواپوهنې محققان وايي: «د شلمې ميلادي پېړۍ په پيل کې عينيت پالنې او مادې پالنې ځانگړې وده کړې وه او تردې بريده يې دوام وموند، چې بالاخره د ارواپوهنې په يوې نوې بڼه بدل شول. د ارواپوهنې دغې نوې بڼې د ذهن او شعور د موضوع څېړل او سپړل شا ته واچول او په هغو شيانو متمرکزه شوه، چې د ليدلو، لمس کولو، اورېدلو... وړ وو.»

په دې اساس سلوک پالنه د ارواپوهنې له نورو مکتبونو سره په بنسټيزو نظرياتو کې غوڅ توپير لري. د افرادو د سلوک، چلند او کړووړو څېړل، د دوی د کار بنسټ دی. د سلوکيانو په اند، افراد د خپل ماحول پر وړاندې غبرگون او عکس العمل ښيي، خو داسې غبرگون نه، لکه د ارواشننې په مکتب کې چې وايي، افراد د خپلو ناځرگندو تمايلاتو له مخې چې زياتره په لاشعور کې دي هڅول کېږي. د دوی په باور، انسانان د خپل اختيار او ارادې پراساس عمل کوي او همدغه عمل د يوه انسان شخصيت او ماهيت ټاکي. د سلوک د مکتب پلويان هڅه کوي، چې پر ذهن باندې له زيات تمرکز څخه ډډه وکړي او پر ځای يې د محيط د تغيراتو پر وړاندې د ژونديو موجوداتو ځوابي غبرگونونه په نظر کې ونيسي.

دوی زياتوي: (سلوک يا رفتار د محيطي پېښو يا «محرک» او «محرکي موقعيتونو» په مقابل کې د يوه ژوندي موجود «ځوابونو»، «غبرگونونو» او «جوړجاړيو» ته ويل کېږي. په دې ترتيب ارواپوهنه بايد د يوه سلوکي او

ketabton.com - The Digital Library

رفتاري علم په توګه، یوازې له هغو کارونو سره سروکار ولري، چې په عیني ډول د «محرک او غبرګون»، «د عادتونو د رامنځته کېدو او جوړېدو» او «ددغو عادتونو د یوځای کېدو» له مخې تشریح کېږي. یا په بل ډول، سلوکي اروا پوهنه له محیط سره په تړاو کې دیوه ژوندي موجود له ټولنیز چال چلند څخه بحث کوي.)

ددغه مکتب «سلوک پالنې» بنسټ ایښودونکی، د امریکا وتلی اوراپوه ***جان واټسن*** «۱۸۷۸م-۱۹۵۸م» دی، «چې تاسې یې بشپړ ژوندلیک په همدغه کتاب کې ترڅانګړي سرلیک لاندې لوستلی شئ.»

واټسن په ۱۹۱۳م کال کې چې **۳۵** کلن ؤ، ددغه مکتب بنسټ کېښود. واټسن په دې باور ؤ، چې اروا پوهنه باید د شعور او ذهن مسئله کاملاً څنډې ته کړي او یوازې په سلوک، چال چلند، کړووړو او رفتار باندې بحث وکړي. نوموړي لیکلي:(اروا پوهنه لکه څنګه چې یې سلوک پلویان ګڼي؛ په بشپړه توګه د طبیعي علومو یوه عیني او ازمویښتي څانګه ده. اروا پوهنه باید په خپل وار سره د سلوک او چال چلند پر مطالعه باندې راوڅرخي. د اروا پوهنې طریقه او روش بشپړ عیني او د لیدلو وړ دی او د هغو اصلي مسئله د رفتار او چال چلند وړاندوینه، کنټرول او مهار دی... د شعور او ځانخبرۍ حالات د «روح» د مسئلې غوندې د عینیت او لیدلو وړ نه دي. په همدې ډول هېڅکله نه شو کولی هغه په علمي توګه وڅېړو... سلوک پالنه د ذهني فعالیتونو هېڅ ډول عملي سند او مدرک چاته نه شي ورکولی... شعور د تعریف وړ شی نه دی او نه کومه د کارېدلو وړ جنبه لري، بلکې ها د پخوانیو زمانو د «روح» د نه اثبات شوې موضوع غوندې یوه موضوع ده... زما له نظره د اروا پوهنې لپاره چې کومه طرحه او نقشه غوره او دقیقه ده، د شعور او

ketabton.com - The Digital Library

ځان خبری له نظره غورځول دي؛ چې ما تقریباً ورڅخه انکار کړی دی او دا هم ددې لپاره چې د ازمویښتي تحقیق درشل ته لاره پرانیستل شي. شعور هېڅکله لیدل شوی نه دی، لمس شوی نه دی، بوی شوی نه دی... بس یوه ساده فرضي مسئله ده... او دا چې په نورو ټولو علوموکې واقعیتونه د عیني مشاهدې او اثبات وړ دي او د هرڅېړونکي او مشاهده کوونکي له خوا تحلیل کېدلی او څېړل کېدلی شي. خو که چېرې ارواپوهنه د شعور علم وبلل شي، نو بیا له نورو علومو سره کومه ګډه پوله نه شي درلودلی.)

مکتبهای روانشناسی ونقدآن، بېلابېل مخونه

(دا چې ولې واټسن په ارواپوهنه کې په دغه اساسي بدلون باندې باور درلود، سبب یې دا دی، چې ده به ویل، د علمي طریقې او روش ځواک د اثبات منلو پر مفهوم ولاړ دی او په اصل کې ټولې علمي ادعاوې تل کولی شو، ثابتې یا رد کړو. خو دغه ځواک په داسې شیانو پورې اړه تړلی دی، چې کولی شو، هغه په عیني ډول مشاهده کړو. د واټسن په نظر ذهني مسئلې د علمي مطالعې لپاره مناسب موضوعات نه دي. ځکه چې دغه ډول مسئلې تر زیاته بریده شخصي پېښې دي. هېڅوک نه شي کولی، د کوم بل چا فکرونه ووینې او یا هغه لمس کړي... د سلوک مکتب د ارګانېزم یا ژوندي موجود هرهغه فعالیت ته اشاره کوي، چې څرګند او د مشاهدې وړ وي. د واټسن په باور ارواپوهنه کولی شي، هرهغه څه چې افراد یې ترسره کوي یا یې وایي، مطالعه کړي، مګر دا نه شي کولی، چې هغه افکار، تمایلات او احساسات چې له دغو چلندونو او رفتارونو سره ملګري دي په عملي توګه وڅېړي.)

روانشناسي عمومي، وین ویتن، ۸مخ

د واټسن د سلوک پالنې اساسي اصول ساده، پرېکنده او جدي دي، چې یوازې عیني او د لیدلواو مشاهده کولو وړ مسایل د ارواپوهنې اصلي موضوعات ګڼي او د ذهن پلوی پرټولو اصطلاحاتو او مفاهیمو په خپل مکتب کې د بې معناتوب ټاپه وهي.

ketabton.com - The Digital Library

واټسن د خپل مکتب ارزښت ته په اشارې سره لیکي: (زه فکر کوم، سلوک پالنه د عاقلانه ژوندانه په بنسټ جوړونه کې مرسته کوي. د سلوک پالنې څرګندونې باید پر داسې علمي ټکو ولاړې وي، چې انسانان د هغو په مرسته، د خپل سلوک او رفتار لومړني اصول چمتو کړي او نارینه او ښځینه افراد علاقه من کړي، چې خپل ژوند ته نوی ترتیب ورکړي.)

مکتبهای روانشناسی ونقدان

کله چې واټسن په رسمي توګه سلوک پالنه راپیل کړه، هغه مهال د عینیت پالنې، ماشین پالنې او مادیت پالنې نفوذ زیات ؤ. واټسن ته د هغو فیلسوفانو نظریات چې د عینیت او مادیت خواته یې زیات تمایل درلود، د الهام سرچینې وې. په دغو فیلسوفانو کې یو هم فرانسوی فیلسوف ***اګوسټ کنټ*** «۱۷۹۸م-۱۸۵۷م» ؤ، چې نظریاتو یې د واټسن او نورو سلوک پلویانو په کارونو سیوری غوړولی دی.

اګوسټ کنټ

کنټ د فزیکي حقایقو او بشري حس په نظریه کې وایي: «له فزیکي حقایقو بهر او هغه شی چې نه حسېږي، هېڅ شی د کشف او پېژندنې وړ نه دي او انسان له اثارو د لیدلو او حس کولو پرته د هېڅ شي په باره کې پوهه حاصلولی نه شي.»

د سلوک پالنې پلویان د حیواني اروا پوهنې او انساني اروا پوهنې ترمنځ د اړیکو په موجودیت ټینګار کوي. پخپله واټسن د خپل مکتب په اړه وایي: (سلوک پالنه د شلمې میلادي پېړۍ په لومړۍ لسیزه کې د حیواني اروا پوهنې د مطالعې مستقیمه پایله ده.)

تاریخ روانشناسي نوین، ۲۸۸مخ

ketabton.com - The Digital Library

د سلوکیانو په څرکندونو باندې د روسي بیولوژیست **ایوان پاولوف** «۱۸۴۹م-۱۹۳۶م» او د تکامل د نظریې د بنسټګر **چارلز ډاروین** «۱۸۰۲م-۱۸۸۲م» نظریات ځانګړی اغېز

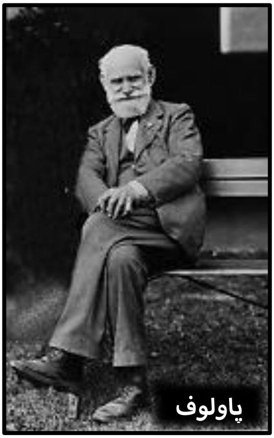
پاولوف

لري، خوڅومره افراط چې د ډاروین په نظریاتو کې لیدل کېږي، د سلوک د پلویانو په نظریاتو کې نه لیدل کېږي. دغه اروا پوهان د انسان شخصیت تر زیاته بریده د خپل ماحول محصول بولي. خو د پاولوف له نویو تجربو سره بیا ښه اړخ لګوي، له همدې امله **واټسن** په ۱۹۱۵م کال په خپله وینا کې چې د امریکا د اروا پوهنې ټولنې ته یې اوروله، وړاندیز وکړ، چې نور دې د «باطن څېړلو» پرځان «شرطي غبرګونونه» چې د پاولوف نوې څېړنه وه، د اروا پوهانو د کار اصلي طریقه وټاکل شي.

واټسن په دې باور ؤ، چې «د افرادو په رفتار او سلوک ټاکنه کې تر ټولو مهم او د پام وړ شی چاپېریال دی، ده به ویل، د ځانګړو محیطي شرایطو په جوړېدو سره چاپېریال کولی شي، په افرادو کې د ټاکلي رفتار وړاندوینه وکړي.» د عمومي اروا پوهنې آرونه، ۱۳مخ

د واټسن په پورته نظریاتو کې مورډ «اګوسټ کنټ» د هغې نظریې څرګ لیدلی شو، چې وایي: «بشر په اصل کې ټولنیز مخلوق دی، انسان دا ټولنیزه غریزه له ټیټو حیواناتو څخه په میراث وړې ده او وروسته یې په هغه بشپړتیایي بهیر کې تهذیب او عقل ته نږدې کړې ده، چې دغې کار پېړۍ پېړۍ وخت غوښتی دی. وروسته عقل ورپورې تړل شوی دی، د ترحم او مهربانۍ، توندو او سرکشو احساساتو مورډ آرام کړي یو او نرمي یې رابښلې

ketabton.com - The Digital Library

ده او په پای کې به د جګړه ماری غریزه زموږ د عدالت غوښتنې له خوا مغلوبه شي...» په فلسفه کې تلپاتې پېښې، ۲۵۶مخ

ثوراندایک

کومو ارواپوهانو چې د حیواني ارواپوهنې لپاره کار کړی، د سلوک پالنې لپاره یې زیات ارزښت درلود. په دغو ارواپوهانو کې له «پاولوف» نه وروسته، امریکایی ارواپوه ***ثوراندایک*** «۱۸۷۴م-۱۹۴۹م» ځانګړی نوم لري. ثوراندایک هغه مهال له ارواپوهنې سره مینه پیداکړه، چې د «سلیان» په پوهنتون کې یې د «ویلیام جیمز» د ارواپوهنې د اصولو کتاب ولوست. په همدې اساس خپلې نورې زده کړې یې د ویلیام جیمز ترښوونې لاندې د هارواړ په پوهنتون کې بشپړې کړې. ثوراندایک د دوکتورا تر اخیستو وروسته د حیواني ارواپوهنې په هکله څېړنې او مطالعې پیل کړې او د کلمبیا په پوهنتون کې د ارواپوهنې استاد شو.

نوموړي په همدغه ځای کې شهرت ته ورسېد او د کتابونو د تالیف او رواني ازموینو له امله یې زیاتې پیسې لاسته راوړې. ثوراندایک وروسته حیواني ارواپوهنه پرېښوده او د انساني زده کړو او تربیتي ارواپوهنې پر خوا یې مخ راواړاوه. ده زده کړه د عمل او عکس العمل په پایله کې د عصبي روابطو د ټینګښت محصول وګڼه. د ساري په ډول دی وایي:«ژوندی موجود، د محرک په مقابل کې مختلف عکس العملونه ښیي، ددغو عکس العملونو تکرار په حقیقت کې د عصبي رابطو د استحکام سبب ګرځي، چې په پایله کې زده کړه رامنځته کېږي... د عکس العملونو تکرار او اجرا د ازموینښت او خطا د قاعدې تابع دي. یعنې کوم فعالیت چې د یوه ژوندي موجود له خوا د یوې موضوع د زده کړې لپاره ترسره کېږي. په لومړي سر کې له اشتباهاتو سره ملګری وي، خو د زده کړې په جریان کې د موضوع په اړه په تدریجي

ketabton.com - The Digital Library

توګه اشتباه ډوله عكس العملونه خپل ځای سمو او صحيحو عكس العملونو ته ورکوي او د وخت په تېرېدو سره خپل اصلي هدف يا د زده کړې موضوع ته رسېږي. په دې اساس زده کړه هغه وخت رامنځته کېږي، چې د ژوندي موجود موفق ډوله عكس العملونه د غلطو او اشتباه وزمه عكس العملونو ځای ونيسي...)

❖ ❖ ❖

څرنګه چې د سلوک پالنې مکتب زيات ټينګار پر عينيت کاوه، له همدې امله ټول اروايوهان د واټسن له دا شان څرګندونو څخه راضي نه وو. ترټولو لويه نيوکه پر ده باندې دا وه، چې واټسن په خپلو افراطي ډلبنديو کې د اروايوهنې خورا مهمې برخې نه دي راوړې يا يې ورڅخه انکار کړی دی. دغه نيوکه حتیٰ د هغو کسانو له خوا هم تائيد شوه، چې په عمومي ډول يې له عينيت پالنې څخه ملاتړ کاوه.

د واټسن يو ترټولو ځواکمن مخالف، انګليسی اروايوهاند ***ويليام مکدوګال*** «۱۸۷۱م-۱۹۳۹م» ؤ. مکدوګال په ۱۹۲۰م کال کې کله چې امريکا ته ولاړ. لومړی يې له «هاروارد» او بيا يې د «دوک» له پوهنتون سره همکاري پيل کړه. ده د غريزه اي سلوک د نظريې او د اجتماعي اروايوهنې په باب د ليکنو او څېړنو له امله شهرت درلود. خو جالبه دا وه چې مکدوګال پخپله دومره اجتماعي نه ؤ، لکه نظرياتو چې يې د اجمتاعي اروايوهنې سره مرسته کړې، ده پخپله ليکلي، چې هېڅکله په ژوند کې له کومې ټولنيزې ډلې ټېلې، ګوند او بل داسې څه سره يو ځای نه شوم!

مکدوګال

مهمه داده چې، واټسن په همدغو کلونو کې د مکدوګال د غرايزو نظريه رد کړه. بالاخره دغه موضوع تردې پورې راورسېده، چې په ۱۹۲۴م کال په واشنګټن ډي سي کې ددغو دواړو

ketabton.com - The Digital Library

ارواپوهانو «***جان واټسن او مکدوګال***» ترمنځ مناظره جوړه شوه. په دغه مناظره کې ۱۰۰۰ زرو تنو ګډون کړی ؤ. مکدوګال ددې مناظرې په لړ کې وویل: «موږ له ډاکتر واټسن سره په دغه ټکي کې موافق یو، چې سلوکي چارې د ارواپوهنیزو څېړنو لپاره لازمې دي، خو ورسره دا غبرګوو، چې ذهني او شعوري چارې هم په همدغه اندازه اړینې دي... که چېرې ارواپوهان له باطن څېړلو څخه ګټه وانخلي، نو څنګه به له خپلو فکرونو او خیالونو څخه خبرتیا ترلاسه کوو؟...» ده واټسن وننګاوه او له هغو څخه یې وغوښتل، چې څرنګه یو سلوک پلوه د ویولن له یوه کنسرت څخه د خوند اخیستلو څرنګوالی توضیح کوي.

په هرحال د واټسن او مکدوګال ترمنځ په دغه مناظره کې د دواړو ترمنځ ګڼ بحثونه وشول، خو د مناظرې زیاتو ګډونوالو مکدوګال ته د بحث د ګټونکي رایه ورکړه.

❖ ❖ ❖

د سلوک پالنې د تحول او تکامل په بهیر کې، بل وتلی ارواپوه ***بي. اف. سکینر*** «۱۹۰۴م–۱۹۹۰م» دی، چې د واټسن له مرګ «۱۹۵۸م» څخه وروسته د سلوک پالنې د مکتب د رهبر په توګه رامیدان ته شو، ده یوځل بیا سلوک پالنې ته نوې ساه ورکړه او د واټسن په څېر یې د ذهني او باطني مسئلو له شتون څخه انکار وکړ او زیاته یې کړه، چې موږ نه شو کولی، دغه ډول ناڅرګند تمایلات په عیني او عملي ډول وڅېړو، یوازنی شی چې څېړل کېدل یې ممکن دي، هغه د ماحول د پېښو په غبرګون کې زموږ چلندونه، کړه وړه او عکس العملونه دي. ده د پاولوف غوندې لومړی پرحیواناتو باندې تجربې پیل کړې.

سکینر

ketabton.com - The Digital Library

نومو‌ړي پر کوترو او موږکو باندې د خپلو څېړنو په لړ کې وښوده: «څرنګه چې حيوانات د بهرنيو محرکاتو په مقابل کې ځواب ښيي، نوکولی شو، د هغوی چلند د ځواب ورکولو په بهير کې کنټرول کړو او حتیٰ ترهغې اندازې کولی شو، چې د حيواناتو چلند په غيرعادي بڼه وروزو. همدا ډول موږ د انسان پېچلي رفتارونه هم کنټرولولی شو، چې همدغه چلند او سلوک څېړل او د هغوی بدلول، د اروايوهنې ترټولو لويه دنده ده.»

سکينر د واټسن په پيروۍ يوازې د مشاهدې وړ يا مشاهده منونکی سلوک او رفتار مهم وګاڼه. نومو‌ړي د هغو څه په اړه له فکر کولو او نظريې څرګندولو سره علاقه نه درلوده، چې ممکن د يوه ژوندي موجود په باطن کې جريان ولري او نه يې پرهغو باطني فرضياتو باندې کار درلود، چې ګواکې د ژونديو موجوداتو پر بيولوژيکي فعاليتونو باندې اغېز لري. د سکينر په سلوک پالنه کې هغه څه چې د محرک او غبرګون ترمنځ واقع دي، عيني چارې نه بلل کېږي، بلکې توصيفي او د خالي ارګانېزم يوځای کېدل بلل کېږي.

سکينر په خپلو ځينو څرګندونو کې ان د افراط لمن نيسي. يو ځای ليکي: «بهرني محرکات د انسان ټول سلوک ترکنټرول لاندې راولي. په دې اساس که چېرې تاسې فکر کوئ، چې زموږ اعمال، زموږ د ذهني او شعوري تصميمونو حاصل دی، تېروتنه کوئ... موږ ټول د خپل ځان په واسطه نه، بلکې د خپل محيط او محيطي انګېزو په واسطه کنټرولېږو او حتیٰ خپلواکه اراده يو ناسم تصور دی!»

د سلوک پالنې مکتب له ۱۹۱۳م کال څخه د «جان واټسن» په وينا، ليکنو او هلوځلو باندې پيل ومونډ او ددغه مکتب د وروستي فعال غړي «سکينر» په مړينه چې په ۱۹۹۰م کال وه، پای ته رسېږي. ددغه مکتب «سلوک پالنې» په پياوړتيا کې د واټسن او سکينر په شمول ځينې نورو

ketabton.com - The Digital Library

اروا پوهانو لکه «البرټ بندورا»، «جوليان راتر»، «ليونارد هال»، «ادوين ګاتري» او «اډوارډ ټولمن» هڅې هم د ستايلو او يادولو وړ دي.

❖ ❖ ❖

دا چې د سلوک پالنې تقريباً ټولې څرګندونې پر عنيت راڅرخي او له ذهني او باطني مسايلو څخه «چې ملموسې بڼې نه لري» په يو نه يو ډول انکار کېږي، له همدې امله پر دغه مکتب باندې د نيوکو لړۍ هم له همدغه ځايه پيل کېږي. کره کتونکي وايي: «موږ نه شو کولی، چې د روان اصطلاح له روان پوهنې څخه حذف کړو، يا باطن څېړنه له ياده وباسو او تر اندازې زيات په عيني او ليدونکو مسايلو تکيه وکړو. دا ځکه چې د اروا پوهنې اصلي موضوع اروا يا ذهن دی، چې اروا پوهنه د هغو د فعاليتونو، حالاتو او اغېزو څخه خبرې کوي. له دې مخې موږ که چېرې يوازې او يوازې پر بهرني سلوک او رفتار باندې تمرکز وکړو، نو له اروا پوهنې څخه به يو وچ او محدود علم جوړ کړو او د ګڼو رواني اړخونو لکه انګېزو، باورونو، ذهني تمايلاتو، ادراکاتو، هيجاناتو، انګېرنو او نورو... څېړنه او پرهغوی د پوهېدنې ارزښتمنې شېبې به له لاسه ورکړو.»

د سلوک پالنې پرمکتب د يوې انساني پوهنې په توګه زياتې نيوکې شوې، خو له دې څخه هم سترګې نه شو پټولی، چې دغه مکتب د اروا پوهنې په باب ډېر ناويلي ويل رابرسېره کوي، چې د اروا پوهنې په تاريخي مسيرېې مثبت اغېز پروت دی.

ketabton.com - The Digital Library

ګشتالت پالنه

د ارواپوهنې په خدمت کې

لکه څرنګه چې د جوړښت پالنې مکتب د ذهن د تشکيلوونکو عناصرو مطالعه کوله او د عمل پالنې مکتب د ذهني چارو او فعاليتونو مشاهده او اندازه له محيط سره د تړاو په ترڅ کې ترسره کوله، خو د ګشتالت پالنې يا د ګشتالت د مکتب پلويان بيا ددغو دواړو مکتبونو پر خلاف حرکت وکړ. (دوی د وونټ په پيروانو باندې تور ولګاوه، چې هغوی وايي، زموږ ادراک له اشياؤ څخه يوازې د حسي عناصرو ټولونه کوي. ګشتالتي اروا پوهانو وويل، کله چې حسي عناصر ترکيبېږي، هغه بيا نويو نمونو او شکل بنديو ته بڼه ورکوي. دوی زيا توي، د موسيقۍ څو آلې سره څنګ په څنګ وغږوئ، د هغو د بېلابېلو غږونو له ترکيب څخه يو داسې نوی غږ يا آواز منځته راځي، چې په يوازې ډول يې په هغو ګڼو غږونو کې هېڅ يونلري. په لنډيز سره ويلی شو، کُل د هغو د اجزاو په پرتله بل ډول دی...) تاريخ روانشناسی نوين، ۹۷مخ

په همدې اعتبار ګشتالتيان وايي: «د انسان ذهن يا روان د تجربې وړ نه دي. ذهن بايد د يوه کُل په ډول په نظر کې ونيول شي، ځکه چې تل د خپلو تشکيلونکو اجزاو لپاره اضافه شی لري. د کُل په يوه برخه کې بدلون کولی شي، په کُلي ډول د واقعيت پروسه بدله کړي.»

روانشناسي عمومي، حمزه ګنجي، ۱۹مخ

ګشتالت (Gestalt) چې يوه الماني کلمه ده، د يوې کُلي طرحې او جوړښت معنا ورکوي او په اروا پوهنه کې «کُل له اجزاؤ نه مخکې د هغو جوړونکی دی» معنا ښيندي. ددغه مکتب پلويان لکه **ماکس ورټايمر** «۱۸۸۰م-۱۹۴۳م»، **کورت کافکا** «۱۸۸۶م-۱۹۴۱م»، **ولفګانګ کوهلر** «۱۸۸۷م-۱۹۶۷م»، **لوين** «۱۸۹۰م-۱۹۴۷م»، **ويلر** «۱۸۹۲م-۱۹۶۱م»،

ketabton.com - The Digital Library

ګولډاشټاین «۱۸۷۸م-**۱۹۶۵**م» او نور په عمومي ډول د انسان ذهن او روان د هغو د اجزاو پرځای لومړی د یوه کُل په توګه په نظر کې نیسي. څېړونکي د دوی ددغې نظریې مفهوم په یوه مثال کې راښیي او وايي: (ګرداب یوه فزیکي اصطلاح ده، چې موږ ټولو به یې مسیر او بڼه په سیندونو، دریابونو او ویالو کې لیدلې وي او په خط السیر یې پوهېږو. په اروا پوهنه کې ګشتالت په دې نظر دی، چې سمه ده، ګرداب د اوبو له څاڅکو څخه جوړ شوی دی، خو د اوبو هرڅاڅکي ته ګرداب نه شو ویلی، بلکې یوازې د اوبو هغو څاڅکو ته ګرداب ویلی شو، چې په یوه خاص نظم او جوړښت سره په ترتیب په یوه ټاکلي موقعیت کې ځای شوي دي او د اوبو د حرکت یو خاص بهیر یې تشکیل کړی دی، چې موږ یې ګرداب بولو، خو شېبه وروسته همغه اوبه دي، چې په عادي ډول جریان لري.)

د عمومي اروا پوهنې آرونه، ۱۴او ۱۵مخونه

(د ګشتالت په مفکوره کې د ژوند فضا د هغو مؤثرو عواملو یو کُلي نمونه بلل شوې، چې په سلوک او چلند اثر اچوي او د فرد رواني نړۍ منځته راوړي، چې په ټوله کې په خپله فرد او د هغو رواني چاپېریال هم پکې داخل وي. له رواني چاپېریال څخه مطلب هغه فزیکي او ټولنیز محیط دی، چې هم فزیکي شیان او هم عملي روابط او اړیکې پکې شاملې دي. د ژوند په فضا کې نه یوازې هغه شیان چې په اوسنۍ زمانه کې ادراک کېږي، بلکې داسې مواد لکه حافظه، ژبه، هنر، افسانه، دین او امیدونه شامل دي. د رواني جهان مجموعه معمولاً د فرد د ژوند د فضا له ګډو فصلونو څخه تشکیل شوې ده. په رواني جهان کې استعدادونه، شخصي معلومات او باورونه، تېر او راتلونکي لرلیدونه، مجرد افکار او عیني شیان شامل دي... په دې اساس د ژوند فضا له فرد او د هغو د خاص رواني حالت او چاپېریال څخه جوړېږي. ددې معنا دا ده، چې د ژوند فضا یو فعال او خوځند کُل«مجموعه» دی، چې د

ketabton.com - The Digital Library

هرې برخې بدلون په نورو برخو هم اغېز کوي او هربدلون په ټولې وضعې پورې تړاو لري.)

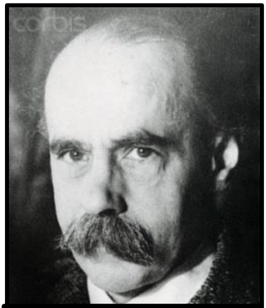

ماکس ورتهايمر

داروايپوهنې ښوونځي، ۱۱۹او ۱۲۱مخونه

د ګشتالت د مکتب په پلويانو کې «***ماکس ورتهايمر***» ته «چې په پراګ کې زيږېدلی ؤ او د فلسفې او اروايپوهنې په برخوکې يې لوړې زده کړې درلودې» ددغه مکتب د بنسټګر خطاب شوی دی.

ده په ۱۹۲۱م کال د (کورت کافکا)، (ولفګانګ کوهلر) او (ګولډاشټاين) په همکارۍ د اروايپوهنيزو څېړنو په نوم د يوې مجلې په خپرولو پيل وکړ، چې همدغه پيل د ګشتالت د مفکورې د رامنځته کېدو لامل شو.

دغه مفکوره په المان کې ډېره ژر مشهوره شوه او د «برلين» د اروايپوهنې په مؤسسه کې ورته ځای ورکړل شو. تردې وروسته به ورته ډلې ډلې محصلين له مختلفو هېوادونو څخه راتلل او په دغه مرکز کې به يې چې د نړۍ په کچه يې يومجهز لابراتوار درلود، زده کړه کوله. خوکله چې په ۱۹۳۳م کال په المان کې د هيټلر په مشرۍ نازيان واک ته ورسېدل، د ګشتالتي اروايپوهنې پلويانو ته ستونزې جوړې شوې. په ځانګړي ډول ورتهايمر او نورو مشهورو پلويانو يې امريکا ته مهاجر شول. هلته د دوی ځينې کتابونه په انګليسي ژبه وژباړل شول او يوشمېر اروايپوهان د دوی د افکارو تر اغېز لاندې راغلل، چې وروسته دغه اغېز نړيوال بهير ته لاره پيدا کړه.

ورتهايمر په خپل وار پر نورو ملګرو باندې زيات اغېز درلود. دده له خوا په ۱۹۲۳م کال د ادراکو د جوړښتي اصولو تدوين د ګشتالت مکتب ته شهرت وبانښه. ورتهايمر څرګنده کړه، چې اشخاص شيان په واحدانه ډول درک کوي، يا کله چې يو ژوندی موجود د قصد او نيت له مخې خپل ماحول ته ګوري او

ketabton.com - The Digital Library

لیدنه، کتنه او پلټنه پیل کوي، نو په همزمانه توګه د ادراکو ترتیبېدنه او جوړېدنه هم رامنځته کېږي.

تر **ورتایمر** مخکې اروا پوهانو دا نظر درلود، چې ادراک له هغو ساده او نه تجزیه کېدونکو عناصرو او احساسونو څخه تشکیلېږي، چې هر یو له هغو څخه په یوه ځانګړي حسي ارګان پورې تړلی وي، خو ورتایمر دغه نظر ناسم وګاڼه او ادعا یې وکړه، چې د دوو محرکاتو اثرات سره ترکیبېږي او یو نوی او متحد شکل رامنځته کوي، له دې مخې درک شوی حرکت نه شو کولی، په ټوټه ټوټه او پرله پسې احساسونو باندې ووېشو.

ورتایمر د دغه نظریې د ښې سپړنې او څېړنې لپاره د «ادراکي سازمان اصول» په نوم یوه معتبره مقاله خپره کړه. د دغې مقالې په یوه برخه کې د ادراکي سازمان څو قوانین هم وړاندې شوي دي، چې مهم قوانین یې عبارت دي له: «د مجاورت قانون، د شباهت قانون، د ادامې قانون، د ترمیم او رغولو قانون او د شکل او زمینې له قانون څخه...»

۱: د مجاورت قانون:

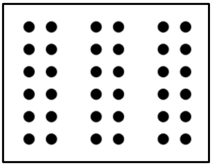

دغه قانون وايي، هغه پدیدې او چارې یا هغه اجزاوې چې د زمان او مکان له مخې یو بل ته سره نږدې واقع وي، اړوند او متعلق په نظر راځي. یا په بل ډول، هغه عناصر چې دیوه او بل په څنګ کې واقع وي، نو یو له بل سره په مجاورت کې د درک کېدلو لپاره ښه مساعد دي. تاسې د دې قانون په شکل کې دایرې، په دریو جفتو ستونونو کې وینئ، نه د یوې جمع او کُل په ډول.

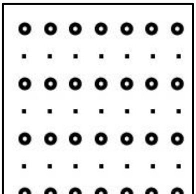

۲: د شباهت قانون:

د شباهت قانون په دې معنا دی، چې سره ورته او مشابه شیان، له ناورته او غیرمشابه شیانو او مطالبو څخه په ښه ډول درک کېږي. یا مشابه او سره ورته

ketabton.com - The Digital Library

اجزاوې د یوې ډلې او کُل په ډول لیدل کېږي.ددغه قانون شکل کې دایرې او نقطې دواړې په نظر راځي، خو دلته دایرې له دایرو سره په ردیف کې وینئ او نقطې له نقطو سره، خو په ګډه د هغوی دواړو ستونونه نشئ درک کولی.

۳: د ادامې قانون:

زموږ په ادراکو کې یو داسې تمایل شته دی، چې تل یو داسې لوری تعقیب کړو ، یا اجزاوې او عناصر په داسې ډول وصل کړو، چې ګواکي ادامه لري، یا یوه ځانګړې جهت ته جریا ن لري. د ساري په ډول ددې بحث په شکل کې تاسې تمایل لرئ، چې د دایرو ستونونه له پورته خوا څخه ښکتې خوا ته تعقیب کړئ.

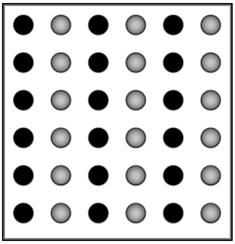

۴: د ترمیم او رغولو قانون:

زموږ په ادراکو کې دا تمایل هم شته، چې نابشپړ شکلونه په خپل ذهن کې بشپړ کړو. تاسې په شکل کې دری بشپړې مربع ګانې درک کوئ، په داسې حال کې چې هغه بشپړې نه دي او په منځونو کې یې تشې برخې لیدل کېږي.

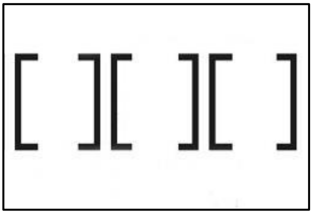

۵: د شکل او زمینې قانون:

په دغه قانون کې له شکل څخه موخه هغه څه ده، چې د درک وړ وي، یا د درک کولو لومړنی موضوع وي او زمینه هغه صحنې یا چاپیریال ته ویل کېږي، چې شکل پکې ځای لري. په داسې یوه حالت کې شکل اصلي په نظر راځي او تر زمینې وتلی او برجسته معلومېږي. په مخامخ تصویر کې شکل او زمینه یو او بل ته ورګرځېدونکي دي یا په یو او بل اوښتونکي دي.

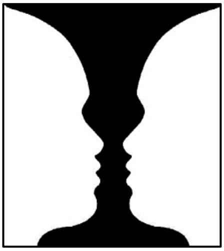

ketabton.com - The Digital Library

ممکن کله دوې څېرې په نظر راشي او کله يو ګلدان. له دغه قانون څخه د ښوونې او روزنې په نظام کې يوه دا ګټه اخيستل کېږي، چې د زده کړې وړ موضوع بايد په واضح ډول وليکل شي، هغه که په تخته وي او که په کتاب کې په بېلابېلو رنګونو.

❖ ❖ ❖

د ګشتالتيانو په څوکسيزه ډله کې تر «ماکس ورتهايمر» وروسته «***ولفګانګ کوهلر***» چې د دوی وياند او فعال غړی ؤ، زيات شهرت لري. نوموړی په ۱۸۸۷م کال په بالتيک کې زيږېدلی ؤ او پنځه کلن ؤ، چې کورنۍ يې د المان شمال ته ولاړه او نور د همدغه ځای اوسېدونکي شول. ده

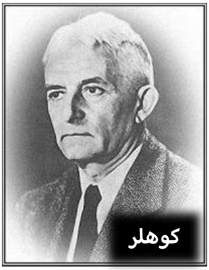
کوهلر

لوړې زده کړې د «بن» او «برلين» په پوهنتونونو کې ترسره کړې او د فزيک په برخه کې يې هم ښه مطالعه درلوده. همدا لامل دی، چې د نوموړي په اروا پوهنيزو څېړنو کې هم د فزيکي مسايلو څرکونه ليدل کېږي.

کوهلر په ۱۹۱۳م کال په يوه سمندري سفر کې «تنريف» ته ولاړ او د افريقا په شمال لوېدځو سواحلو کې يې پر بيزوګانو باندې څېړنې وکړې. دده هغه کتاب چې په ۱۹۱۷م کال کې يې «د بيزوګانو ذهنيت» په نوم خپور کړی، په حقيقت کې د همدغو څېړنو نچوړ بلل کېږي. کوهلر تردې وروسته د برلين د پوهنتون استاد وټاکل شو. وروسته يې په يوشمېر نړيوالو پوهنتونونو کې «چې د هغو له ډلې څخه د امريکا د هاروارد او کلارک پوهنتونونه يادولی شو» ويناوې وکړې. کوهلر په ۱۹۲۹م کال خپل ترټولو مشهور کتاب «د ګشتالت اروا پوهنه» وليکه. وروسته د نورو ګشتالتيانو په څېر امريکا ته ولاړ، هلته يې د پنسلوانيا په کالج کې په تدريس پيل وکړ او څو نور کتابونه يې هم خپاره کړل او څه مهال د امريکا د اروا پوهانو د انجمن رئيس هم پاتې شو. نوموړی په ۱۹۶۷م کال هملته ومړ.

ketabton.com - The Digital Library

❖ ❖ ❖

دریم کس چې په ګشتالت پالنه کې د نوم خاوند دی، «**کورت کافکا**» دی. کافکا په ۱۸۸۶م کال د المان په برلین کې زیږېدلی ؤ او همدلته یې خپلې لومړنۍ او منځنۍ زده کړې ترسره کړې وې. دی د لوړو زده کړو په لار کې لومړی د فلسفې مینه وال شو، خو له څه مهال وروسته یې د اروا پوهنې پر زده کړه مخ راواړاوه او په ۱۹۰۹م کال کې یې په همدغه څانګه کې دوکتورا ترلاسه کړه.

د زده کړو تر بشپړولو وروسته له «ورتهایمر» او «کوهلر» سره اشنا شو او د ګشتالت پالنې لپاره یې هلې ځلې پیل کړې. وروسته «۱۹۱۴م» د «ګیس» پوهنتون ته ولاړ او هلته یې دری کاله تدریس وکړ.

د لومړۍ نړیوالې جګړې پر وخت یې د رواني درملنو په روغتون کې دنده ترسره کړه او تر جګړې وروسته یې خپلې څېړنې او تجربې په دوو کتابونو «د ګشتات په نظریه باندې مقدمه» او «د ذهن وده» کې خپرې کړې، چې ډېر ژر د ګڼو اروا پوهانو له هرکلي سره مخامخ شوې. وروسته امریکا ته ولاړ او د «کرنل» او «ویسکانسین» په پوهنتونونو کې یې د مېلمه استاد په توګه تدریس وکړ، بیا د «سمیټ» پوهنتون ته ولاړ او د عمر تر پایه «۱۹۴۱م» پورې همدلته پاتې شو.

❖ ❖ ❖

بل وتلی پوهاند چې د ګشتالت په برخه کې یې کار کاوه، المانی اروا پوه «کورت لوین» دی. لوین په ۱۸۹۰م کال د المان د موګیلنو په ښار کې زیږېدلی ؤ او په ۱۹۱۴م کال کې یې د برلین له پوهنتون څخه د اروا پوهنې دوکتورا اخیستې وه. تر زده کړو وروسته یې د المان په پوځ کې خدمت وکړ. دی په لومړۍ نړیواله جګړه کې ټپي شو او د زړورتیا او خدمت مډال ور کړ

ketabton.com - The Digital Library

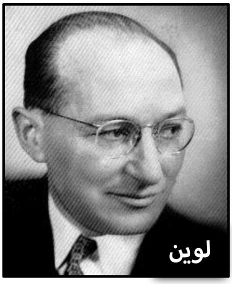
لوين

شو. وروسته د برلين پوهنتون ته راغی او د ګشتالت له ډلې سره یې همکاري پیل کړه.

نوموړي په همدغو وختونو کې د تداعی او انګېزې په اړه څېړنې وکړې او وروسته یې «د میداني نظریې» په تدوین لاس پورې کړ. لوین په ۱۹۳۳م کال د هیټلري نظام د فشارونو له امله امریکا ته مهاجر شو، ده همغه مهال کوهلر ته ولیکل: «اوس فکر کوم، چې زما لپاره نور له مهاجرت څخه پرته بله لار پاتې نه ده، که څه هم دغه کار به زما ژوند در په در کړي!»

لوین په امریکا کې دوه کلونه د «کرنل» په پوهنتون کې او نور کلونه یې د «ایوا» په پوهنتون کې په تدریس تېر کړل او د ماشوم د ټولنیزې اروا پوهنې په باب یې یو شمېر مهمې څېړنې ترسره کړې او بالاخره په ۱۹۴۷م کال په امریکا کې ومړ. د لوین د کارونو یو توپیر د ګشتالت د نورو پلویانو سره دا دی، چې هغوی به زیات تمرکز د ادراکو پر مطالعه باندې کاوه، خو د ګشتالت په چوکاټ کې د لوین تمرکز پر شخصیت او اجتماعي اروا پوهنه باندې ؤ، چې له همدې امله نوموړي د اجتماعي اروا پوهنې مخکښ هم بلل شوی دی.

❖ ❖ ❖

د ګشتالت پالنې پلویان په خپلو څرګندونو کې «وجود» او «واقعیت» سره جلا ګڼي. دوی د شیانو د خپلواک وجود له انکار څخه پرته باور لري، چې هر فرد خپل فرضي جهان په داسې طریقه درک کوي، چې هغو ته یوه معناداره بڼه ټاکي او د هغو د تعبیر او تفسیر پر بنسټ خپل اعمال طراحي کوي. دوی د سلوک پلویانو پرخلاف «چې مادي او اروا پوهنیز محیط یو ګڼي» څرګندوي، چې مادي او اروا پوهنیز محیط یو شانته نه دی. اروا پوهنیز محیط هغه دی، چې فرد یې له خپل چاپېریال څخه درک کوي، دا

ketabton.com - The Digital Library

هغه مادي ماحول نه دی، چې فرد یې محاصره کړی دی، بلکې دا د فرد هغه ادراکي میدان دی، چې نوموړی را چاپېروي.
د اروا پوهنيز محيط زيا تره مظاهر يا جوړښتي توکي د مادي محيط ځينې برخې دي، نه ټولې برخې. د اشخاصو اروا پوهنيز محيطونه يوله بل سره توپير لري. همدا لامل دی، ښايي د دوو کسانو چال چلند د هوښياری له مخې سره يو شانته وي، مګر له عيني واقعيتونو سره به يې برخورد او مخامختيا بل شانته وي. دا ځکه چې د دوی اهداف او د تجربو اړخونه هم سره په توپير کې دي. هرکله چې يو فرد نوې تجربه په لاس راوړي، د هغه رواني محيط هم ورسره په بدلون کې کېږي...
ګشتالت دغې پوښتنې ته چې «څنګه د يوې کورنۍ دوه غړي يوله بل سره په توپير کې دي، يو مثبت پرمختګ لري او له بل څخه د ژوند کنټرول له لاسه وځي؟» په ځواب کې وايي: دا سبب په هغه تعبير او تفسير کې نغښتی دی، چې دوی يې له نړۍ څخه لري، که څه هم په يوه ورته مادي او اجتماعي محيط کې ژوند کوي. دا شان تعبير او تفسير د يوه شخص د حس، درک، برداشت او اخيستنې فعاله پروسه ده.
ګشتالتيان، ادراک يوه واحده مرحله ګڼي، چې په هغو کې حس له معنا سره او معنا له حس سره متقابلې اړيکې لري او په يو وخت او همزمانه توګه پېښېږي. په همدې دليل د يوه حس يا ادراک معنا په ټول موقعيت پورې تړلې ده. د شخص او محيط ترمنځ تعامل د هغو اړيکو ښکارندوی دی، چې د هغو په لړ کې واقعيت درک کېږي. شخص له خپل مشخص هدف يا خپل مشخص ذهني تصوير سره هڅه کوي، چې محيط او له هغو څخه مطلوبې ګټه اخيستنې ته معنا وښيي. په دغه مرحله کې شخص هم ځان او هم محيط ته بدلون ورکوي، خو ډېری داسې وي، چې مادي محيط پرخپل حال وي، مګر د شخص برداشت او اخيستنه ورڅخه په بدلون کې وي، چې په دې سره يې د تعامل اړخ هم له يو لړ بدلونونو سره مخ کېږي. د ساري په ډول، د يو کوچيني

ketabton.com - The Digital Library

ماشوم د اوراپوهنیز محیط مهم اړخونه دده مور، پلار، خویندې او وروڼه تشکیلوي، کله چې د کورنۍ دوهم ماشوم نړۍ ته راځي، لومړی ماشوم خپل موقعیت درک کوي او ارزوي. که چېرې احساس کړي، چې مور او پلار یا د کورنۍ نور غړي یې د پخوا په څېر ورته پاملرنه نه کوي. دغه احساس د والدینو له چلند څخه د مادي محرکونو په دلیل سرچینه نه اخلي، بلکې زیاتره د هغو نوي تړاو څخه د برداشت او اخیستنې له امله ورته پیدا کېږي، چې والدین یې له بل ماشوم سره لري. په بل عبارت خبره دا نه ده، چې ایا دوهم ماشوم ته زیاته پاملرنه ددې لامل شوې، چې په لومړي ماشوم کې یې هغه احساس رامنځته کړی او یا یې نه دی رامنځته کړی، بلکې اصلي ټکی دا دی، چې ایا لومړی ماشوم، دوهم ماشوم له خپل ځان څخه مور او پلار ته زیات نږدې بولي او که نه؟

د ګشتالت پلویانو په اند، تجربه هم د شخص او درک شوي محیط له تعامل څخه رامنځته کېږي. ددغه دوه اړخیزه تعامل واقع کېدل، د تجربې د دوام او استمرار سبب کېږي. هره تجربه، له مخکنیو تجربو څخه متاثره کېږي او راتلونکو تجربو ته بدلون ورکوي، یا کېدای شي د راتلونکو تجربو پرحالت او موقعیت باندې اغېز وکړي. د تجربې او انګېزې له نظره تېرمهال او راتلونکی مهال د شخص لپاره په اوس مهال کې معنا لري، یو شخص معمولاً خپلې تېرې تجربې او راتلونکي معیارونه په نظر کې نیسي، خو تر زیاتې اندازې د ژوند له اوسنۍ فضا څخه انګېزه راخپلوي.

څرنګه چې د ذهن او بدن ترمنځ اړیکې د ارواپوهنې د مکتبونو د بحث له اصلي موضوعاتو څخه ګڼل کېږي او تقریباً ټول ارواپوهان په دغه ټکي کې سره موافق دي، چې انسان کولی شي، په دوو متضادو سطحو کې یعنې په «ذهني» او «بدني» سطحو کې فعالیت ترسره کړي. ګشتالت پلویانو هم په دغه باب یو لړ څرګندونې کړې دي، د دوی په اند: «ذهني فعالیت د هغو مشخصو عملونو نتیجه ده، چې د بدني فعالیتونو په پرتله کم ځواک او

ketabton.com - The Digital Library

انرژۍ ته اړتیا لري. د مثال په ډول یو پوهاند چې د میز شاته ناست او په فکر کې ډوب دی، نسبت هغه کارګر ته چې کلا جوړوي، کمې انرژۍ ته اړتیا لري. څرنګه چې اوبه د تودوخې او حرارت پر وړاندې په بخار بدلېږي، همداسې ښکاره بدني فعالیتونه هم په پټو فعالیتونو بدلېږي. یو ژوندی موجود له محیط سره متقابل عمل ترسره کوي. هر کله چې په دغه مرحله کې د محیط او ژوندي موجود د متقابل عمل شدت راکم شي، بدني فعالیت په ذهني فعالیت بدل شي او کله چې شدت ومومي، ذهني فعالیت، بدني فعالیت ته خپله بڼه وربدلوي.

ګشتالت پالنه د انسان د چال چلند ذهني او بدني اړخونه د جلا او خپلواکو وجودونو په توګه نه څېړي، بلکې هغه د یوې نه جلا کېدونکې مجموعې او یوه کُل په ډول څېړي. د دوی په نظر، تفکر او عمل یا ذهني فعالیت او بدني فعالیت په واقعیت کې دواړه له یوې ریښې څخه دي او کولی شو، هغه له یوې سطحې څخه بلې سطحې ته یا له ذهني سطحې څخه بدني سطحې ته او له بدني سطحې څخه ذهني سطحې ته ولېږدوو.

د ګشتالتیانو په عقیده، د انسان ذهني فعالیتونه د هغه له باطني نړۍ او بدني فعالیتونه د هغه له بهرنۍ نړۍ سره زیات تړاو لري. یا په بل عبارت انسان دوې نړۍ لري، باطني نړۍ او بیروني نړۍ. کله چې د یوه انسان ددغو دواړو نړیو ترمنځ کړکیچ او بېګانګي رامنځته شي، نو د رواني ستونزو راپیدا کېدلو ته زمینه برابرېږي او د انسان ذهني تعادل ته صدمه رسېږي. ددې په مقابل کې هغه وګړي له رواني اړخه سالم بلل کېږي، چې د هغو داخلي او خارجي نړۍ یا باطني او بیروني نړۍ سره توافق ولري.

کله چې د یوه شخص د ځان او جهان ترمنځ مستقیم پیوند او همغږي موجوده وي، هغه کولی شي، له خپلو وړتیاؤ څخه په ښه توګه ګټه واخلي او خپلې علاقې او استعدادونه وپالي. خو هغه څوک چې ونه شي کولی، د خپلې باطني او بیروني نړۍ ترمنځ همغږي راولي، هېڅکله به خپل واقعي ځان ته ونه

ketabton.com - The Digital Library

رسېږي. دغه ډول اشخاص يا په تېرمهال کې ډوب پاتې کېږي او يا د راتلونکي بې واقعيته خيالونو ته پناه وړي. څرنګه چې يو انسان نورو ته هم اړتيا لري او هېڅ شخص په يوازې سر پر ځان بسيا «خودکفا» نه دی، له همدې امله د انسان د رواني او عاطفي بقا چانس په يوازيتوب يا په هغه يو اړخه نړۍ کې چې ده ته ورپاتې ده کم دی. انسان په خپل ماحول کې انسان دی او په هر وخت کې د خپل ماحول يوه برخه يا يو جز دی. په همدې سبب دده چلند هم د محيط او محيطي مسئلو تابع دی. يا په بل عبارت د ژوندانه په بهير کې محيط يو اړخ دی او د فرد خپل وجود بل اړخ دی. که چېرې نوموړی فرد د خپل ځان او جهان ترمنځ د اړيکو پوله او سرحد ونه پېژني، روان مړاوی انسان ورنه جوړېږي او که چېرې دا هرڅه وپېژني او د هغو ترمنځ وحدت او پخلاينه راوستلای شي، سالم او سليم انسان ورڅخه جوړېږي.

❖ ❖ ❖

(ګشتالتيانو په خپلو څېړنو کې څرګنده کړه، چې په ليدني يا ديداري درک پورې مربوطو ازمويو کې ماغزه همېشه هڅه کوي، چې له نيمګړو او ناقصو تصويرونو سره د برخورد او مخامخ کېدنې پرمهال هغه بشپړ او تکميل کړي. زموږ ماغزه په داسې ډول پروګرام بندي شوي، چې په هره موقع کې په يوه شکل يا يوه شخصيت پسې ګرځي، يعنې له يوه شي څخه په استفادې، بل شي ته رسي او د رنګونو او شکلونو د ګڼه ګوڼې په منځ کې د معنا او مفهوم په لټه کې کېږي... همدا ډول د هر فرد شخصيت تل د يوې غالبې اړتيا له مخې ځان جوړوي او کله چې يې دغه اړتيا پوره کېږي، نو سمدلاسه يوې داسې مرحلې ته داخلېږي، چې هغه د يوې بلې اړتيا لاره ورته پرانيزي. په دې ترتيب فرد خپل ټول ارګانېزمونه په داسې بڼه تنظيموي، چې په هغو وکولی شي، هغه څه په لاس راوړي، چې دده د بقا او پايښت لپاره اړين دي. خو زموږ انسانانو ستره ستونزه دا ده، چې تل زموږ پېچلتياوې ددې لامل کېږي، چې د اړتياؤ د پوره کېدلو ساده معادله مو پېچلې او مبهمه

ketabton.com - The Digital Library

واوړي. موږ کولی شو، خپلې ځینې اړتیاوې وځپو او ځینې مهمې او واقعي وښیو یا غالبې اړتیاوې ورنه جوړې کړو... زموږ غالبې اړتیاوې، زموږ له ځانباورۍ او عزتِ نفس سره پیوند خوري، خو د کوم فرد نفس چې حوصله بایلي او نور زیان نه شي منلی، هغه له رواني مړاویتوب سره مخ کېږي او خپل کنټرول او هوښیاري له لاسه ورکوي.) روانشناسي، ټام باتلربودن، ۳۳۲مخ

د ګشتالتیانو په باور، زموږ پنځه ګوني حواس لکه د بویولو، لمس کولو، خوند معلومولو، اورېدلو او لیدلو حسونه له نړۍ سره د ارتباط او اړیکو پولې دي. کله چې یوڅوک خپل ځان له نورو خلکو څخه کوم جدا شی وبولي، نو د حس او درک پولې ورانوي او له نورو سره اړیکې او ارتباطات له لاسه ورکوي.

ددغه مکتب یوبل پلوي «فریټزپرلز» وایي: «خلک د خپل مرګ پرمهال دا نه وایي، چې کاشکې زیاتې پیسې مې په لاس راوړې وی! بلکې وایي، کاشکي له وختونو او فرصتونو څخه مې ښه استفاده کړې وی او ښه او زیات کارونه مې ترسره کړي وی! یعنې خلک هیله کوي، چې کاشکي له خپل ژوند سره یې ښې او غوره اړیکې درلودلې وی... هغه کسان چې له خپل چاپېریال سره رښتنی ارتباط لري، تل په هیجان کې وي. دغه ډول کسان ټول وخت په یوه نه یوه بڼه د احساس کولو په حال کې وي، خو ددې په مقابل کې هغه کسان چې له رواني مړاویتوب سره لاس او ګرېوان دي، پرته له دې چې اقدام وکړي او له واقعي نړۍ سره اړیکې ونیسي، معمولاً خپلې هغې باطني نړۍ ته چې دی د ځان دننه ورسره اشنا دی پناه وړي او ځان له واقعي پرمختیا او څخه بې برخې کوي. سالم انسانان خپل ځانونه له ژوند سره نښلوي، علاقه ښیي، پرځان کنټرول ساتي، له انسانانو سره پالي، قاطع وي، درک کوي، مسئولیت مني او د ژوند په هره برخه کې زده کړه کوي.»

د ګشتالتیانو هدف دا دی، چې انسانان له خودکاره ژوند کولو څخه راوګرځوي، دوی وایي، زیاتره انسانان په خپل اوس کې ژوند نه کوي، په دې معنا چې انسان یا په خپلو تېرو خاطرو او احساساتو کې بوخت وي او یا

ketabton.com - The Digital Library

ټول وخت د راتلونکي ناراغلیو چارو ته په فکر کې دی. په دې بنسټ که چېرې افراد خپل ژوند تحلیل کړي، د خپلو معیارونو سره ګام واخلي، تر زیاتې اندازې په خپل اوس کې ژوند وکړي، خپل اوس ته فکر وکړي او په خپلو اوسنیو چارو مسلط شي، نو له زیات پرمختګ، نظم او ذهني آرامښت سره به مخ شي.

ګشتالت که څه هم په اروا پوهنه کې تقریباً یو زوړ مکتب دی، خو د دوی دا پورته ډول څرګندونې تلپاتې ارزښت لري او ښايي همدا لامل وي، چې د ګشتالت تر زمانې څولسیزې وروسته انسان پاله یا بشري اروا پوهنه د دوی «ګشتالتیانو» تر اغېز لاندې راغله او ځینې بنسټیز توکي یې د ګشتالت له اروا پوهنې څخه واخیستل.

ketabton.com - The Digital Library

انسان پالنه

د اروا پوهنې د لړۍ بله کړۍ

په نولسوه پنځوسمو کلونو کې «***ارواشننه***» او «***سلوک پالنه***» په اروا پوهنه کې ترټولو بانفوذه مکتبونه بلل کېدل؛ خو له دې سره سره ځینو اروا پوهانو ته دغه دواړې فکري څانګې د زغملو وړ نه وې. ترټولو ستر تور چې پر دغو مکتبونو ولګېد، هغه دا ؤ، چې دوی «***انسانیت ځپونکي***» دي. د ارواشننې مکتب د هغو مفکورې له امله «چې ویل به یې د انسان زیاتره چلندونه په لاشعور کې د ناسمو تمایلاتو له مخې اداره کېږي» ترحملې لاندې راغی او د سلوک پالنې پرمکتب دا نیوکه کېده، چې دوی د حیواني اروا پوهنې پرنسیبونه پر انساني اروا پوهنه باندې تطبیقوي او یا انسان ته «د هغو عاطفي احساس او ذهني حالتونو ته» د ارزښت نه ورکولو په صورت دیوه ژوندي موجود خطاب کوي.

پر دغو دواړو مکتبونو «ارواشننه او سلوک پالنه» باندې یوه بله جدي نیوکه دا وه، چې دوی وایي، «انسانان خپل برخلیک په خپل واک کې نه لري، یا د لاشعور تر اغېزو لاندې دی او یا محیط د هغو ماهیت بشپړوي». په همدې اساس په اروا پوهنه کې یو بل مکتب د امریکا د مشهورو اروا پوهانو «***آبراهام مازلو***» او «***کارل راجِرز***» له خوا د «***انسان پالنې***» یا انسان پالې اروا پوهنې په نوم، چې انګلیسي کې ورته (humanistic-psychology) ویل کېږي رامنځته شو.

د انسان پالنې د مکتب پلویانو له احتیاط څخه کار واخیست او د انسان د ماهیت په برخه کې یې خوشبینانه څرګندونې وکړې. دوی وویل: «انسانان د حیواني میراثونو او محیطي شرایطو د لاس آلې نه دي... څرنګه چې انسانان

ketabton.com - The Digital Library

په بنسټیز ډول له نورو حیواناتو څخه توپیر لري، په دې اساس د حیواناتو په برخه کې څېړنې، د انسانانو د چال چلند په معلومولو کې چندان رول نه لري.»
روانشناسي عمومي، وین ویتن، ۱۱مخ

د څېړونکو په باور د انسان پالنې مکتب د ارواشننې او سلوک پالنې د مکتبونو پرځای، د ګشتالت پالنې له مکتب څخه زیات اغېز مونډلی دی. (انسان پالې اروا پوهنې د ارواشننې پرخلاف، په رواني ستونزو کې د لاس او ګرېوان کسانو د مطالعې پرځای، له رواني اړخه د روغو کسانو د مطالعه کولو هڅه کوي. په همدې توګه د انسان پالې اروا پوهنې د درملنې رنګ بل ډول دی او «وده ورکوونکې درملنه» ورته ویل کېږي. چې له ۱۹۶۰م کال څخه تر ۱۹۷۰م کال پورې یې زیات رواج وموند)
تاریخ روانشناسي نوین، ۵۳۸مخ

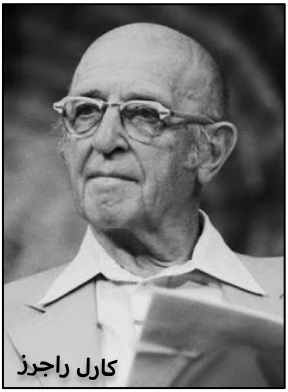
کارل راجرز

ددغه مکتب یو مهم غړی *کارل راجرز* «۱۹۰۲م-۱۹۸۷م» په دې باور ؤ، چې« د هر انسان چلند په عمومي ډول د هغه د ځانوالۍ او ځان خیال ساتلو-Self) (Concept په واسطه اداره کېږي، چې په غالب احتمال حیوانات له هغو څخه بې برخې دي.» روانشناسي عمومي، وین ویتمن، ۱۱مخ

❖❖❖

د انسان پالنې بل پیاوړی غړی *آبراهام مازلو*«۱۹۰۸م-۱۹۷۰م» وایي:«د تاریخ په اوږدو کې د انساني فطرت د ځپلو هڅه شوې ده، زموږ ټولو نظر باید د انسان د اصلي فطرت په اړه دومره پراخه شي، ترڅو د بشپړو او موفقو انسانانو ځانګړتیاوې راخپلې کړو.»

ketabton.com - The Digital Library

آبراهام مازلو

ددغه مکتب پلويان په ټوليزه توګه هڅه کوي، چې انسان خپل ځان ته متوجه کړي او په ځان کې يې له پټو وړتياؤ او شاته اچلول شويواستعدادونو سره اشنا کړي، ترڅو له خپلو ارزښتونو سره د جوړجاړي په فضا کې ژوند وکړي او په ډاډه ډول خپل ماهيت په خپله وټاکي.

انسان پالنه هڅه کوي، چې ارواپوهنه بايد له کوم پېچلي، له بې اړتيا افکارو ډک او يوازې ترپوهنتون لوستو کسانو پورې محدود علم نه وي، بلکې يوه داسې وسيله وي، چې له ټولو افرادو سره د هغو د ورځني ژوندانه د مسايلو په حل او پېژندنه کې مرسته وکړي، يعنې يو داسې علم چې تر نظري اړخ يې، کاري اړخ يا د کارېدنې رول پراخه وي.

له همدې امله دغه مکتب پر هغو موضوعاتو په باندې تمرکز کوي، چې په نورو فکري نظامونو او نظرياتي نظامونو کې ورته کمه پاملرنه شوې ده. د ساري په ډول ځانخبري، ځانجوړونه، مينه، علاقه، خلاقيت، د نوښت او ابتکار حس، د انسان طبيعي او غير تصنعي حالت، آرامښت، ځان واکمني، د لوړو ارزښتونو او باورونو راخپلول، رواني استقلاليت، د مسئوليت احساس، په اعمالو کې د هوډ او ارادې شتوالی، د اوچتو تجربو درلودل او پالل، د جرئت درلودل، سالم درک او داسې نور... هغه موضوعات دي، چې د انسان پالنې مکتب ورته په خپله لمن کې ځای ورکوي.

همدا لامل ؤ، چې نوموړی مکتب له ۱۹۶۰م کال راوروسته د ځوانو ارواپوهانو، استادانو، ښوونکو او حتیٰ عامو وګړو له خوا له تاوده هرکلي سره مخ شو. ځينو محققانو د انسان پالنې د استقبال يو لامل دا ښودلی، چې د هغه مهال ارواپوهنې د انسان له اصلي چلند او اړتيا وړ مسايلو څخه غفلت کاوه او د هغو پرځای يې ځينې دوهمه درجه مسايلو ته پاملرنه کوله.

ketabton.com - The Digital Library

که څه هم په شلمه میلادي پېړۍ کې اروپایي فلسفې د بشرپالنې، هیومانیزم او وجودي فلسفې نغری تود کړی ؤ، خو د انسان پالنې مکتب چې د نړۍ په هاغه بله څنډه یعنې امریکا کې وزرې خپرې کړې، د اروپا ددغې نوې فلسفې په ستنو یې کمه تکیه درلوده. یا په بل عبارت د انسان پالنې د مکتب پلویانو د انسان ماهیت او د ژوندانه چارو ته په فلسفي نظر نه، بلکې په یوه ځانګړي اروا پوهنیز نظر وکتل. د دوی په اند، د انسان طبیعت تل د انساني کېدو په حال کې دی، چې ټولنه ورته ځانګړی بستر تیاکې، د انسان او ټولنې ترمنځ د راکړې ورکړې دغه تکاملي پروسه تل په جریان کې ده. ځینې وخت انسان د ماحول د ارزښتونو، باورونو او انګېزو له مخې خوځول کېږي او ځینې وخت د خپلو باطني غرایزو او تمایلاتو له مخې... دغه خوځون انسان د عمل او فعالت ډګرته مخکې کوي، خو څومره چې انسان سم عمل ترسره کوي، هغومره زیات د آزادۍ احساس کوي.

له سم عمل کولو څخه مطلب دا دی، چې خپله لاره او روش، ټولو حاضرو محرکاتو ته «هغه که محیطي او بهرني وي او که باطني او رواني وي» په پام سره انتخاب او په مؤثره توګه تعقیب کړي. په بل ډول، انسان له ټولو بیروني او باطني چارو سره په شخصي رابطه کې دی او د همدغې شخصي رابطې پربنسټ د خپل چلند او رفتار طریقه او سلیقه تیاکې.

یو آزاد، مثبت او سالم انسان، د ټولو محرکاتو پر وړاندې د مسئولیت احساس کوي او له هغو څه څخه چې د ننه او د باندې یې ګرځي، په بشپړ ډول خبرتیا لري، په داسې یوه حالت کې د محیطي او باطني عواملو ترمنځ کوم کړکېچ نه لیدل کېږي او د سازش او جوړجاړي چانس یې زیات وي.

د خپل ځان تحقق، د انسان د ژوند ترټولو مهم هدف دی. د ځان کېدلو پروسه د بشر په وجود کې یوه ذاتي تلوسه ده، چې سالم انسانان ورپکې زیات بریالي وي. کله چې یو انسان د خپل ذهني تصویر مطابق وده کوي، یا

ketabton.com - The Digital Library

کله چې یو انسان د ځان په تحقق کې مخ په بره روان وي، معمولاً د نورو په وړاندې د مهموالي احساس کوي او د نورو دوستۍ او قبول ته علاقه ښيي.

په انسان کې دغه ډول تنده هغه وخت څرګندېږي، چې فکر کوي، دده احساسات، تمايلات او نور شخصي او باطني تجارب، د نورو اشخاصو له خوا په مثبته بڼه منل کېږي. کله چې دغه څه ترسره شي، بيا شخص د خپلو تجربو او تمايلاتو په رڼا کې د انتخاب، تصميم نيولو او عمل کولو ښه وړتيا پيدا کوي، چې همدغه شان ټکي د انسان د رواني شخصيت او استقلاليت ښېې دي.

د انسان پالنې مخکښه څېره «**_آبراهام مازلو_**» د انسان په دا رنګه رغنيز شخصيت او طبيعت کې په څلورو اصولو ټينګار کوي:

(۱: انسانان د خپل ځانګړي فطرت او طبيعت لرونکي دي او زياتره غوښتنې، اړتياوې او استعدادونه يې بيولوژيکي بنسټ لري، چې هغه په خپل وار د مشترکو او متضادو اړخونو لرونکي دي.

۲: انسانان ذاتاً ښه موجودات دي او د هغو په اصلي طبيعت کې شر او بدي نشته ده، په دې اساس بايد داسې زمينه ورته مساعده شي، چې خپل دغه ښه او غوره فطرت وغوړوي او هغو ته په خپل ځان او جهان کې پراختيا ورکړي.

۳: د انسانانو طبيعت، د حيواناتو د طبيعت پر خلاف، د بدلون او سمون وړ دی او د ټولنيزو او فرهنګي عواملو تراغېز لاندې راځي. د انسان دغه جوړېدونکی او بدلون منونکی طبيعت، هېڅکله له منځه نه ځي.

۴: هغه څه چې يو انسان د بدۍ او شرارت خوا ته رهبري کوي او هغه په رواني اختلالونو کې ښکيلوي، نامساعد اجتماعي محيط دی. مازلو د يوه بل اروا پوه «اريش فروم» په څېر باورمن دی، چې «سالم شخص، په سالمه ټولنه کې منځته راتللی شي!») روانشناسی عمومی انسان، ۸۰٦مخ

په دې اړه د انسان پالنې بل وتلی غړی «**_کارل راجرز_**» وايي: «د بشپړ انسان مفهوم تر ډېره يو ارماني مفهوم دی او فرضي شخص دی، په دې معنا

ketabton.com - The Digital Library

چې هېڅوک په مطلق ډول د ځانوالۍ او ځان جوړونې ورستي برید ته نه رسېږي، خو بشپړتیا غوښتونکي اشخاص په دایمي ډول هغې خوا ته په هڅه کې دي، هغوی له حقایقو او واقعیتونو سره په شخړه کې نه راګیرېږي، عقدې نه راخپلوي، خپل طبیعي حالت د پېچلتیا خوا ته نه بیايي، هره لحظه په نرمال او طبیعي ډول د خپلو اهدافو په لور حرکت کوي او د ځینو ناسمو او نابرابرو شرایطو پر وړاندې د تسلیم او ماتې لاره نه نیسي. دغه ډول اشخاص د خپلو ټولو تجربو، زده کړو، انګېرنو او اخیستنو پر وړاندې حساس وي او ظاهري او باطني چلند یې، هم د ځان او هم د ټولنې د ګټورتوب پر محور څرخي. د مثبتو خیالونو، کارونو او پایلو خوا ته تمایل لري. مثبت انتخاب کوي، په شخړه پاروونکو مسایلو پسې نه ګرځي، هیله منتیا ښیي، په حل لارو پسې هڅه کوي، منطقي چلند ته لومړیتوب ورکوي او په ټولیزه توګه د ژوندانه په شېبه شېبه کې له خپل اصلي او انساني طبیعت سره همغږي ښیي...»

راجرز یو بل ځای د یوه بالیني او انسان پاله ارواپوه په توګه «چې د انسان ژوند تر بل هرڅه مهم ګڼي» د یوه سالم انسان ځانګړنې په لاندې ډول په ګوته کوي:

(۱: په خپلو شخصي او شعوري تجربو باندې متکي وي او د بېلابېلو نورو تجربو د راخپلولو لپاره چمتووالی لري، خو د هغو لاسپوڅی نه واقع کېږي.

۲: ژوند ورته معنادار وي، هره تجربه نوې انګېري او د هغو د راخپلولو لپاره تل هیجان او تلوسه لري. په بله وینا، سالم شخص له هرې نوې تجربې سره تحول او تکامل مومي.

۳: پر خپل ځان او ارګانېزم باندې باوري وي، سلوک او چال چلند یې د عقل، منطق او عاطفې پر بنسټ ولاړ وي. یعنې څومره چې د عمل پرمهال منطقي عواملو ته پاملرنه لري، هغومره عاطفي عوامل هم په پام کې نیسي، ځکه چې ژوند له دغو ټولو عوملو څخه رغېدلی دی.

ketabton.com - The Digital Library

۴: سالم انسان خلاق او نوښتګر وي او له يونواختئ څخه کرکه لري. په بل عبارت يو سالم شخص هڅه کوي، چې په هر وخت او هرځای کې نوي څه ترسره کړي، خلاقيت وښيي او په همدغه توګه خپل ځان په واقعي ډول ژوندی احساس کړي.

۵: د عمل خپلواکي او ښه انتخاب تجربه کوي، يعنې د خپل فکر او عمل لپاره محدوديت نه ويني. له دغه ټکي څخه خوند اخلي، چې پرخپل ژوند لاسبري او تسلط لري.

۶: له تېرمهال څخه راتلونکي مهال ته زياتره پاملرنه کوي، ځکه باور لري، چې راتلونکی يوازې په ده پورې اړه لري او د تېرمهال د پېښو او موقعيتونو په لاس نه اداره کېږي. په لنډ ډول د ژوند ترټولو مهم هدف «انسان» دی.)

روانشناسی عمومی انسان، ۷۹۵مخ

❖ ❖ ❖

«***آبراهام مازلو***» مخکنۍ ارواپوهنه د ناسمو اشخاصو د څېړلو محدوده ساحه وګڼله او زياته يې کړه چې، ارواپوهنه بايد نوره په دغه تياره څنډه کې پاتې نه شي، بلکې د روغو او سالمو اشخاصو د لوړاوي او د هغو د وړو ستونزو د حل لپاره هم بايد اغېزناک ګامونه واخلي، چې په دغه لار کې ترټولو مهم شی، د روغ او سالم انسان د تعريف مشخص کول دي.

مازلو د سالم شخص يوه ځانګړتيا د هغو د شخصيت يووالی او وحدت ګڼي، چې د خپلو ځواکونو په مرسته په وېرو، تشويشونو، رواني انديښنو او نورو ستونزو لاسبری پيدا کوي او له دې مخې د خپل ژوند پرټوله فضا باندې تسلط مومي. د ژوند په بهير کې د جسمي او رواني وړتياؤ په مرسته دغه ډول تکاملي پروسه دځان تحقق يا د ځانوالۍ په رڼا کې ځان هسکونه بلل کېږي.

د مازلو په باور، څومره چې يو انسان خپل ځان او خپل روان ته نږدې کېږي، هومره له هغو «هغسې والي» څخه فاصله نيسي، لکه نور يې چې له ده څخه

ketabton.com - The Digital Library

تمه لري. رواني سلامتیا ته نږدې کسان خپلو معیارونو، مثبتو ذهني تصویرونو او اوچتو انساني استعدادونو ته د فعلیت ورکولو له لارې خپل ځان ثبیتوي او د همدغو ارزښتونو له مخې خپل چاپېریال، نړۍ، واقعیتونه، شرایط، روابط او امکانات تحلیلوي. خو که چېرې کوم شخص د خپلو بنسټیزو اړتیاوو «چې مازلو دغه اړتیاوې په یوه هرم کې ښودلې او تاسې یې د مازلو په ژوندلیک کې کتلی شئ» په پوره کولو کې پاتې راشي، نو نوموړی شخص د یولړ رواني کړکېچونو لکه تشویش، غوسه، ناهیلي، د حقارت عقده او نورو سره لاس او ګرېوان کېږي.

د مازلو په باور هریو انسان چې خپل ځان نفې کوي، په واقعیت کې له خپلو ذاتي استعدادونو سره خیانت کوي. د مثال په ډول که چېرې یو هوښیار او مناسب سړی، حماقت او ناپوهي کوي، دا یوه ناروغي ده. دغه ډول افراد د خپل وجود په ژورو کې پوهېږي، چې له خپل ځان سره یې ظلم کړی. مګر بیا هم خپل ځان او روان تحقیروي. دغه لړۍ که دوام پیدا کړي، نو یو روغ سړی په یوه روان مړاوي او ځان تخریبي سړي بدلېږي.

په هرحال د انسان پالنې په مکتب کې د آبراهام مازلو، کارل راجرز، سالیوان او نورو اثار او افکار بنسټیز ځای لري، چې پرهغو باندې بحث کول لویه موضوع جوړوي، خو په خورا لنډه توګه د یادو اروا پوهانو د افکارو یا د انسان پالنې څو عمده ځانګړنې په لاندې ډول ښودلی شو:

- ★ شخص د یوه کُل او مجموعې په ډول د انسان پالنې ترټولو مهمه څېړنیزه موضوع ده.
- ★ د شخص د ژوند ټول تاریخ د دوی د پاملرنې وړ دی.
- ★ د انسان وجود او د هغو قصد او ارادې ته زیات ارزښت ورکول کېږي.
- ★ د ژوند ټولیز او عمومي هدفونه، مساوي ګڼل کېږي. مثلاً نه شو کولی، د بیولوژیکي اړتیاوو ارضا د رواني اړتیاوو تر ارضا مهمه وګڼو.

ketabton.com - The Digital Library

- ★ انساني خلاقیت، په انسان پاله اروا پوهنه کې لومړی ځای لري.
- ★ په انسان پالنه کې رواني درملنې ته ځانګړې پاملرنه کېږي. د دوی په باور، د هرشخص ژوند د هغوی د تجربو د معناؤ پربنسټ پېژندل کېږي او ژوند له زیږېدنې څخه تر مړینې پورې یوه روان پوهنیزه مسئله ده.

ketabton.com - The Digital Library

شناخت پالنه

او د اروا پوهنې نورې لاسته راوړنې

د اروا پوهنې په نوي تاریخ کې د شناخت پالنې مکتب «چې د پېژندنې اروا پوهنه (Cognitive-psycholog) هم ورته ویل کېږي» له ۱۹۷۰م کال راپه دې خوا په رسمي ډول رامنځته شو. د دغه نوي مکتب پلویان هم د انسان پالنې د مکتب د پلویانو په څېر د نورو اروا پوهنیزو مکتبونو په ځانګړي ډول د «اروا شننې» او «سلوک پالنې» په ډول انسان د کوم ماشین او باطني تمایلاتو د یرغمل په ډول په نظر کې نه نیسي.

(دوی تر ډېره انسان د پېژندنې او شناخت د یوه شنونکي او تحلیل ګر په توګه پام کې نیسي. څرنګه چې سلوک پالنې هم شناختي مرحلو او زده کړه ایزو پېژندنو ته لېوالتیا درلوده او د فرد د تحلیل او تفکر پر ځواک به یې له محیطي محرکاتو سره د ارتباط په ترڅ کې ارزونه کوله. خو له دوی سره د پېژندنې یا شناخت پالنې د مکتب یو عمده توپیر دا دی، چې دوی ترهرڅه وړاندې په شناختي مسئلو باندې لاس بږدي او هغه د چلند او رفتار بنسټ ګڼي. په داسې حال کې چې سلوک پالنه پرچلند باندې د محیطي محرکاتو په اغېز ټینګار کوي.) روانشناسي عمومي، حمزه گنجي، ۲۰مخ

له شناخت او پېژندنې څخه موخه هغه ذهني مراحل او مسایل دي، چې په ټوله معنا د زده کړو او تجربو په راخپلولو کې دخالت لري. د پېژند پالنې د پلویانو په اند، انسانان په رواني لحاظ له هغو شیانو څخه اغېزمن کېږي، چې دوی یې د ژوند په هره مرحله کې زده کوي او یا یې تجربه کوي. د دوی په نظر، د ژوندانه له بېلابېلو مسایلو څخه د خپلو زده کړو او رواني تجربو په رڼا کې حسي او ادراکي برداشتونه او اخیستنې د افرادو ذهني پانګه جوړوي او د وخت په تېرېدو سره یې رواني هویت ته لوری ورکوي.

ketabton.com - The Digital Library

د پیژند پالنې د مکتب اروا پوهان د ذهن په وسیله د تجربو جوړښت او د هغو د ترتیبولو او رهبري کولو موضوع ته زیات ارزښت ورکوي. د دوی په باور ذهن ټولو ادراکي او رواني تجربو ته بڼه او پیوستون ورکوي. موږ ځینې تجربې له پامه غورځوو او ځینې نورې خپلې فعالې حافظې ته د سپارلو لپاره ټاکو او په ټوله معنا د بهرنیو محرکاتو ځوابوونکي نه یو او نه هغه سپینې لوحې یو، چې یوازې حسي تجربې راباندې لیکل کوي.

د پیژند پالنې په څېړنو کې د شعور موضوع یوځل بیا خپل ځای ونیو او د عیني پدیدو پرځای د ذهني پدیدو د څېړلو یو نوی باب پرانیستل شو. ددغه مکتب اروا پوهانو څرګنده کړه، چې د انسان ذهن یو خارق العاده تفسیر کوونکی ماشین دی، چې د فرد لپاره یې خپلې لیدنې او کتنې نمونه اي کوي او د بهرنۍ نړۍ هغه تصویرونه ورته را ایجادوي، چې د فرد چلند او رفتار د هغو پر اساس ټاکل کېږي.

د دوی دغه ډول څرګندونې ددې لامل شوې چې وروسته اروا پوهان دې پایلې ته ورسېدل، چې «زموږ افکار، زموږ احساساتو ته بڼه ورکوي او موږ کولی شو، د خپلو احساساتو په بدلون سره د ژورخفګان او افسردګۍ کچه راټیټه کړو او یا خپل چال چلند او سلوک تر زیات کنټرول لاندې راولو. د پېژند پالنې دغې طریقې په رواني ستونزو د اخته کسانو د رواني درملنې لپاره هماغه ځای ونیو، لکه یو وخت چې د فروید د رواني تحلیل طریقه ورڅخه برخمنه وه.

د پېژندنې د اروا پوهنې په غبرګه کې چې کوم بل څه راوزیږېدل، هغه د مثبتې اروا پوهنې منځته راتګ ؤ. مثبتې اروا پوهنې هڅه وکړه، چې د اروا پوهنې لوري ته بدلون ورکړي او د ذهني ستونزو د مطالعې پرځای د انسان د خوښۍ، خوشبینۍ او له ژوند سره د جوړجاړي د عواملو مطالعه د اروا پوهنې موضوع وګرځوي.

ketabton.com - The Digital Library

په دې ډول د پېژندنې د ارواپوهنې پلویان تر ۱۹۷۰م کال پورې زيات شول او د یوې لسیزې په اوږدو کې یې شپږ مجلې تاسیس کړې. د هغو مجلو نومونه په لاندې ډول دي:

- (**د پېژندنې ارواپوهنه**)، په ۱۹۷۰م کال کې
- (**شناخت یا پېژندنه**)، په ۱۹۷۱م کال کې
- (**حافظه او پېژندګلوي**)، په ۱۹۷۳م کال کې
- (**د ذهني تصویر مجله**)، په ۱۹۷۷م کال کې
- (**شناختي درملنه او څېړنه**)، په ۱۹۷۷م کال کې
- (**د پېژندنې علم**)، دا هم په ۱۹۷۷م کال کې

د څېړونکو په نظر، د پېژندپالنې مکتب د ارواپوهنې د نورو مکتبونو غوندې په یوځل او یو وخت ظهور ونه کړ. ددغه مکتب د زیاترو اړخونو وړاندوینه د نورو ارواپوهانو په کارونو کې شوې ده. له همدې امله دغه مکتب ته د ارواپوهنې په تاریخ کې د داسې نوي مکتب خطاب شوی، چې ریښې یې په زړو مکتبونو کې هم لیدل کېږي. د پېژندپالنې د مکتب د وړاندویونکو له ډلې څخه یو هم سویسی ارواپوهاند ***ژان پیاژه*** «۱۸۹۶م–۱۹۸۰م» دی. ژان پیاژه مخکې له دې چې په ارواپوهنه لاس پورې کړي، د طبیعي علومو استاد ؤ او زیات وخت یې د سویس د لویدیځې خوا په غرونو او غونډیو کې د حلزونونو په راټولولو او څېړلو تېر کړی ؤ.

ژان پیاژه

ده د خپلې دوکتورا تېزس هم د «والې» د غرونو د حلزونونو په اړه لیکلی ؤ. دده پلار د «نوشاتل» په پوهنتون کې د ادبیاتو استاد ؤ. ده د دوکتورا تراخیستو وروسته له ارواپوهنې سره مینه پیدا کړه او د ژوند تر پایه پورې یې نور په همدې برخه کې

ketabton.com - The Digital Library

کار وکړ او د «ژینو»، «نوشاتل» او «سوربون» په پوهنتونونو کې یې استادي وکړې.

پیاژه خپلې زیاتې څېړنې د ماشوم د اروا پوهنې په څانګه کې ترسره کړې او څو مهم کتابونه یې لکه: «د ماشوم ژبه او فکر»، «له نړۍ څخه د ماشوم درک»، «په ماشومانو کې د هوښیارۍ ریښې»، «د ماشومانو اخلاقي قضاوتونه»، «شعور ته لاس رسی»، «پوهه او بیولوژي» او نور... ولیکل. څېړونکي وايي، د ژان پیاژه تحقیقاتو په ۱۹۴۰م کلونو کې په اروپا کې زیات اغېز درلود، خو په امریکا کې یې هغه مهال دومره شهرت او محبوبیت لاسته را نه ؤړ، ځکه په امریکا کې یې له «سلوک پالنې» سره همغږي نه درلوده، مګر تر ۱۹۶۰م کال وروسته یې په امریکا کې د پېژندنې پرنهضت اغېز زیات شو، تر دې چې دی «پیاژه» امریکا ته ورغوښتل شو او په ۱۹۶۹م کال کې ورته د امریکا د اروا پوهنې د انجمن له خوا د ممتازه علمي خدمت جایزه ورکړل شوه. په دې ډول ژان پیاژه لومړنی اروپایي اروا پوه ؤ، چې په امریکا کې ورته دغه جایزه ورکړل شوه.

لکه مخکې چې یادونه وشوه، د پېژند پالنې مکتب په یوځل منځته رانه غی. له همدې کبله د دغه مکتب د بنسټګر خطاب یوه کس ته نه دی شوی. خو څېړونکو دوه اروا پوهان په ګوته کړي، که څه هم په رسمي ډول د پېژند پالنې د مکتب بنسټګران نه شمېرل کېږي، مګر دا چې له هغو څخه یوه اروا پوه د دغه مفکورې د پراختیا لپاره یو څېړنیز نظام جوړ کړ او بل اروا پوه د دغې لارې د خدمت په موخه یو ستر کتاب خپور کړ. له همدې امله د دوی دواړو هڅې د پېژندنې د اروا پوهنې اصلي پایې وګڼل شوې. دغه اروا پوهان یو «***جورج میلر***» او بل «***اولریک نیسر***» ؤ.

❖❖❖

ketabton.com - The Digital Library

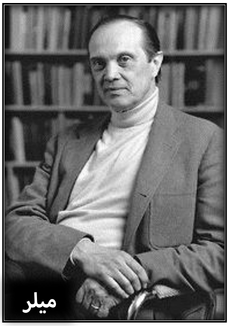
میلر

جورج میلر چې په ۱۹۴۶م کال کې له هاروارد پوهنتون څخه د ارواپوهنې دوکتورا اخیستې وه. ده خپلې څېړنې د ژبې د ارواپوهنې په ساحه کې پیل کړې او په ۱۹۵۱م کال کې یې «د ژبې او اړیکو» په نوم کتاب خپور کړ. میلر په ۱۹۶۰م کال کې په هاروارد پوهنتون کې د انسان د ذهن د مطالعې لپاره یو څېړنیز مرکز تاسیس کړ. ده چې کله دغه مرکز جوړاوه، نو د هاروارد پوهنتون رئیس ته یې د څو خونو د ورسپارلو وړاندیز وکړ. د پوهنتون رئیس ورته هغه کور ورکړ، چې یو وخت پکې نامتو فیلسوف او ارواپوه «ویلیام جیمز» اوسېدو. میلر وروسته خپل دغه ځای ته د پېژندنې د مطالعاتو د مرکز نوم ورکړ. ده په دې هکله لیکلي:

(موږ د پېژندنې یا شناخت د کلمې په کارولو سره ځانونه له سلوک پالنې څخه جلا کول. موږ داسې څه غوښتل، چې رواني وي، مګر «رواني روان پوهنه» په وحشتناکه توګه تکراري خبره وه. «د سلیم عقل ارواپوهنې» په یو نه یو ډول د بشرپوهنې مفهوم ورکاوه او «عامه ارواپوهنې» بیا د وونټ اجتماعي ارواپوهنه د سړي سترګو ته دروله، په دې اساس موږ «پېژندنه» غوره کړله.) تاریخ روانشناسی نوین، ۵۴۷مخ

د میلر په دغه مرکز کې د ژبې، حافظې، ادراکو، مفهوم جوړونې، تفکر او تربیتي ارواپوهنې په باب کار وشو. له همدې امله میلر ته د امریکا د ارواپوهنې د انجمن له خوا د اوچتو علمي خدمتونو جایزه ورکړل شوه.

دوهم ارواپوه «***اولریک نیسر***» ؤ، چې په ۱۹۶۷م کال کې یې «د پېژندنې د ارواپوهنې» کتاب د پېژند پالنې مکتب ته نوی رنګ ورکړ. اولریک نیسر په ۱۹۲۸م کال د المان په «کیل» کې زیږېدلی ؤ. کله چې ۳ کلن شو، مور او پلار یې امریکا ته ولاړل او نور د ټول عمر لپاره هملته پاتې شول. نیسر د

ketabton.com - The Digital Library

اولریک نیسر

هارورډ په پوهنتون کې د فزیک په برخه کې خپلې لوړې زده کړې بشپړې کړې، خو وروسته ددغه پوهنتون د ځوان استاد «جورج میلر» تر اغېز لاندې راغی او اروا پوهنه یې خپل هدف وګرځوله.

په همدې هوډ د «سوارتمور» پوهنتون ته ولاړ او د ګشتالت د اروا پوهنې د یوه غړي «ولفاګانګ کوهلر» تر لارښوونې لاندې یې د اروا پوهنې فوق لیسانس ترلاسه کړ. وروسته د دوکتورا د اخیستو لپاره د هاروارد پوهنتون ته راغی او په ۱۹۵۶م کال کې یې د اروا پوهنې ډاکتري واخیسته.

د پېژندنې داروا پوهنې په پرمختیایي بهیر کې تر «ژان پیاژه»، «جورج میلر» او «اولریک نیسر» وروسته یوشمېر نورو اروا پوهانو لکه «چامسکي»، «هربرټ سیمون»، «نیوول» او نورو هم کار کړی او دغه مکتب ته یې نړیوال نوم وربښلی دی.

❖❖❖

په لنډ ډول ویل شو، د اروا پوهنې په تاریخ کې دا او دې ته ورته هڅې وې، چې نن سبا دغه پوهنه یوه نړیواله مسئله ګرځېدلې ده. اوس په نړۍ کې په میلیونونو ټوکه کتابونه د اروا پوهنې په بېلابېلو څانګو کې خپرېږي. د نړۍ د ټولو هېوادونو په پوهنتونونو، تعلیمي مؤسسو او کالجونو کې اروا پوهنه تدریسېږي او د اروا پوهنې د څانګو اکثره متخصصین په روغتونونو، پوځي ادارو، تحقیقي مؤسسو، دولتي ادارو، تجارتي او صنعتي دفترونو، د مشورو په مرکزونو، د ماشومانو په روزنتونونو او نورو داسې ځایونو کې په کار بوخت دي.

اوسمهال اروا پوهنه په بېلابېلو څانګو وېشل شوې ده، چې شمېر یې تر «۵۰» اوړي. موږ یې په لاندې ډول د ځینو مهمو څانګو نومونه اخلو:

ketabton.com - The Digital Library

- ❖ حقوقي اروا‌پوهنه
- ❖ حيواني اروا‌پوهنه
- ❖ طبي اروا‌پوهنه
- ❖ اجتماعي اروا‌پوهنه
- ❖ فردي اروا‌پوهنه
- ❖ فيزيولوژيکي اروا‌پوهنه
- ❖ ژنېټيکي اروا‌پوهنه
- ❖ روزنيزه اروا‌پوهنه
- ❖ سوداګريزه اروا‌پوهنه
- ❖ نظامي اروا‌پوهنه
- ❖ باليني يا کلينيکي اروا‌پوهنه
- ❖ صنعتي اروا‌پوهنه
- ❖ آزمويښتي اروا‌پوهنه
- ❖ تعليمي اروا‌پوهنه
- ❖ د ماشوم اروا‌پوهنه
- ❖ د شخصيت اروا‌پوهنه
- ❖ د فردي توپيرونو اروا‌پوهنه
- ❖ د ژبې اروا‌پوهنه
- ❖ تحليلي اروا‌پوهنه
- ❖ جنايي اروا‌پوهنه
- ❖ د خلاقيت اروا‌پوهنه
- ❖ د استثنايي ماشومانو اروا‌پوهنه
- ❖ د پېژندنې اروا‌پوهنه
- ❖ سلوکي اروا‌پوهنه
- ❖ مثبته اروا‌پوهنه
- ❖ د بريا اروا‌پوهنه
- ❖ تکاملي اروا‌پوهنه

ketabton.com - The Digital Library

- د کورنۍ ارواپوهنه
- د دین ارواپوهنه
- د بوډاګانو ارواپوهنه
- د ښځو ارواپوهنه
- د هنر ارواپوهنه
- د کار ارواپوهنه
- د خوب ارواپوهنه
- د ودې او رشد ارواپوهنه
- د سپورټ ارواپوهنه
- تجربي ارواپوهنه
- عمومي ارواپوهنه
- د روغتیا ارواپوهنه
- سیاسي ارواپوهنه
- او نورې څانګې...

ددغه کتاب په راتلونکو پاڼو کې د هغو لسو اوچتو اروا پوهانو ژوندلیکونه او د هغوی پرځینو مهمو نظریاتو باندې لنډې خبرې راوړو، چې په تېرو پاڼو کې معرفي نه شول او غوره مو وګڼله، چې دا ترټولو نامتو اروا پوهان په لږ څه تفصیل سره در وپېژنو.

ketabton.com - The Digital Library

ویلهِلم وونټ

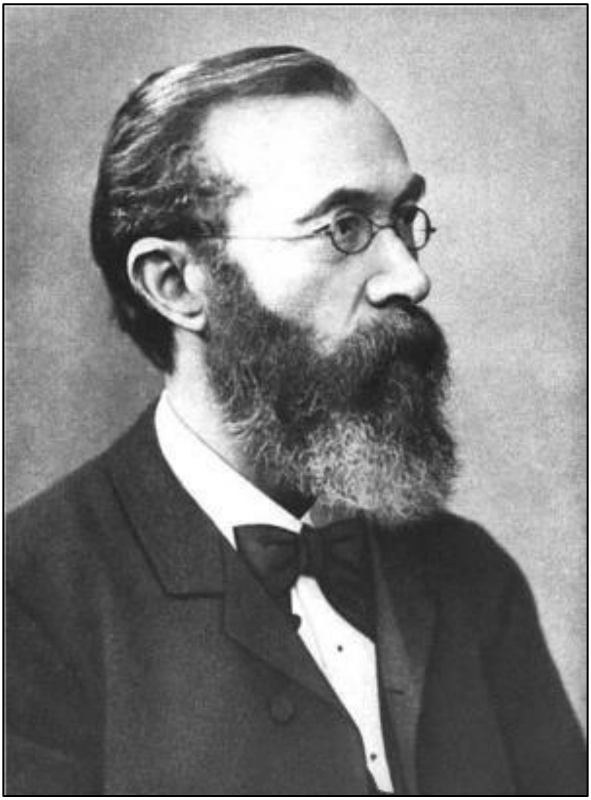

(د انسان د اعمالو شمېر ارواپوهنه نه ده، بلکې د روښانه شعور د محتویاتو شرحه د ارواپوهنې هدف او منظور دی.) **ویلهلم وونټ**

(د ورځني ژوند بېلابېلې تجربې، زموږ په ذهن کې بېلابېل ذهني حالتونه منځته راوړي.) **ویلهلم وونټ**

ketabton.com - The Digital Library

ویلهلم وونټ «Wilhelm wundt» د ارواپوهنې په تاریخ کې ترټولو ارواپوهانو مخکې ځای لري. نوموړی د اوسنۍ ارواپوهنې پلار بلل شوی. په بله وینا وونټ هغه عالم ؤ، چې د لومړي ځل لپاره یې د ارواپوهنې په نوم یوه نوې پوهنه د علومو نړۍ ته راوړاندې کړه.

وونټ نه یوازې په ارواپوهنه پوهېده، بلکې د پوهنتون یو نامتو استاد، وینا وال او د زیاتو کتابونو لیکوال ؤ. ده د خپل ژوند په اوږدو کې «۵۴۰۰۰» مخونه لیکنې کړې دي.

څېړونکي وايي، څرنګه چې ارواپوهنه په لومړي سر کې له دوو علمي څانګو «فیزیولوژۍ او فلسفې» څخه سرچینه اخلي، نو ویلهلم وونټ په لومړي ځل نړۍ ته وښوده، چې ارواپوهنه دفلسفې په پرتله زیاته تجربي ده او د فیزیولوژۍ په پرتله زیاته پر ذهن او ذهني مسایلو تکیه کوي، نو په دې توګه باید د یوه ځانګړي علم په توګه راوړاندې شي.

وونټ خپلې دغې مفکورې ته د واقعیت ورکولو په موخه په ۱۸۷۹م کال د «لایپزیک» په پوهنتون کې د نوي لابراتوار په لرلو سره د ارواپوهنې یوه تجریبوي مؤسسه تاسیس کړه، ده په دغه مؤسسه کې یوشمېر لایق محصلین او څېړونکي پرځان راټول کړل او په همدغه کال او له همدغه ځایه یې ارواپوهنې ته د یوه مستقل علم په توګه رسمیت ورکړ.

اوسمهال په ارواپوهنه کې د ویلهلم وونټ کار او فکري لارې ته د جوړښتي یا ساختماني مکتب نوم ورکول کېږي، چې په ارواپوهنه کې له نورو ارواپوهنیزو مکتبونو لکه سلوک، روان شننې، انسان پالنې او ګشتالت سره یوځای زموږ مخې ته دریږي.

❖ ❖ ❖

ویلهلم وونټ په ۱۸۳۲م کال د المان د «مانهایم» په کوچیني ښارګوټي کې زیږېدلی دی. پلار یې یو مذهبي او روحاني شخص ؤ. د وونټ مشر ورور له

ketabton.com - The Digital Library

خپلې کورنۍ څخه لرې په یوه ښوونځي کې زده کړه کوله؛ له همدې امله به وونټ په خپله کورنۍ کې یوازې ؤ او له نورو ماشومانو سره یې چندان ناسته ولاړه نه درلوده. کله چې یې د ښوونځي لاره ونیوله، هلته هم د یوه غلي او ګوښه ګیر ماشوم په څېره کې څرګند شو، په ازموینو کې به یې کمزورې نمرې وړې، زیاتره وخت به له خپله ځانه سره په فکر کې ډوب ؤ او په راتلونکي کې د یوه مشهور لیکوال جوړېدلو هیلې به یې په زړه کې راګرځېدلې.

د وونټ کورنۍ ان له نیکونو او اجدادو راپه دې خوا لوستې پاتې شوې وه، له همدې کبله د دوی د کورنۍ هرغړی په زده کړه او تعلیم کې کم ساری ؤ؛ خو په وړوکي وونټ کې د زده کړې او مطالعې چندان څرک نه لیدل کېده، له نورو زده کوونکو به ګوښه ګرځېده، لوست ته به هم شا نه تیټېده او ښوونکي به ورسره په لانجه کې وو. خو له څو کلونو وروسته، کرارکرار د خپل حالت په بدلون کې شو، په خپلو خیالونو یې لاسبرې پیدا کړه، مګر بیاهم له ښوونځي څخه بېزاره ؤ؛ کله چې څو نورکلونه تېرشول، د وونټ په وجود کې یوپټ استعداد په ځپو شو او د ښوونځي د ممتازو زده کوونکو په لېست کې یې نوم راغی.

وونټ دا مهال پرېکړه وکړه، چې خپلې لوړې زده کړې د طب په برخه کې ترسره کړي. همغه وو، چې د «توبینګن» او «هایدلبرګ» پوهنتونونه یې د فزیک، کیمیا، فیزیولوژۍ او رنځپوهنې په زده کړې پسې را پل کړل. په پایله کې د فیزیولوژۍ په څانګه کې ورنه فارغ شو او وروسته یې پر همدغه رشته کې د هایدلبرګ له پوهنتون څخه د دوکتورا سند ترلاسه کړ.

وونټ په ۱۸۶۷م کال چې عمر یې د **۲۵** کالو په شاوخوا کې ؤ، د هایدلبرګ پوهنتون د ځوان استاد په توګه وټاکل شو. نوموړی کلونه کلونه په دغه پوهنتون کې د فیزیولوژۍ په تدریس او څېړنه بوخت ؤ، چې وروسته همدغو هلوځلو دده په ذهن کې د اروا پوهنې مفهوم ورکړ. ده څو کاله د حسي ادراکو په

ketabton.com - The Digital Library

برخه څېړنه وکړه او وروسته یې په خپل کورکې یونیمګړی ازمویښتون جوړکړ.

وونټ تردې یوکال وروسته د انسانانو او حیواناتو د ذهن په اړه خپلې ویناوې د یوه کتاب په بڼه خپرې کړې. په دغه کتاب کې یې وروسته بیابیا سمونې او زیاتونې وکړې او یو خورا مهم اثر ورنه جوړ شو، چې همغه مهال له الماني څخه په انګلیسي ژبه وژباړل شو او ګڼ شمېر لوستونکي یې پیدا کړل.

وونټ د خپلې استادۍ په پیل کې د فیزیولوژیکې اروا پوهنې درس پیل کړ، چې دا په نړۍ کې لومړی درس ؤ، چې د داسې موضوع په اړه په رسمي توګه ورکول کېده. وونټ د خپلو لیکچرونو په لړ کې یو بل کتاب « د فیزیولوژیکې اروا پوهنې اصول» په نوم ولیکه. دغه کتاب یې د **۳۷**کلو په اوږدو کې له **۶** ځلو سمونو او زیاتونو وروسته په یوه داسې اثر بدل کړ، چې پر ته له شکه یې د نوې اروا پوهنې بنسټونه وربانده پاخه کړل.

د څېړونکو له نظره ویلهلم وونټ د خپل ژوند تر ټولو مهمه دوره له **۱۸۷۵**م کاله راپیل کړه. دا هغه وخت ؤ، چې نوموړی پکې د «لایپزیک» د پوهنتون استاد وټاکل شو او **۴۵** کاله یې په دغه پوهنتون کې خورا مهم کارونه ترسره کړل.

نوموړی په **۱۸۷۹**م کال په دې وتوانېد، چې په یاد پوهنتون کې د اروا پوهنې لومړنی ازمویښتون«لابراتوار» جوړ کړي او اروا پوهنې ته د نورو علومو په څنګ کې د یوه خپلواک علم په توګه رسمیت ورکړي. وونټ تردې وروسته د روان پېژندنې د مطالعاتو په نوم یوه مجله هم راوایستله. دغه کارونو وونټ شهرت ته ورساوه او زیات شمېر محصلین د نړۍ له بېلابېلو هېوادونو لکه روسیه، جاپان، ایټالیا، انګلستان او نورو څخه د لایپزیک پوهنتون ته راغلل او دلته یې د وونټ له ازمویښتون، کتابونو او لکچرونو څخه ددغه نوي علم «اروا پوهنې» په باب ډېر څه زده کړل. دغه زده کوونکي چې کله خپلو هېوادونو ته ستانه شول، هلته هغوی په خپل وار سره اروا پوهنې

ketabton.com - The Digital Library

ته کار پیل کړ. هغوی د ویلهلم وونټ زیاتره کتابونه او مقالې په روسي، انګلیسي، جاپاني او نورو ژبو وژباړل او د توکیو، مسکو او امریکا په پوهنتونونو کې یې د وونټ د لابراتوار په څېر لابراتوارونه جوړ کړل. دا او دې ته ورته لاروچارو د ویلهلم وونټ د شهرت او محبوبیت اوازه په نړۍ خپره کړه.

ده به چې کله د لایپزیک په پوهنتون کې وینا کوله، نو په همغه ټولګي کې به ورته تر ۶۰۰ زیات کسان کېناستل. وونټ نه یوازې د یوه عالم په توګه خلکو ته د درناوي وړ ؤ، بلکې په خپل شخصي ژوند او ټولنیزو روابطو کې هم یو آرام او کمینه انسان ؤ. د سهار له خوا به یې په یوه مقاله او یا کوم کتاب باندې کار کاوه. بیا به یې د محصلینو څېړنیز راپورونه کتل او یا به یې مجله ترتیبوله. ترهغې وروسته به خپل ازمویښتون ته ورتلو، هلته به یې کار کاوه، ماسپښین مهال به تر ډوډۍ خوړو وروسته د باندې راوتو، قدم به یې واهه او د مازیګرنۍ وینا لپاره به یې تیاري نیوه. په دې ډول وونټ هغه زیات کاره انسان ؤ، چې د مرګ ترمهاله یې له کاره لاس وانه خیست. زیات کتابونه یې ولیکل او بې شمېره شاګردان یې وروزل... په پای کې دغه نامتو اروا پوهاند د بل هر انسان په شان د ۸۸ کلو په عمر په ۱۹۲۰م کال له دې نړۍ څخه د تل لپاره سترګې پټې کړې.

❖ ❖ ❖

وونټ په ټولیز ډول اروا پوهنه د شعور علم بلله. ده ترهرڅه وړاندې احساس ترڅېړنې لاندې ونیو او د شعور اصلي عنصر یې وباله. ده احساسات پر دوو برخو ووېشل. لومړی هغه احساسات ، چې زموږ له بدن څخه بهر راځي؛ یعنې سرچینه یې زموږ له بدن څخه د باندې ده. دوهم ډول یې هغه احساسات وګڼل، چې تصور کوو، زموږ په بدن پورې تړلي او منبع یې زموږ په وجود کې ده. وونټ لومړۍ ډله چې بیروني احساسات ورته وایي، له حواسو سره تړلي ګڼي او د لومړنیو حسي تجربو بڼه یې بولي. دی وایي، هرکله چې کوم حسي غړی

ketabton.com - The Digital Library

تحريک شي، احساس منځته راوړي او ترمغزو پورې يې اثرات غځونې کوي.

د وونټ په نظر د بيرونيو احساساتو او ذهني تصويرونو ترمنځ کوم بنيادي توپير نشته. دا ځکه چې ذهني تصاوير هم په مغزي تحرکاتو پورې تړاو لري او دوهمه ډله يا باطني احساسات بيا د وونټ په اند: «د بيرونيو احساساتو ذهني بشپړتياوې دي. په دې معنا چې ننني يا باطني احساسات په مستقيمه توګه له حسي غړو څخه سرچينه نه اخلي، بلکې بيروني احساسات د باطني احساساتو له بېلابېلو حالاتو سره ترکيب مومي او يو څه پېچلي حالت منځته راوړي، چې په دغه بهير کې د باطني احساساتو کيفيت حاصلېږي.»

وونټ له دې اړخه باور درلود، چې د انسان په وجود کې ټول هيجانات په واقعيت کې د بيرونيو ابتدايي احساساتو پېچلي ترکيبونه دي.

وونټ يو مهال د خپلو څېړنو په ترڅ کې وويل:

«د اروا پوهنې کار، د هغه شي په باره کې څېړنه او پلټنه ده، چې موږ هغه ته باطني او نفسي تجربه وايو. له باطني تجربې څخه مقصد هماغه حس، د فکرجريان، اراده او تصميم دی، چې د خارجي تجربې په مقابل کې قرار لري.»

وونټ له لويه سره د هغو تجربه پلوو فيلسوفانو تر اغېز لاندې ؤ، چې د انسان ټول معلومات يې د هغوی له تجربو څخه رامشتق ګڼل. ده د خپل نوي علم موضوع «بې واسطې تجربه» يا د ذهن د محتوياتو مشاهده معرفي کړه او هغه يې د «باواسطې تجربې» پر وړاندې ودروله، چې ديوه شي په اړه معلومات که هغه شی نه وي هم، نو ورڅخه ترلاسه شوي معلومات يې زموږ تجربه جوړوي. دده په نظر، تجربه په اصل کې هماغه ذهني تصوير دی، چې له بهرني محيط څخه د حواسو په مرسته ذهن ته راځي او په مجموع کې د انسان ذهنيت ورڅخه جوړېږي. مثلاً که چېرې يوه ګل ته وګورو. نو دلته زموږ بې واسطه تجربه همغه احساسونه دي، چې له ګل څخه زموږ پر ذهن راپاتې شوي دي او د

ketabton.com - The Digital Library

مختلفو تصوراتو په بڼه چې په رنګ، ښکلا، شکل او تازګۍ پورې اړوند دي خپل ځان راښيي.

د وونټ په نظر، بې واسطه تجربه، د تجربه کوونکي له هر ډول تعبير او تفسير څخه تشه وي. وونټ احساس د تجربې يو له اصلي شکل څخه ګڼي او وايي: «د حسي غړي تحريک او ټکاني اتصال په مغز کې حاصل ورکوي. د ليدلو، بويولو، اورېدلو، لمس کولو او خوند معلومولو احساسونه د نوعيت او دوام له مخې ډلبندي کولی شو، خو د احساس او ذهني تصوير ترمنځ کوم بنيادي توپير نه شو موندلی... عواطف د تجربې يو بل شکل دی. احساسونه او عواطف په همزمانه ډول بې واسطه تجربې دي... احساسونه له يو شمېر عاطفي خصوصياتو سره ملګري وي، کله چې احساسونه د يوه پېچلي احساس د تشکيل لپاره سره يوځای کېږي، معمولاً عاطفي خصوصيت ورڅخه منځته راځي... او هيجانات بيا د ابتدايي عواطفو پيچلي ترکيبونه دي، چې دا ټول ذهني محتويات بلل کېږي.»

وونټ وايي، کله چې واقعي نړۍ ته ګورو، د ادراکو وحدت او يووالی مو د سترګو پر وړاندې مجسم کېږي. مثلاً موږ ښايي يوه ونه د يوه واحد په توګه ووينو، مګر هغه بېلابېل احساسونه نه وينو، چې د ونې د رنګ، اندازې او شکل څخه زموږ په باطني تجربو کې ځان راښيي. ليدنې تجربه، ونه د يوه واحد په توګه په بر کې نيسي، نه د هغو بېلابېلو ابتدايي احساسونو او عواطفو په توګه چې ونه جوړوي.

❖ ❖ ❖

ويلهلم وونټ د شعور او فيزيولوژيکې اروا پوهنې له مطالعاتو وروسته د فلسفې، تاريخ او ټولنپوهنې په برخو کې مطالعه پيل کړه. دغې مطالعې نوموړي ته د فرهنګي اروا پوهنې سوژه ورکړه. ده د انسان د ذهني حالاتو د تحول او تکامل بهير د بېلابېلو ټولنو، په تاريخي جرياناتو، افسانو، هنرونو

ketabton.com - The Digital Library

او عنعنوي ارزښتونو کې ترکتنې او ځیرنې لاندې ونیو او په دې توګه یې د فرهنګي اروا پوهنې په طرح کار پیل کړ.

ده پوره لس کاله په دغه موضوع کې خواري وکړه او د لسو ټوکونو په اندازه کتاب یې پکې چمتو او خپور کړ؛ خو د څېړونکو په نظر د فرهنګي اروا پوهنې په نوم د وونټ دغه لوی کار په اروا پوهنې دومره اغېز ونکړ، لکه دده نورو کتابونو چې وکړ.

په ځانګړې توګه په امریکا کې د اروا پوهنې په روان بهیر د وونټ د فرهنګي اروا پوهنې اغېز کم ؤ. د یوې څېړنې له مخې هغه مجله چې ۹۰ کاله په امریکا کې د اروا پوهنې په نوم خپرېده، د وونټ له فرهنګي اروا پوهنې څخه پکې یوازې ۴۰٪ سلنه نقل قولونه یا اخځونه اخیستل شوي وو. خو د هغه له نورو کتابونو په ځانګړي ډول د هغه د «فیزیولوژیکې اروا پوهنې له اصولو» څخه ۶۱٪ سلنه نقل قولونه ترسره شوي وو.

په هرحال ویلهلم وونټ چې کوم اغېز د اروا پوهنې د پیدا یښت او پا یښت په بهیر کړی، هغه بل اروا پوهاند نه دی کړی. ده چې کوم شاګردان د لایپزیک په پوهنتون کې وروزل، له هغوی څخه په خپل وار د اروا پوهنې د تاریخ لویې څېرې جوړې شوې. د ساري په توګه دده په شاګردانو کې، ټیچنر، سټانلي هال، کېټل، ویتمر، فرانک آنجل، کراپلین، سټراټون او سکرپچر هغه څوک وو، چې تر وونټ وروسته یې اروا پوهنې ته زیات څه وربښلي دي او د وونت دغه بڼ یې رېژېدلو ته نه دی پرېښودی.

ketabton.com - The Digital Library

ویلیام جیمز

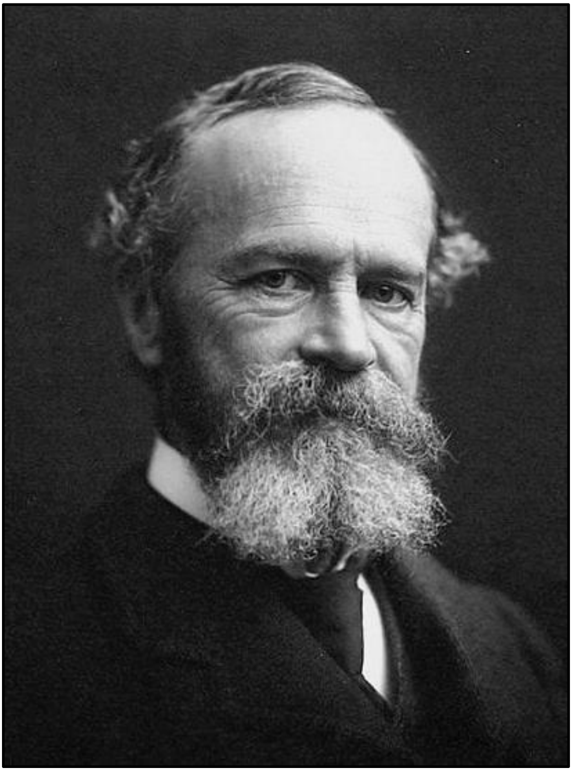

(د اعصابو په سلسله باندې د تجربې اغېز د عادت بنسټ جوړوي او هره تجربه د انسان سلوک ته بدلون ورکوي او د وروستي چلند لاره اسانه کوي.) **ویلیام جیمز**

(شعور فردي جنبه لري او هر فکر د فردي شعور جز دی.) **ویلیام جیمز**

ketabton.com - The Digital Library

ویلیام جیمز«William James» د امریکا ترټولو فیلسوفانو لوی فیلسوف ګڼل کېږي. د نوموړي هلې ځلې نه یوازې پر فلسفه باندې څرخي، بلکې د اروا پوهنې په برخه کې یې هم دومره څه کړي، چې نن سبا د «ویلهلم وونټ» ترڅنګ دده نوم هم د نوې اروا پوهنې د بنسټګرانو په ډله کې اخیستل کېږي. ده هغه مهال چې په نړۍ کې یوڅو ګوته په شمار اروا پوهان میدان ته راوتلي وو، په دوو ټوکونو کې یو لوی کتاب چې «د اروا پوهنې اصول» نومېده ولیکه. جیمز که څه هم د یوه فیلسوف په توګه زیات ستایل کېږي او په فلسفه کې یې زیات شمېر اثار لکه، پراګماتېزم، د عقل اصالت، د حقیقت معنا، اراده او ایمان او نور لیکلي، خو د هغه د اروا پوهنې د اصولو کتاب او په امریکا کې د لومړي ځل لپاره دده په لاس د اروا پوهنې د ازمویښتون تاسیس، هغه څه دي چې نوموړی یې د اروا پوهنې په تاریخ کې د مطالعې وړ شخصیت وګرځاوه.

موږ دلته د جیمز پر فلسفه باندې نه غږېږو، بلکې پرهغو ټکو نظر اچوو، چې د جیمز او اروا پوهنې ترمنځ د تړاو لامل شوي دي.

❖❖❖

پروفیسور ویلیام جیمز په ۱۸۴۲م کال د نیویارک ښار په یوه بډایه کورنۍ کې نړۍ ته راغی. دی د پلار په پنځو اولادونو«یوه لور او دریو زامنو» کې مشر زوی ؤ. د جیمز په دغه دریو نورو ورونو کې ترټولو کشر «هنري جیمز» نومېده، چې وروسته ورڅخه لوی لیکوال جوړ شو.

د جیمز کورنۍ د خپلې سیمې یوه له سوکالو کورنیو څخه وه، پلار یې هڅه کوله، چې ټول زامن یې په لوړه کچه زده کړې وکړي، هغه فکر کاوه، چې هر یو زوی یې مخکې له دې چې د معاش د لاسته راوړلو په فکر کې شي، باید ټوله پاملرنه زده کړې ته واړوي. د جیمز پلار له مسافرت سره لېونۍ مینه درلوده؛ لندن، پاریس، بردو، ژینو او بن ته یې سفرونه کول او د مختلفو فرهنګونو او ژبو له وګړو سره پېژند ګلوي درلوده. ښایي همدغه د پلار نه ورپاتې علاقه به

ketabton.com - The Digital Library

وه، چې وروسته جیمز هم د اروپا ټولو مهمو ښارونو ته سفرونه وکړل او له بېلابېلو ژبو او ټولنو سره اشنا شو. جیمز څه مهال د امریکا په خصوصي ښوونځیو کې درس ولوست. خو په **۱۸۵۵**م کال کې یې کورنۍ اروپا ته مهاجره شوه او جیمز د فرانسې، انګلستان، المان او سویس په علمي مرکزونو او کالجونو کې خپلې زده کړې پرمخ بوتلې.

جیمز ۱۸کلن ؤ، چې بېرته امریکا ته راغی او نور وروڼه یې هملته پاتې شول. ده په امریکا کې له ځانه سره پرېکړه وکړه، چې نورې زده کړې باید د نقاشۍ په څانګه کې وکړي او یو اوچت نقاش ورڅخه جوړ شي. یو کال او څو میاشتې د مشهور نقاش «موریس هانټ» ترښوونې لاندې د نقاشۍ په چارو بوخت شو. خو د کار په لړ کې په دې پوه شو، چې په ځان کې د نقاشۍ استعداد نه لري.

په دې توګه ولاړ او د «هاروارد» پوهنتون کې یې لومړی د کیمیا او وروسته د طب په څانګه کې زده کړه پیل کړه. دغه مهال له کورنۍ څخه د لرې والي او په نقاشۍ کې د ماتې له مله، له سخت خفګان او رواني فشار سره مخ شو. دغه روان رنځوري په ده کې تر ډېره پاتې شوه.

ده په ۱۸۶۸م کال له یاد پوهنتون څخه د طب په څانګه کې د دوکتورا سند ترلاسه کړ، خو د هغه رواني مړاویتوب او غمګینې ترپخوا لازیاته شوه، له ناځرګندو وېرو سره لاس او ګرېوان ؤ، د شپې مهال به یې نه شوی کولی، چې یوازې د باندې ووځي؛ څوځله یې د ځان وژنې پرېکړه وکړه، خو مقرره نه وه. په همدغه وختونو کې نوموړي ته د یوه فیلسوف «چارلز» یوه مقاله چې د ارادې د خپلواکۍ په اړه لیکل شوې وه لاسته ورغله.

دغه مقاله یې څوځله ولوستله، خپلې ارادې یې پکې انځور کړې او تریوه بریده یې له وېرې او زړه تنګۍ ځان وژغوره. له دې وروسته جیمز له فلسفې سره زړه وتاړه او په لنډ وخت کې یې د نړۍ د زیاتو فیلسوفانو اثار ولوستل.

ketabton.com - The Digital Library

جیمز لکه څنګه چې د هارواړډ له پوهنتون څخه په اوچتو نمرو وتلی ؤ، نو له فراغت څخه دری کاله وروسته په ۱۸۷۲م کال کې چې عمر یې ۳۰کالو ته رسېده، د هماغه پوهنتون د ادارې له خوا ورته د فیزیولوژۍ په برخه کې د استادۍ وړاندیز وشو. جیمز دا وړاندیز ومانه، په کار یې پیل وکړ، خو ترڅنګ به یې خپل زیات وخت د فلسفي او روان پوهنیزو اثارو په مطالعه تېرواوه.

جیمز په دغه وختونو کې د اوچت ارواپوهاند «ویلهلم وونټ» اثارو ته هم لاس رسی پیدا کړ، هغه یې مطالعه کړل او څو کاله وروسته یې پخپله له ویلهلم وونټ سره لیدنه کتنه وشوه. جیمز له وونټ سره د دغې لیدنې په اړه لیکلي: «د وونټ غوړېدلي تندي، خوشاله څېرې او نرم او مهربانه غږ، په ما باندې ډېره عجیبه اغېزه وکړه...» له ارواپوهانو او د هغوی له اثارو سره د جیمز اړیکې، ددې لامل شوې، چې په ۱۸۷۵م کال کې یې په هارواړډ پوهنتون کې د ارواپوهنې درسونه راپیل کړل او د لومړي ځل لپاره یې په امریکا کې د تجربي ارواپوهنې ازموېښتون جوړ کړ.

د نوموړي د ارواپوهنې د اصولو کتاب چې په ۱۴۰۰مخونو کې لیکل شوی، په حقیقت کې د همدغو هلوځلو ثمره ده. دغه کتاب له خپرېدو سره سم زیات بحثونه راوپارول، ځینو څېړونکو وستایه او ځینو ورباندې نیوکې وکړې. حتیٰ «ویلهلم وونټ» ددغه کتاب د اصلي موضوع په اړه شک څرګند کړ، وونټ وویل: «دا کتاب ادبیات دي، هغه هم ډېر ښکلي، خو ارواپوهنه نه ده!»

❖❖❖

اوسني څېړونکي وایي، د ارواپوهنې په برخه کې ویلیام جیمز په نظریاتي لحاظ ښکلي او تیوریک بحثونه کړي دي، خو څرنګه چې نوموړی کوم ازموېښتګر نه ؤ، نو دغه لړۍ یې ژوند تر پایه پورې ونه شوی غځولی. په خپله جیمز هم د ځان په اړه ویلي وو: «زه د فکرکولو او نظري کارونو لپاره جوړ شوی یم، نه د عملي چارو او فعال ژوند لپاره!»

ketabton.com - The Digital Library

جیمز د خپل ژوند یوه بره اروا پوهنې ته وقف کړې وه. خو کله چې د نوموړي د «اروا پوهنې اصول» کتاب له نیو کو سره مخ شو، جیمز له دغې شېبې وروسته اروا پوهنې ته شا کړه او نوره یې فلسفه خپل هدف وګرځوه. ده د «پرینسټون» په پوهنتون کې ترخپلې ویناڅخکې غوښتنه وکړه، چې نور دې د روان پوه په توګه معرفي نه شي.

په هرحال له دې سره سره چې په خپله جیمز هم د ژوند په وروستیو کې له اروا پوهنې څخه مخ واړاوه، خو دده مخکني کارونه د اروا پوهنې په نړۍ کې بې اغېزې نه وو. په دې سبب اوسمهال د ویلیام جیمز له نامه سره د فیلسوف او اروا پوه دواړه ستاینومونه لیکل کېږي. دده فلسفه هم په ځینو ټکیو کې اروا پوهنې ته ورته کېږي، ده به ویل: «فلسفې ما ته دا را زده کړل، چې تر ډېره بریده په خپله کورنۍ کې د آرامتیا احساس وکړم.» ده په دې ډول له خپلو زیاتره فلسفي نظریاتو سره اروا پوهنیز ټکي غاړه غړۍ کړي، نوموړی په خپلو فلسفي لیکنو کې یو ځای لیکي: « مور ټول د توان یوه داسې زېرمه لرو، چې هېڅکله مو په کار نه ده اچولې. له دې سرشارې سرچینې څخه ګټه پورته کړه، چې له خپل هغه ځواک څخه چې د ستونزو د هوارې لپاره یې لرې حیران شې. په خپلو پښو باور ولره او له هر خطر سره مقابله وکړه... ژوند د مبارزې ډګر وګڼه او د ځان د پریشانۍ او د نړۍ د ناولتیا او بدرنګیو پرضد پاڅون وکړه...»

د جیمز په اند «اروا پوهنه د انسان د رواني ژوند علم دی.»

جیمز د انسان احساسات، ادراکات، عادتونه، هیلې، ناهیلۍ، خفګانونه، خوشالۍ او نورې داسې مسئلې د اروا پوهنې د بحث وړ موضوعات ګڼي. دده په نظر: « د انسان ځان خبره ذهن یا شعور په ټوټه، ټوټه شکل نه دی. د هغو د معرفۍ لپاره د ځنځیر د کړیو مثال ورکول، موږ ته سمه توضیح نه شي راکولی، بلکې هغه د یوه جریان بهه لري او د یوه سیند او چینې مثال ورکول،

ketabton.com - The Digital Library

کولی شي د ځان خبره ذهن مفهوم را کړي. چې مورږ د ځان خبره ذهن دغه جریان ته د ذهني ژوند نوم ور کولی شو.»

جیمز د دغه مفهوم د لا وضاحت لپاره لیکي: « د انسان په شعوري جریان کې کومې ځانګړې وقفې نه رامنځته کېږي...انساني ذهن په ویښ بهیر کې انتخاب کوي او دیوه انتخابګر رول لري. ذهن په خپل شعوري فعالیت کې د هغو زیاتو محرکاتو له منځه انتخاب کوي، چې د ی ورسره مخامخ وي. په دغه ګڼو محرکاتو کې ځینې ځنډې ته وباسي، ځینې له ځینو نورو سره ترکیبوي او ځینې چې ورته مناسب ښکاري شي، هغه انتخابوي او هڅه کوي له هغو سره منطقي چلند وکړي، ترڅو یوه معقوله نتیجه لاس ته راوړي.»

جیمز د انسان فکر او فکري پروسه هم د یوې روانې ویالې په شان ګڼي او لیکي: «له یوې موضوع څخه بلې موضوع ته د یوه فکر تلل او راتلل، د کومې وقفې د رامنځته کېدو په معنا نه دي، بلکې دغه تېرېدنه هم یو له بل سره اړیکې لري او داسې دي، لکه په یوه زینه کې چې بېلا بېلو پلو ته ګامونه اخلې، خو له اصله ټوله یوه زینه ده او ټول یو فکري جریان بلل کېږي.»

جیمز د انسان ادراکات دری ډوله بولي: لومړی، هغه ادراک چې بشر یې د ظاهري حواسو په واسطه حاصلوي. دوهم، هغه ادراک چې بشر یې د باطني حواسو او عقل په ذریعه حاصلوي او دریم، هغه هغه ډول ادراک دي، چې ښایي انسانان یا ځینې انسانان یې ولري، چې تر باطني او عقلي ادراکو څخه هم ډېر باطني او داخلي دي. جیمز دغو ادراکاتو ته د دیني ادراکو نوم ورکوي.

جیمز په خپلو اروا پوهنیزو څرګندونو کې یو ځای د یوه انسان د فردي او اجتماعي نړۍ خبره را اخلي او څرګندوي: «هر فرد د یوه دېوال په واسطه چې جمجمه یا د سرکوپړۍ نومېږي له نورو افرادو څخه جلا کېږي.» جیمز د انسان تر دغه حریم ورهاخوا یوه بل حریم ته هم اشاره کوي او وایي:

«د یوه انسان نړۍ پر دوو برخو وېشله کېږي. نیمه د انسان فردي نړۍ ده، چې یوازې په ده پورې مربوطه ده او نیمه بله هغه نړۍ ده، چې په نورو پورې اړه

ketabton.com - The Digital Library

لري... زموږ زیاتره علایق او منافع په هغه نیمه نړۍ پورې ځان نښلوي، چې یوازې په موږ پورې اړوند بړي.»

جیمز د انسان شعور د هغه د باطني او رواني نړۍ یومهم توکی شمېري، لکه چې وایي: «د شعور رول دا دی، چې موږ د هغه هدف په لوري رهبري کوي، چې د ژوند د دوام لپاره ضروري دی؛ یا په بل عبارت شعور د انسان پېچلې اړتیاوې د هغه له پېچلي محیط سره اشنا کوي.»

د جیمز په اند: « د انسان عقلاني بهیر د هغه د بدن له فیزیولوژیکي تاثیراتو لاندې عمل کوي.» په دې توګه نوموړی د انسان د شخصیت څرنګوالی د هغه د تمایلاتو تابع بولي او د تمایلاتو نیمګړتیاوې یې د هغه دبشپړتیا له لپاره نه جبرانېدونکی ګواښ ګڼي. دی په دې هکله وایي:

«د انسان غوښتنې او اړتیاوې، د هغه د شخصیت په تشکیل کې لوی لاس لري. له دې مخې انسانان په بشپړه توګه معقول مخلوقات نه دي، ځکه چې د هغوی ټولې غوښتنې معقولې نه دي.»

د جیمز په اثر «د اروا پوهنې اصول» کې یو څپرکی د عادت په باب راغلی دی. ده په دغه بحث کې ټول ژوندي موجودات د عادت تابع بللي او زیاته کړې یې ده: «کله چې موږ ژوندیو موجوداتو ته له باندې څخه ګورو، لومړنی شی چې زموږ پاملرنه ور اړوي، دا ده، چې هغوی ټول په عادتونو کې راګیر دي.» جیمز د عصبي سیستم د فیزیولوژۍ په اړه د څېړنو په لړ کې دې پایلې ته رسېدلی ؤ، چې د عادت د قیقې معنا لپاره یې « د عصبي مرکزونو خروجي محصول» عبارت غوره کړ.

دده په اند: « عادت له لویه سره هغه څه دی، چې موږ ټول د ځینو چلندونو تکرارولو او یا د هغو اطاعت کولو ته رابولي.» د جیمز په باور ، د ټولو حیواناتو سلوک او رفتار د عادت له مخې دی، د حیواناتو عادات محدود او ساده وي، خو دا چې د انسان غوښتنې، هیلې او ذهني ظرفیت لوی او پېچلی دی، نو عادتونه یې هم په همدې ډول دي. جمیز په انسانانو کې د عادتونو

ketabton.com - The Digital Library

بدلون او يا د نويو عادتونو راخپلول ممکن ګڼي. دى وايي: «که چېرې وغواړو، چې نويو پايلو ته دې ورسېږو، بايد په ځان باخبره ډول د ځان لپاره نوي عادتونه وټاکو. دلته ستونزدا ده، چې د نويو عادتونو د جوړولو او پاللو لپاره بايد زحمت وايستل شي...د ښو عادتونو د پلي کولو کيلي دا کېداى شي؛ کومې پرېکړې چې کوئ، هغو ته د واقعيت ورکولو لپاره په قاطع ډول عمل کوئ. په عمل لاس پورې کول او يا خپل ذهني چلند، په عملي چلند اړول، زموږ د عصبي سيستم هغه برخه فعالوي، چې معمولاً هيله او آرزو په عادت بدلوي. مغز بايد زموږ د هيلو او ارزوګانو مطابق وده وکړي او د عمل له تکرار پرته په مغزو کې کوم ځانګړى مسير نه ايجادېږي.»

جيمز په خپل اثر کې يوه بله نوې موضوع راسپړي، دغه موضوع د نظرياتو او احساساتو د بدلون مسئله ده، چې په هکله يې ليکي:

«هر وخت نه شي کېدلى، چې يو فکر له يوځل څخه زيات په سر کې ولرو. ښايي حيران شو، چې يو فکر دقيقاً هماغسې چې په لومړي ځل مو په ذهن کې تېر شوى ؤ، بيا راغى. مګر دغه واقعيت په داسې يوه نړۍ کې چې په دايمي ډول د بدلون په حال کې ده او زموږ غبرګونونه هم ورسره بدلېږي، ناممکن دى.» د جيمز مطلب دا دى، چې فکر کټ مټ د لومړني حالت غوندې د يوه انسان په ذهن کې بيابيا نه راګرځي او که راوګرځي هم، نو په يوشمېر جزياتو کې به يې خامخا توپير وي. دى وايي:

«زياتره وخت موږ د يوې موضوع په اړه د خپل نظر له بدلون څخه تعجب کوو. د ساري په ډول که د يوه شي يا يوې موضوع په باب يوه مياشت مخکې په يو نظر وو، خو اوس ورته په بل نظر ګورو او په علت يې هم نه پوهېږو. کال پرکال د ژوندانه د بېلابېلو مسايلو په هکله زموږ نظريات بدلېږي او دا هېڅ کومه ستونزه نه ده، ځکه دغه حالت د حرکت نښه ده او موږ له همدې امله انسانان بلل کېږو.»

ketabton.com - The Digital Library

جيمز د احساساتو بدلون هم همدغه ډول ګڼي: «زموږ احساسات په خوب يا ويښه، په لوږه يا تنده، په ستړيا يا دمه جوړې، په شپه يا ورځ، په اوړي يا ژمي او تر ټولو مهم په ماشومتوب، ځوانۍ او زړبودۍ کې متفاوته بڼه لري. زموږ د ادراکو بدلونونه هم په ځانګړې توګه د عاطفې له مخې د عمر په بېلابېلو مرحلو کې توپير کوي... د مثال په ډول کوم څه چې يومهال زموږ لپاره جالب او هيجان پاروونکي وي، بل وخت راته زاړه، ستړي کوونکي او بې حاصله شي.»

ketabton.com - The Digital Library

پاولـوف

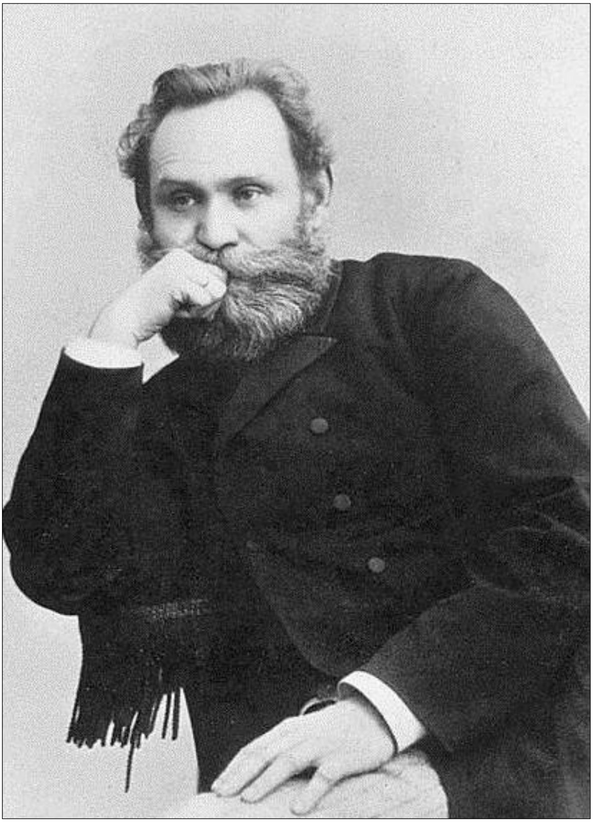

(شرطي غبرگونونونه د ورځني ژوند نه شلېدونکې برخې دي. مور دغه عکس العملونه او غبرگونونه په خپل ځان او نورو کې په بېلابېلو نومونو لکه د زده کړې، عادت، ښوونې او روزنې په بڼو پېژنو، خو په واقعیت کې دا په یوه ژوندي موجود کې د عصبي اتصالونو د رامنځته کېدو له پایلو پرته بل څه نه دي.) **پاولوف**

ketabton.com - The Digital Library

د ایوان پتروویچ پاولوف (Ivan Petrovitch Pavlov) څېړنو په اروا پوهنه کې د سلوک پر مکتب زیات اغېز کړی دی. پاولوف د روسیې هغه نومیالی بیولوژیست او څېړونکی دی، چې په معده او کولمو کې یې په هضمي پروسې او هضمي غدو باندې د خپلو څوکلنو څېړنو له امله په **۱۹۰۵**م کال یعنې هغه وخت چې نوموړی **۵۳** کلن ؤ، د نوبل جایزه وګټله. دده په څېړنو کې درې مسئلې د یادولو وړ دي. لومړی د زړه پرعصبي سیستم باندې کار، دوهم پرهضمي غدو باندې هر اړخیزې څېړنې او دریم د شرطي غبرګونونو په اړه تحقیق او برسېرونې، چې د اروا پوهنې په تاریخ کې یې لوی ځای ونیو. پاولوف په لومړیو کې له سلوکي او جوړښتي اوراپوهنو سره اشنا ؤ، خو ده به د ویلیام جیمز هغه نظر تائیداوه، چې ویلي یې وو: «اروا پوهنې تر اوسه پورې د یوه علم ځای نه دی راخپل کړی.»

ده په خپل ازمویښتون کې په هغو کسانو جریمه اېښې وه، چې د فیزیولوژۍ پر ځای به یې د اروا پوهنې اصطلاح کاروله. خو د عمر په ورستیو وختونو کې یې دغه نظر بدلون وکړ او حتیٰ په خپله به یې ځان ته د یوه ازمویښتګر اروا پوه خطاب کاوه.

❖❖❖

پاولوف په **۱۸۴۹**م کال د مرکزي روسیې په «ریازن» ښارکې نړۍ ته راغی. دی دیوه کلیوال کشیش په «۱۱» اولادنو کې ترټولو مشر زوی ؤ. څرنګه چې د دوی کورنۍ ګڼه وه، همداسې یې لګښتونه هم زیات وو، په دې اساس پاولوف له هماغه ماشومتوب څخه له سخت کار کولو سره روږدی ؤ. دی «۷» کلن وو، چې په یوه تصادف کې یې سر سخته ضربه ولیده، له همدې امله تر «۱۱» کلنۍ پورې ښوونځي ته په تللو ونه توانېد. ده ته تر دغه وخته پورې خپل پلار په کور کې ځینې مذهبي درسونه وښودل. دده مور او پلار هیله درلوده، چې پاولوف به د خپل پلار په شان شي او د «ارتودوکس» په کلیسا کې به کشیش کېږي.

ketabton.com - The Digital Library

پاولوف په همدغه نیت یوې سیمه ایزې مدرسې ته چې په کشیشانو پورې یې تړاو درلود ولېږل شو. ده دلته څوکلونه تېر کړل، په همدغو وختونو کې د «ډاروین» ځینې لیکنې لاس ته ورغلې. کله چې ده هغه ولوستې، نو له مدرسې وتښتېد. څوکلومتره پلی تګ یې پرځان ومانه او د «سنت پیترزبورګ» پوهنتون ته یې مخه کړه.

پاولوف په دغه پوهنتون کې د فیزیولوژۍ د څانګې مینه وال شو او له څو کلونو زده کړو وروسته یې په حیواني فیزیولوژۍ کې د تخصص سند ترلاسه کړ. نوموړي تردې وروسته د څو وتلیو استادانو په لابراتوارونو کې کار وکړ او همدا شان دروسي روښانفکرانو له ډلې سره یوځای شو.

پاولوف له څنګه چې له یوې ساده او کلیوالې ټولې څخه راپورته شوی ؤ، خو په فکري او تحصیلي لحاظ له هغو څه په لوړه کچه ؤ، مګر د اشرافو په پرتله غریب او تش لاسی ؤ.

دی پوهېده، چې په خپل چاپېریال کې دا لږ سوکالي هم د تحصیل او زیار له مخې راته میسره شوې ده، نو په دې بنسټ یې د یوه ځوان روښانفکر په توګه وپتېیله، چې راتلونکی ژوند باید په عملي او څېړنیزو چارو کې تېر کړي. په دې توګه یې د نورو زده کړو په موخه د دووکالونو لپاره المان ته ولاړ. کله چې له المان څخه راستون شو، په سلطنتي طبي اکاډمۍ کې یې په کار پیل وکړ.

پالوف په خپل ټول ژوند کې یوجدي پروګرام پلی کړ. ده به د سپټامبر له میاشتې څخه ترمۍ میاشتې پورې د اوونۍ په هرو اوو ورځو کې کار کاوه. ده چې کله په په ۱۸۸۳م کال کې د دوکتورا رساله بشپړوله، لومړی زوی یې پیدا شو، دغه ماشوم زیات کمزوروی او ناروغ ؤ. دا مهال د پاولوف دومره لاس تش ؤ، چې د ماشوم د ښې درملنې او د اوسېدو لپاره یې د یوه مناسب کور پیسې نه درلودې.

څه پیسې یې قرض کړې. په لږ لیرې ځای کې یې کور پیدا کړ او پرماشوم یې درملنه وکړه، مګر دا وخت نور ناوخته ؤ او وروسته له څو ورځو یې ماشوم

ketabton.com - The Digital Library

ساه ورکړه. هغه مهال چې د پاولوف دوهم زوی پيدا شو، نو په همغه ليرې او نامناسب ځای کې اوسېدل او لايې په کوم مناسب کور وس نه رسېد. د پاولوف د شاګردانو يوې ډلې چې دده له مالي ستونزو څخه خبر شوي وو، دده د ويناو په بهانه يې ورته يوشمېر پيسې راټولې کړې، خو کله چې پاولوف ته ورکړل شوې، هغه يوه هم د ځان لپاره ونه لګوله او د سپيانو د فيزيولوژيکي څېړنو په هکله يې يو ازمويښتون ورباندې جوړ کړ. پاولوف ترهغې اندازې پورې له کار او څېړنې سره تعهد او ژمنتيا درلوده، چې خپلو مالي مشکلاتو ته يې به چندان پکې پام نه ؤ.

ده په دې اړه ويلي: «دغه شان مشکلات هېڅکله زما لپاره د کومې اندېښنې سبب نه دي شوي!»

په ۱۸۹۰م کال پاولوف د «سنت پيترزبورګ» د ازمويښتي علومو په مؤسسه کې د فيزيولوژۍ ټولنه تاسيس کړه. ده په همدغه ځای کې خپلې زياتره څېړنې ترسره کړې، چې د شرطي غبرګونونو او هضمي غدو اوچتې څېړنې دده د همدغه وخت لاسته راوړنې ګڼل کېږي. پاولوف په دغه مؤسسه کې د ځوانو څېړونکو د يوه لوی ټيم مسئوليت هم پر غاړه درلود.

هغه وخت چې په روسيه کې انقلاب راغی او د «لينن» په مشرۍ کمونيستي رژيم پر روسيې وزرې وغوړولې. نو د پاولوف روابط هم ورسره کړ کېچن شول. په ځانګړي ډول کله چې لينن مړ شو او واک د سرسخت ديکتاتور «ستالين» ګوتو ته ورغی، د پاولوف زړه نور هم ورسره تنګ شو او په ښکاره به يې په اشتراکي حکومت نيوکې کولې. خو د واکمن رژيم پر وړاندې دده له دغه منفي نظر سره سره حکومت دده او دده د څېړنو درناوی کاوه او هېڅ ډول فشار يې ورباندې رانهووړ.

پاولوف د ژوند ترپايه پورې د يوه زيات کاره عالم په توګه کار وکړ. دده عادت و، کله به چې کومه ناروغي ورته پيدا شوه، ځان به يې په خپله کوت. نوموړی چې د ژوند په وروستيو کې د سږيو د ناروغۍ له امله سخت کمزوری

ketabton.com - The Digital Library

شوی ؤ. یوه ورځ اړ شو، یو بل ډاکتر د ځان لپاره راوغواړي، کله چې ډاکتر ورته راغی. هغه ته یې د خپلې ناروغۍ د حال ترڅنګ وویل:

«ماغزه مې سم کار نه کوي، له وسواسه ډک احساسات او غیر ارادي حرکات رانه څرګندېږي، ښايي مرګ رابانديې راتلونکی وي!»

له ډاکتر سره یې څه نورې خبرې هم وکړې، ډاکتر یې رخصت کړ او دی ویده شو. کله چې ویښ شو، په ځای کې راکښناست او د خپلو کالیو په لټون پسې یې هڅه وکړه، خو درد وربانديې راغی او چیغې یې کړې:

«د پاڅېدلو وخت دی، راسره مرسته وکړئ، باید جامې بدلې کړم!»

د همدغې جملې په ویلو سره پرېستره را ړنګ شو او له نړۍ څخه یې سترګې پټې کړې. نوموړی د مړینې پر وخت«۱۹۳۶م»، ۸۶ کلن ؤ.

❖❖❖

په اروا پوهنه کې چې کوم ځای پاولوف لري، دا په حقیقت کې دده د «شرطي غبرګونونو» نظریې رامنځته کړې دی. د شرطي غبرګونونو د راپیدا کولو مفکوره هم د ځینو نورو علمي کشفیاتو غوندې له یوې تصادفي پېښې څخه سرچینه اخلي. پاولوف هغه مهال چې د سپیانو د هضمي غدو په باب یې له جراحي طریقې استفاده کوله، نو فکر ورته پیدا شو، چې یوه داسې طریقه په کار واچوي، چې د حیوان له بدن څخه د باندې د هغه هضمي ترشحات مشاهده، اندازه او ثبت کړی شي.

ده یو سپی د خپل ازموینښتون په یوه ځانګړې کوچینۍ کوټه کې تر ازموینې لاندې ونیو. نوموړي لیدل کله به یې چې سپي ته د ډوډۍ یا غوښې کومه ټوټه ورکوله، نو په خوله کې به یې د هغو د خوړو پر وخت لاړې او ځګونه راپیدا شول. دغه لاړې او ترشحات هم د هضمي بهیر یوه برخه ده، چې کابو د ټولو حیواناتو په خوله کې د خوړو پرمهال راپیدا کېږي. خو پاولوف چې کوم سپی تر تجربې لاندې نیولی ؤ، د هغه د هضمي ترشحاتو لړۍ تردې پورې راورسېده، چې ان د خوړو په لیدو به یې له خولې څخه لاړو سر وکړ. پاولوف

ketabton.com - The Digital Library

ددغو لاړو لپاره ځانګړي پایپونه تیار کړل او هغه یې داسې ورته ولګول، چې لاړې به یې پکې لاندې یوه بل اېښودل شوي لوښي ته راټولېدلې. دده موخه دا وه، چې ددغو لاړو هضمي خصوصیات وڅېړي. خو په دې لړۍ کې نوموړی دې شي ته لا زیات متوجه شو، چې سپي به ان چې دده د پښو غږ واورېد، په خوله کې به یې لاړې راپیدا شوې.

پاولوف د خپلې ازموینې لړۍ نوره هم اوږده کړه، کله به یې چې سپي ته خواړه راوړل، نو د څه وخت لپاره به یې د خوړو تر وړښکاره کولو مخکې زنګ واهه، لنډه دا چې د څو ورځو په تېرېدو سره یې سپي ته دا ور وښوده، چې کله زنګ ووهل شي، خواړه رارسي. نو د سپي به هم پرته له دې چې خواړه ووینې، د زنګ په غږ به یې لاړې جاري شوې.

پاولوف د زنګ پرځای د څو ورځو لپاره له برقي ګروپ څخه استفاده وکړه او تر خوړو مخکې به یې ګروپ روښاناوه. په دې توګه سپي ته ګروپ د خوړو معنا پیدا کړه او همغه ډول به یې ورته په خوله کې ترشحاتو جریان وموند. په همدې بڼه پاولوف په سپي باندې داسې نور شیان هم تجربه کړل، خو سپي له ټولو چارو سره ورته عمل ترسره کاوه.

پاولوف له دغې نسبتاً اوږدې ازموینې څخه وروسته دې پایلې ته ورسېد، چې حیوانات د خپل ماحول پروړاندې دوه ډوله غبرګونونه ترسره کوي.

لومړی، طبیعي یا غیر شرطي غبرګونونه: د مثال په ډول کله چې سپی په خوراک پیل کوي، په طبیعي ډول د هغو لاړې راځي، چې د غذا په هضم کې ځانګړی رول لري.

دوهم، اکتسابي یا شرطي غبرګونونه: دا ډول غبرګونونه هغه دي، چې د ځان ناخبرې زده کړې او یادګیرۍ له لارې څرګندېږي. د ساري په توګه، د زنګ له غږ سره د سپي لاړې راپیدا کېږي، یا پرته له دې چې خواړه ووینې، یا سړی ووینې، چې خواړه یې راته راوړل، د ګروپ د روښانولو په لیدو سره یې لاړې روانېږي، چې دا یو تر شرط لاندې راغلی یا زده شوی عمل دی.

ketabton.com - The Digital Library

پاولوف په لومړي سر کې د لاړو دغه ځواب ته د علامې څخه وروسته «اروايي ترشح» نوم ورکړ. خو د نوموړي د سپي د اروايي ژوند له فرضياتو څخه د هغه د فيزيولوژيکي فرضياتو سره ډېره علاقه وه، نو د پورته اصطلاح څخه يې لاس واخيست او پر ځای يې د «شرطي رفلکس» يا شرطي غبرګون اصطلاح وړاندې کړه او علامت يا نښې ته يې «شرطي انګېزه» وويله.

پاولوف تردغې تجربې وروسته، مشهور فيلسوف «رِنه دکارت» وستايه، چې ترده درې پېړۍ وړاندې يې حيواناتو ته د داسې ژونديو ماشينونو خطاب کړی ؤ، چې له ځانه د محيطي محرکونو په مقابل کې داسې د وړاندوينې وړ غبرګونونه ښيي، چې له محيط سره په يوه ښه تعادل غوره کړي. دده له نظره دا شان غبرګونونه د عصبي دستګاه د فعاليت يوه برخه ده، چې د ټاکليو عصبي اتصالونو په لړ کې منځته راځي او يو له دې څخه د لاړو ترشح ده.

پاولوف څرګندوي: « د محيط پر وړاندې د يوه حيوان غبرګون دوې برخې لري. يوې برخې ته د عصبي تحليل سطحه ده، چې په دې کې يوحيوان د شيانو د تشخيصولو لپاره له پنځګونو حسي قواو څخه استفاده کوي او بلې برخې ته د عصبي ترکيب سطحه ده، چې په هغه کې يوحيوان د ځان لپاره مشخصوي، چې څه ډول هرشی دده د غبرګون او درک په چوکاټ کې ځای پيداکوي... يومعمولي سپی له کوچينيو موانعو او يا په محيطي محرکونو کې د کوچينيو بدلونونو پر وړاندې يو ډول پلټونکي غبرګونونه له ځانه ښکاره کوي. غوربونه څک نيسي، شيان بويوي، په همدې توګه يو سپی زيات وخت په پلټنه تېروي، ترڅو چې خپل غبرګونونه د محيط له ترټولو نويو تغيراتو سره تطبيق کړي... په دې ډول يوفرهنګ يا يوه ټولنه کولی شي، د غبرګونونو د مديريت يو پېچلی سيستم وبولو. يوازنی توپير د انسان له سپي سره دا دی، چې د انسان د شرطي غبرګونونه له طبيعي غبرګونونو څخه زيات دي.»

ketabton.com - The Digital Library

پاولوف لیکي: «انسانان معمولاً له ماحول سره د تمدن د جوړولو له مخې غبرګون ښيي... خو له دې سره موږ نه شو کولی د انسان د عاطفي غبرګونونو بشپړه وړاندوینه وکړی شو. لکه د یوه شدید سپکاوي پر وړاندې او د کوم دوست د لاسه ورکولو پرمهال د انسان نه اټکل کېدونکي غبرګونونه... خو دا چې موږ خپل زیات عمر د عادت او فرهنګ منلو پر اساس ژوند کوو، نو ممکنه ده، چې خپلو چلندونو ته بدلون ورکړو. موږ هم د بل هر حیوان په څېر د شرطي کېدو وړ یو، مګر په عین حال کې که چېرې پام وکړو، زموږ په ژوند کې داسې نمونې هم شته، که دهغو پر اساس چلند وکړو، نو زموږ په ګټه به نه وي، خو موږ دا کولی شو، د خپل ځان د شرطي کولو او یا ځان ته د ورښودلو او عادتولو له لارې هغه بدلې کړو.»

پاولوف په ټولیز ډول تر ټولو عیني او دقیق اصطلاحات او سنجشونه د زده کړې او تداعی مطالعاتو ته ننوستل. ده څرګنده کړه، چې اوچت ذهني فعالیتونه کولی شو، د فیزیولوژۍ د اصطلاحاتو په قالب کې او له حیواني ازموینښتونو څخه په استفادې مطالعه کړو. په دې ډول نوموړي د عینیت خوا ته د اروا پوهنې په بېولو کې لویه دنده ترسره کړه. همدا لامل دی، چې د سلوک پالنې په مکتب کې د شرطي غبرګونونو مسئله مرکزي رول ادا کوي. خو ځینو کره کتونکو ویل، چې د بېلابېلو محرکاتو پر وړاندې د افرادو د شرطي کېدلو فکر، د انسان لپاره یو سپکاوی دی، دا ځکه چې دغه روش د حیواناتو د تجربې له مخې انسان ته ګوته نیسي. په داسې حال کې چې انسان له حیواناتو څخه زښته زیات توپیر لري او له آزادې ارادې څخه برخمن دی.

ketabton.com - The Digital Library

زيګموند فرويد

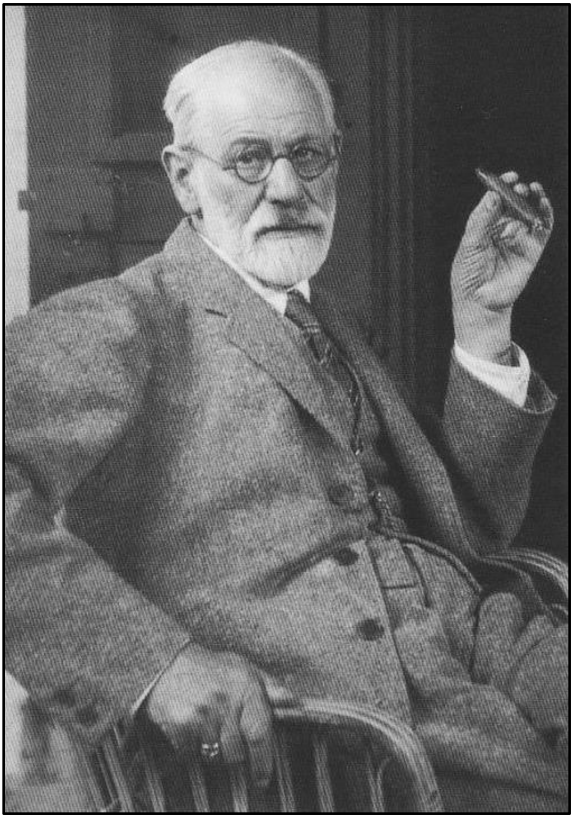

(د انسان ذهن د يخ يوې داسې ټوټې ته ورته دی، چې نهه برخې يې تر اوبو لاندې او يوازې يوه برخه يې راوتلې وي.) **فرويد**

(د انسان د ماشومتوب د دورې ټولې حادثې او خبرې د هغه د باطني شعور يا تحت الشعور برخه ګرځي.) **فرويد**

ketabton.com - The Digital Library

زیګموند فروید (Sigmund Freud) **هغه اوچت اروا پوهاند او مفکر دی،** چې په اروا پوهنه کې د ارواشننې یا روانکاوۍ د مکتب په بنسټ اېښودلو او د لاشعور د موضوع په رامنځته کولو او مشهورولو سره نړیوال شهرت لري. فروید د اروا پوهنې په څانګه کې خپل کارونه وروسته پیل کړل، نوموړي دژوند یوه برخه د طبابت او نورو کارونو په ترسره کولو کې تېره کړه. دی مخکې له دې چې د اروا پوهنې نړۍ ته راشي، د خبرې کولو د اختلالونو او د کوکائینو د تاثیراتو په باب د مقالو لیکلو له لارې د عصب پېژندنې حوزې ته داخل شو او ډېر کلونه په دغه څانګه کې بوخت پاتې شو. خو کله چې یې د اروا پوهنې په درشل ګام کېښود، تر بل هر وخت نه ښه وځلېد او د دغه نوي علم د پرمختیا او پراختیا لپاره یې لوی لوی کارونه ترسره کړل.

❖❖❖

فروید په **۱۸۵۶**م کال د فرایبورګ د ښار «چې اوس د چک د هېواد خاوره ده» په یوه متوسطه کورنۍ کې نړۍ ته راغلی دی. دده پلار د وړیو تجار ؤ او یو ډول سخت ګیره او قدرت طلبه خوی یې درلود. هغه وخت چې فروید **۴** کلن ؤ، کورنۍ یې له فرایبورګ څخه لومړی لایپزیک او وروسته د وین ښار ته ولاړه او کابو ۸۰ کاله هملته پاتې شوه.

فروید ان د ماشومتوب له دورې د خپل پلار د «۸» نورو اولادونو په پرتله د تېز ذهن او ښه استعداد خاوند ؤ، همدا لامل ؤ، چې ده ته یې مور او پلار تر نورو اولادونو زیا ته پاملرنه کوله. هغه مهال چې نوموړی ښوونځي ته واستول شو، نو هغه وخت یې پلار ورته په خپل کور کې د مطالعې لپاره یوه خونه ځانګړې کړه. کله به چې فروید د شپې له خوا مطالعه کوله، نو د کور یوازنی څراغ به یې خپلې ځانګړې خونې ته یووړ او د کور نورو غړو به د ځان لپاره شمعه لګوله. همدارنګه د کور نور ماشومان نه پرېښودل کېدل، چې ده ته شورماشور جوړ کړي.

ketabton.com - The Digital Library

فرويد په ښوونځي کې ډېر ژر د يوه لايق او ممتاز زده کوونکي نوم وګاټه او په ۱۷ کلنۍ کې يې ورنه په لوړو نمرو د فراغت برى ليک ترلاسه کړ.

همدغه وختونه وو، چې د «ډاروين» د تکامل نظريې د فرويد ذهن ولړزاوه او له دې وروسته يې د طبي علومو د لوستلو لپاره تصميم ونيو. ده په طبابت کې د ځان بوختولو لپاره زيات تمايل نه درلود، خو دغه رشته يې ددې لپاره انتخاب کړه، چې په راتلونکي کې يې د زياتو علمي څېړونو لپاره رهبري کړي.

فرويد بالاخره د طب په برخه کې د دکتورا سند ترلاسه کړ، خو په ټوله تحصيلي دوره کې يې د طبي مسايلو ترڅنګ ګڼ شمېر فلسفي او ادبي کتابونه هم مطالعه کړل. دى لا محصل ؤ، چې د کوکائينو په اړه يې څېړنې ترسره کړې. ده له دغې مادې سره زياته مينه درلوده او هر کله به يې ويل، چې ددغې مادې کارول د انسان افسردګي، ذهني ستړيا او يو شمېر نورې ناروغۍ له منځه وړي. دى په دې اند ؤ، چې يو مهم درمل يې کشف کړى دى او له دې لارې يې غوښتل چې شهرت ته ورسېږي. خو داسې ونه شول، د نوموړي يوه ملګري چې د کوکائينو په باب دده وينا واورېده، نو هغه هم په دغې مادې يوه نوې ازموينه ترسره کړه او ثابته يې کړه، چې دغه درمل کولى شي، د انسان د سترګو په بې حسه کولو کې په کار راشي. په دې ترتيب د سترګو د جراحۍ عمل د لومړي ځل لپاره ممکن شو. فرويد په دغه وخت کې د کوکائينو د ګټو په اړه يوه مقاله خپره کړه، خو ډېر ژر له يو شمېر نيوکو سره مخ شوه او فرويد نور په بشپړه توګه ورڅخه لاس واخيست او بيا يې هېڅکله نوم په خوله را نه ووړ. فرويد له پوهنتون څخه ترفراغت وروسته شپږ کاله د «بروک» د سايکالوژۍ په لابراتوارونو کې ازموينې او څېړنې وکړې او په دې لړ کې يې د انسان د عصبي مرکزي نظام تشريح او توضح وکړه.

نوموړى په خپلو دغو هلوځلو کې د څه مهال لپاره پاريس ته ولاړ او هلته يې د اعصابو له وتلي متخصص «جين شارکوټ» او د «وين» له مشهور

ketabton.com - The Digital Library

طبيب «ډاکتر جوزف بروير» سره همکاري پيل کړه، چې وروسته يې د ډاکتر بروير په ملتيا د عصبي ګډوډيو په هکله يو کتاب خپور کړ. له دې څخه وروسته فرويد بېرته خپل هېواد ته راستون شو او په مستقله توګه يې خپلو کارونو ته دوام ورکړ. ده په دغو وختونو کې خپله زياته پاملرنه عصبي او رواني مسايلو ته واړوله او په دغو برخو کې يې زيات شمېر کتابونه تر نظر تېر کړل، تردې چې د خپلو مطالعو او څېړنو په بنسټ يې يو بل مهم اثر د خوبونو د تعبير په نامه وليکه، دغه اثر فرويد شهرت ته ورساوه او نړيوالو ته يې وښوده، چې يو نوی اروا پوه د پوهې نړۍ ته راوتلی دی.

د فرويد په نظرياتو او فکري نړۍ باندې د «ډاروين» او «فخنر» کارونو هم لوی اغېز وکړ، خو دده د مفکوري په بشپړ ټينګښت کې تر دغه دوو پوهانو ورها خوا، ځينې نور پوهان (لکه «پاستور» او «رابرټ کخ» چې د ميکروبونو په کشف کې يې لوی کارونه کړي او «ګريګور مندل» چې د جنيټيک د علم بنسټ يې کېښود) هم بې اغېزې نه وو.

ده په ۱۹۰۲م کال کې د چهارشنبې د ډلې په نوم د روان څېړونکو يوه جلسه جوړه کړه، په دغه جلسه کې به هره چهارشنبه ده او نورو روان څېړونکو ګډون کاوه او د بېلابېلو رواني مسايلو په باب به يې خپل نظريات پکې شريکول. فرويد په همدغه کال د وين په پوهنتون کې د اروا پوهنې استاد وټاکل شو او درې کاله وروسته يې درې رسالې د جنسي تمايلاتو د تيورۍ په باب وليکلې.

نوموړی په ۱۹۰۸م کال کې په دې بريالی شو، چې د خپلو څېړنو او برسېرونو مطابق د روان شننې يوه غونډه جوړه کړي، چې وروسته همدغه غونډه په يوه نړيوال نهضت بدله شوه او فرويد د خپل دغه نهضت د خورولو په موخه په ډېرو هېوادونو کې ويناوې وکړې.

ketabton.com - The Digital Library

خو څرنګه چې نوموړي په خپلو رواني شننو کې جنسي تمایلاتو ته زیات ارزښت ورکاوه، له همدې امله ځینې روان څېړنکي لکه الفرډ آډلر او کارل یونګ له ده سره مخالف شول، مګر بیاهم ده خپله لاره وپالله.

❖❖❖

فروید په خپلو څېړنو کې د انسان د وړکتوب له دورې څخه بیا د ژوند ترپایه پورې ټولې قضیې، پېښې، خوښی، ناخوښی، ماحول، منظرې، لیدنې، کتنې، وېرې، نفرتونه، ګناوې، تاوانونه، لذت، درد، روغتیا او ناجوړی، تحقیر او درناوی، د ظلم او استبداد سره مخ کېدل، تشویق او تهدید، د حقوقو څخه یې سرغړونه، د ژوند په اوږدو کې بری او ناکامي، هیلو ته رسېدل او نه رسېدل، د ژوند اقتصادي حالات، دیني او مذهبي عقاید، د چاپېریال رواجونه، د دوستانو مشکلات، د هغو ناجوړی او مړینې، د جنسي غریزې محرومیت یا نه محرومیت، جنګونه، ټولنیزه اوضاع او نور داسې شیان د انسان د سلوک، شخصیت، رواني حالتونو، عقدو، احساساتو او نورو مسایلو علتونه وبلل.

ده د انسان په ننیو یا باطني حالتونو باندې د خپلو څېړنو په لړ کې د اروا پوهنې موضوع او طریقې ته بدلون ورکړ، ده په اروا پوهنه کې د احساس، ادراک، تفکر او ذکاوت پرځای هغه رواني جریانات ترڅېړنې لاندې ونیول، چې د انسان د مبهم شعور یا ځان ناخبره ذهن مربوط وو. فروید عقیده درلوده، چې باید د ټولو رواني بې نظمیو او تضادونو منبع د شعور په ځان ناخبره برخه یا ناخودآګاه کې وپلټل شي. په دې ډول فروید لومړنی اروا پوه وو، چې د تحت الشعور یا ناخوداګاه ضمیر کشفونه یې وکړه، چې نوې اروا پوهنې ته دغه کشف دده ترټولو لوی خدمت بلل کېږي. ده د تحت الشعور په معرفی کې شاته وهل شویو احساساتو ته اهمیت ورکاوه او فکر یې کاوه، چې هېر کړای شوي او ځپل شوي غرایز، عواطف، غوښتنې او احساسات د تحت الشعور موضوع جوړوي.

ketabton.com - The Digital Library

ده به ويل: « د انسان عملونه، فکرونه، عادتونه او غوښتنې، بې له دې، چې پرځان پوه شي، د لاشعور تر اغېز لاندې دي. انسان خپله هره غوښتنه، چې ورباندې ځوربږي، د خپل ياد او په لنډه توګه د شعور له ساحې باسي، لاشعور ته يې ټېل وهي او هلته يې بندي کوي.» دده په اند: «بنيادم خپلې ګڼې غوښتنې او خاطرې؛ ځکه له خپل شعوره شړي، چې دده له وجدان، کورنۍ روزنې، دودونو، عقيدو او اقدارو سره په ټکر کې وي.» دده په باور کله چې د لاشعور په سمڅه کې ايسارې غوښتنې ډېرې زورورې او د شعور ساحې ته د راتلو لپاره يې فشار ډېر شي؛ نو وګړي ته روحي ناروغي پيدا کېږي.

فرويد به چې کله د رواني ناروغانو درملنه د مصنوعي خوب «تنويم» له لارې کوله، نو ناروغانو به خپل يادونه له لاشعور څخه راايستل او ده ته به يې وراندې کول. دا يادونه به که څه هم د ځينو کيسو يا اشخاصو په لړ کې وو؛ خو پر دغه يادونو باندې د نيمګړو خواهشاتو يو ژور رنګ پروت وو. فرويد دا محسوسه کړه، چې دغو ټېرو او هېرو يادونو په ښکاره خپل ارزښت له لاسه ورکړی دی، مګر په لاشعور کې لاژوندي پاتې دي او په شعوري کردار باندې په بېل بېل ډول خپل اغېز اچوي. ځکه کوم اعمال او افعال چې څومره په شدت سره څوک بد او ممنوع ګرځوي، هغه هغومره زورورې او تندې لاشعوري غوښتنې پيدا کوي.

فرويد ته د هغو رواني ناورغانو د درملنې پرمهال چې له وسواس سره به مخ وو څرګنده شوه، چې د دوی د وسواسي حرکاتو شاته د ماضي د يوې واقعې يا تجربې لاس شته، کومې چې د دوی د ذهن په ژورو پوښو کې پټې دي. د ساري په توګه د پېغلې «ميکبث» په وار وار د لاسونو منځلو شاته د ماضي هغه کيسه پرته وه، چې ددې له لاسه قتل شوی ؤ او ددې لاسونه په وينو سره شوي وو.

لکه څرنګه چې د شخصيت مسئله په اروا پوهنه کې يوه د بحث وړ موضوع ده او د ځينو اروا پوهانو څرګندونې او ډلبندۍ په دې برخه کې مشهورې دي،

ketabton.com - The Digital Library

په دې ډله کې فروید هم چوپ نه دی پاتې شوی. ده له تحت الشعوري چارو سره د تطابق په صورت کې د افرادو د رواني شخصیت په اړه څرګندونې کړې دي.

(فروید په دې نظر ؤ، چې دهر فرد شخصیت له دریو سیستمونو څخه تشکیل شوی دی، چې له عبارت دي له:

- ID
- Ego
- Super ego

ID: **ایډ**، چې په ادبیاتو کې د «هغه» په نامه راځي. فروید یې په ستاینه کې وایي، چې دغه سیستم له ټولو هغو شیانوڅخه جوړ دی، چې موږ ته په میراثي ډول پاتې وي او د زیږون له مهال څخه راسره په وجود کې ثابت پاتې شوي دي، بدني اساس لري... دغریزوي خوځښتونو مرکز او اصلي سرچینه ګڼل کېږي او د ذهن په تحت الشعور کې ځای لري او تل غواړي، چې د Egoسیستم راوتنې ته لاره پیدا کړي...

Ego: **ایګو**: دې ته په ادبیاتو کې د «زه» کلمه راغلې ده او کولی شو، په ځان غوښتنه یې تعبیر کړو، چې د غریزوي اړتیاو او د چاپېریال د حقیقتونو ترمنځ د اړیکې په توګه عمل کوي. د کمال او شخصیتي تکامل د ساتنې رول او دنده ورپه غاړه ده، یا په بل عبارت ایګو د شخصیت مرکزي هسته ګڼل کېږي، چې د اړتیاو او د چاپېریال د شته امکاناتو ترمنځ د عمل دنده ور د غاړې ده...) دعمومي ارواپوهنې آرونه، سالمي

Super ego: **سوپر ایګو**: ددې معنا «تر زه اوچت یا بر زه» راځي، دا برخه د محیطي روزنیزو چلندونو په سبب د انسان په شخصیت کې بڼه غوره کوي، چې د اخلاقي وجدان نوم هم ورته ورکولی شو. څرنګه چې ماشومانو ته د چال چلند قواعد د مور او پلار او نورو روزونکو له خوا د تشویق او تهدید، یا د ناز او ټینګار پر اساس ورښوول کېږي. هغه یې د خپل ځان د ننه جذبوي. ناسم

ketabton.com - The Digital Library

چلندونه چې ورباندې له تهدید سره مخامخ کېږي، د ماشوم د وجدان یوه ځانګه ګرځي، چې د سوپرایګو یا له ځان غوښتنې اوچت یوه برخه یې جوړوي او سم چلندونه چې د هغو په سبب نازول کېږي یا له تشویق سره مخامخ کېږي، د ماشوم د ارماني ځان یا سوپرایګو یوه بله برخه یې منځته راوړي، چې په دې ډول د سوپر ایګو د بشپړېدو په صورت کې چې فرد نور له ماشومتوبه وځي او نور یې چلندونه د ځان کنټرولۍ له لارې ټاکل کېږي.

په دې ترتیب د فروید په اند د شخص په باطن کې تل یو دوامداره کشمکش جریان لري. دا ځکه چې Ego یا «زه» د مخالفو قواو تر فشار لاندې واقع وي، نو دی باید هڅه وکړي، چې د ID یا «هغه» بې رحمانه فشارونه وځنډوي یا یې پرشا وتمبوي او په دې ډول واقعیت درک کړي، ترڅو د ID اغېز راکم او د Super ego په هڅو د نجات او ثبات څنډې ته ورسېږي. خو کله چې Ego له اندازې زیات ترفشار لاندې راشي، بیا یې نو پایله هماغه اضطراب او رواني ګډوډي ده.

د فروید په نظر که څوک په اروايي لحاظ سالم وي، دا دا درې واړه سیستمونه «ایډ، ایګو او سوپر ایګو»یکې یو همغږی او متحد سازمان جوړوي او د دې سیستمونو تر منځ همکاري روانه وي. د دې همکارۍ په برکت انسان کولای شي له محیط سره ګټورې اړیکې ټینګې کړي. برعکس، که یو سیستم له بل سره په ټکر کې وي، انسان نامتعارف ګڼل کېږي او داسې کس له ځانه او له جهانه ناراضه وي.

استاد اسدالله غنضفر د خپلې هغې اوږدې مقالې په یوه برخه کې چې د پوهاندمجروح د ځانځاني ښامار پرکتاب یې لیکلې، د فروید د «**ایډ**»، «**ایګو**» او «**سوپرایګو**»، مفاهیم په خورا ښه او ساده بڼه بیان کړي دي نوموړی لیکي: (فروید د انسان هغه اړخ، چې یوازې په خوند پسې ګرځي او هېڅ ډول اجتماعي اصول نه مني، ایډ ID بولي، ایډ چې ټول د ذهن په لاشعوري برخه کې دی، د لبیډو Libido یعنې د شهوت د انرژۍ مخزن او

ketabton.com - The Digital Library

ګودام دی. د فروید د نظریې په اساس د ماشوم شخصیت د زیږېدلو په وخت کې یوازې **اید** لري. دغه ماشوم یوازې ړنده غوښتنه وي او بس. خو د وخت په تېرېدو سره پوه شي، چې د هوس د پوره کولو لپاره د چاپېریال غوښتنو ته پام پکار دی. د اور لمبه به ښکلې وي، مګر لاس باید ورنه وړې، چې سوځوي یې. د پیالې په ماتولو کې به خوند وي، خو په دې کار کې خطر دی، ځکه مور به یې ووهي. د چاپېریال د غوښتنو په چوکاټ کې د خپلو غریزو او غوښتنو ایسارول، د بنیادم د شخصیت بل اړخ دی، چې فروید ورته **ایګو** Ego وایي. ایګو د اید د ړندو غوښتنو مخالف نه دی، خو څرنګه چې په چاپېریال خبر دی؛ نو د هوس د پوره کولو لپاره شرایطو ته هم پام کوي. زموږ عقلاني فعالیتونه او حافظه له ایګو سره تعلق لري. ایګو یو څه په شعور او یو څه په لاشعور کې واقع ده. په څلور، پنځه کلنۍ کې د ماشوم د شخصیت د یو بل اړخ وده پیلېږي، چې فروید یې **سوپر ایګو** Super ego بولي. کله چې ماشوم د مور و پلار او نورو لارښوونې له وېرې نه، بلکې د زړه له تله ومني، معنا یې دا ده، چې په شخصیت کې یې د سوپرایګو اړخ پیدا شوی دی. سوپر ایګو تر ډېره حده د ټولنې د اقدارو، باورونو او ارزښتونو مدافع او د **اید** د بې شرمو غوښتنو مخالف دی. د سوپر ایګو لویه برخه په لاشعور کې وي. د فروید په نظر په روحي لحاظ روغ بنیادم پیاوړی **ایګو** لري. پیاوړی ایګو هم **اید** کنټرولوي، هم **سوپر ایګو** دې ته نه پرېږدي، چې بنیادم د وچو اخلاقو پیرو او له خلکو سره په رابطو کې متعصف قاضي کړي. **ایګو** له یوې خوا له خارجي واقعیت سره د ارتباط ذریعه ده او له بلې خوا د اید او سوپرایګو په شخړه کې د تعادل هڅه کوي. که یو څه په غیرفني ژبه وغږېږو، ویلای شو، چې **سوپر ایګو** وجدان، **اید** اماره نفس «امرکوونکی نفس» او **ایګو** عقل دی.)★

★ «پیغامونه پټ پراته په افسانو کې» استاد غضنفر، ځولې مجله، دویم کال، لومړی ګڼه.

ketabton.com - The Digital Library

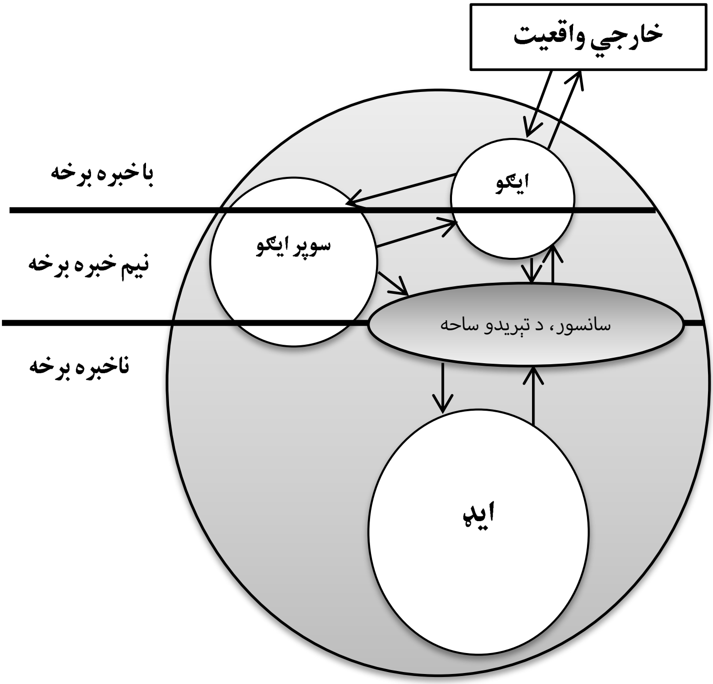

ذهن= باخبره+ نيم خبره+ ناخبره

شخصيت= ايډ+ ايګو + سوپر ايګو

د فرويد په اند

لنډه توضيح:

ناخبره شعور د انسان د اعمالو لومړنی محرک دی، په ناخبره شعور کې چې د انساني شعور زيات برخه تشکيلوي دايمي او نه بدلېدونکې غوښتنې، آرزوګانې او انګېزې متمرکزې شوې دي، چې د هغو منشا هم غريزې او نه پېژندل کېدونکې روحي عوامل دي. کله چې له ناخبره شعور څخه يوه غوښتنه او آرزو راولاړه شي، نيم خبره شعور ته ځان رسوي. نيم خبره شعور سرحدي کرښه ده. باخبره شعور هڅه کوي، چې نوموړې غوښتنه يا آرزو کنټرول او سانسور کړي؛ خو په اکثرو مواردو کې غوښتنې او آرزوګانې بې پاسپورټه د عمل ميدان ته ورتېرېږي.

(د ايډ، ايګو او سوپرايګو د توضيح لپاره تردغه مخ، وړاندې مخونه ولولئ)

ketabton.com - The Digital Library

❖ ❖ ❖

فروید په خپلو څېړنو کې اضطراب «چې یوه رواني ناروغي ده» په دریو برخو وېشلې دی. واقعي اضطراب، نوروتیک اضطراب او اخلاقي اضطراب.

۱ : واقعي اضطراب، Reality Anxiety :

دغه اضطراب د اصلي او اساسي اضطراب یو ډول دی، چې د واقعیتونو په نړۍ کې د حقیقي او رښتینیو خطرونو له وېرو څخه منځته راځي، چې نوروتیک او اخلاقي اضطرابونه هم ورڅخه سرچینه اخلي.

۲ :نوروتیک اضطراب، Neurotic Anxiety :

دغه ډول اضطراب د غرایزو د ارضا پرمهال د خطرونو له تشخیص او پېژندنې څخه سرچینه اخلي. دغه اضطراب ته د ډار او وېرې نوم هم ورکولی شو، چې په خپله له غرایزو څخه نه، بلکې د غرایزو د ارضا په بهیر کې له شته ګواښونو څخه سر راپورته کوي.

۳ :اخلاقي اضطراب، Moral Anxiety :

اخلاقي اضطراب له شعوري وېرو څخه راپیدا کېږي. هرکله چې انسان له خپل سوپرایګو یا اخلاقي یوجدان سره یو داسې کار وکړي، یا د یوه داسې کار د ترسره کولو فکر یې په ذهن کې راپاڅي، چې له اخلاقي ارزښتونو سره په مغایرت او ټکر کې واقع وي او له مخې یې په خپل ځان کې د ګناه احساس وکړي، نو تل داسې وېره او تشویش ورسره پیدا کېږي، چې ګواکي اخلاقي وجدان ته یې زیان رسېدلی، چې دغه وېره او ډار پخپله اخلاقي اضطراب دی. یو غیر اخلاقي عمل، چې په تېرمهال کې د یوه انسان د تحدید سبب شوی وي، که چېرې بیا تکرار شي، نو دا هم انسان له اخلاقي اضطراب سره لاس او ګرېوان کوي.

د فروید په اند، په ټولیزه توګه هر اضطراب له یوه اندېښناک حالت سره ملګری دی او لکه د لوږې، تندې او جنسي غریزې په شان خاصیت لري، خو لږ توپیر یې په دې کې دی، چې دغه غرایز د انسان د وجود له د ننه څخه

ketabton.com - The Digital Library

سرچينه اخلي او اضطراب په بنسټيزه معنا له خارجي عواملو څخه سرچينه اخلي. کله چې اضطراب اوج ته ورسېږي، انسان د هرډول کار، يا غبرګون لپاره پاروول کېږي. ممکن له هغې سيمې څخه تېښته غوره کړي، چې دی ورڅخه تهديدېږي او يا کوم بل دفاعي چلند ترسره کړي. د اضطراب پرمهال د يوه شخص دغه ډول مقابلې رواني دفاعي ميکانېزمونه بلل کېږي...

❖ ❖ ❖

لکه مخکې چې يادونه وشوه، زيګموندفرويد په خپلو هڅو سره په اروا پوهنه کې د روانکاوۍ يا ارواشننې (Psychoanalysis) نظريه رامنځته کړه، چې په لنډ وخت کې يې د يوه اروا پوهنيز مکتب بڼه پيدا کړه. دغه نظريه چې ځينې خلک ورته «فرويدېزم» هم وايي، له بنسټګر فرويد ترڅنګ يوشمېر نورو اروا پوهانو هم برخه درلوده، چې تاسې يې په مخکنيو پاڼو کې نومونه ولوستل.

د فرويد ارواشننه له لويه سره هغه روش دی، چې د رواني ګډوډيو او ناروغيو د درملنې لپاره په کار وړل کېږي. په دغه روش کې له بېلابېلو لارو چارو لکه آزادي رايادونې يا تداعي او د خيالونو له تعبير څخه کار اخيستل کېږي. د رواني شننې موخه د هغو رواني ګرمونو او عقدو رابرسېره کول او له ځان ناخبره ذهني برخې څخه يې را ايستل دي، چې د يوه چا د کړوړو د ګډوډوالي لامل شوي وي. د فرويد له نظر سره سم، د جنسي غريزو تمبېدل، سره له دې چې له خاطراتو څخه هېر هم وي، بيا هم د شخص په ځان ناخبره ذهن کې پاتې کېږي. دغه خاطرات ورو ورو هغلته راټولېږي او د عصبي تشويش او دايمي بدلون لامل ګرځي او په شخص کې د رواني نارامۍ او د مزاج د تعادل د ګډوډ کېدو لامل کېږي.

فرويد او ورسره ملګري اروا پوهان په دې باور وو، (چې روحي او عصبي ګډوډۍ د هغه څه برعکس چې پخوانيو اروا پوهانو يې فکر کاوه، عضوي ريښه او سرچينه نه لري، بلکې دا له روحي او ناخرګندو فشارونو او افکارو

ketabton.com - The Digital Library

څخه راپیدا کېږي...دوی په خپل وار هڅه کوله، چې له ناپوره شویوهیلو، خاطراتو، روحي فشارونو او بې ځایه فکرونو څخه ناروغ وژغوري... اروا پوه په دې برخه کې یوازې دا هڅه نه کوي، چې ناروغ له دغه ډول فشارونو څخه خلاص کړي، بلکې دا هڅه هم کوي، چې دهغه د ننه شخصیت پرانیزي او د ناروغ ناڅرګند او پټ شخصیت راڅرګند کړي. کله چې د فروید نظریې د خپل شهرت وروستي پړاو ته ورسېدې، د هغه د پلویانو او مخالفانو ترمنځ د نظر توپیر پیدا شو. یوشمېرهغه اروا پوهان چې له ده څخه جلا شوي وو، یوه جلا او خپلواکه لاره یې خپله کړه، چې د نویوفرویدیانو New freudists په نوم یاد شول. په داسې حال کې چې ګڼ شمېر نویو فرویدیانو د فروید نظریه د ناهوښیارۍ یا ناخبره ضمیر په اړه منله، خو له دغه ټکي سره مخالف وو، چې فروید د شخصیت د تدوین او جوړېدنې ټولنیزو او کلتوري ځواکونو ته پاملرنه نه ده کړې...) اریانا دایرة المعارف، څلورم ټوک

❖❖❖

فروید د ژوند په وروستیو کې له ګڼو ناخوالو سره لاس او ګرېوان شو، کله چې په ۱۹۳۸م کال نازیانو د هیټلر په امر پر اتریش یرغل وروړ، د فروید کتابونه یې وسوځول او د جنسي مسایلو په باب یې د هغه نظریات د انسان شرافت ته سپکاوی وګڼل. دا مهال فروید ۸۲ کلن ؤ، خوځنګه چې هیټلر په یهودو پسې را اخیستې وه او د فروید بله بدمرغي دا وه، چې دی هم یهود ؤ، په دې اساس لندن ته ترې وتښتېد او هلته له یوکال ژوند کولو وروسته په ۱۹۳۹م کال د ۸۳ کالو په عمر د خولې د سرطان له امله ومړ. ویل کېږي چې فروید ددغې ناروغۍ د درملنې لپاره ۳۳ ځله جراحي عملیات وکړل، خو نتیجه یې ورنه کړه. ده به د ورځې تر۲۰ زیات سګرټ څکول. طبیبانو ده ته څوځله ددغه عمل د پرېښودلو ویلي وو، خو ده ان د ناروغۍ د تشخیص پرمهال هم له سګرټو لاس وانخیست او په پای کې تردې پورې راورسېد، چې د خولې د زیاتو عملیاتونو له امله یې سمې خبرې هم نه شوی کولی، خو له زده

ketabton.com - The Digital Library

کوونکو سره يې ليدنو کتنو ته دوام ورکړ، مګر درد او ناروغۍ يوه ورځ له داسې حال سره مخ کړ، چې خپل ځانګړي جراح ته يې وويل: چې نور ورته ژوند له درد او رنځ څخه پرته بله معنا نه لري! په همدې ډول يې ورڅخه وغوښتل چې له ده سره په ځان وژنه کې مرسته وکړي. همغه وو، چې دغه جراح چې «ماکس شار» نوميد، د مرفين د ورکولو شمېر تراندازې ور زيات کړ او د **۲۴** ساعتونو په اوږدو کې يې فرويد نور د ژوند له مداره وغورځاوه.

ketabton.com - The Digital Library

جان واټسن

(ديوه فرد شخصيت، د نوموړي دهغو څوابونو او تمايلاتو مجموعه ده، چې د عمل او سلوک په بڼه ځرګندېږي.) **واټسن**

(هيجانات، د ځانګړو محرکاتو پر وړاندې، له بدني ځوابونو څخه پرته بل څه نه دي.) **واټسن**

ketabton.com - The Digital Library

جان بروډاس واټسن (John Broadus Watson) د چال چلند د نظریې مخکښ او د سلوک پېژندنې د ارواپوهنې پلار پېژندل شوی دی. دی لومړنی ارواپوهاند دی، چې په ارواپوهنه کې یې له باطني او نفسي طریقو سره خپل مخالفت ښود او څرګند یې کړه، چې د ارواپوهنې علم د کیمیاوي او فزیکي علومو په څېر باید په علمي اصولو ولاړ وي. ده د ذهني او باطني تمایلاتو موضوع شاته ووهله او زیاته یې کړه:

«کوم څه چې محسوس او مشهود نه وي، باید د ارواپوهنې له متن څخه وایستل شي!». د واټسن په اند، یوازنی شی سلوک او کړه وړه دي، چې عیني اړخونه لري او باید د ارواپوهنې اصلي موضوع همدغه شی ووسي.

واټسن د خپل ۸۰ کلن ژوند په اوږدو کې د عمل او سلوک د ارواپوهنې په باب زیاتې څېړنې او لیکنې وکړې او یوشمېر کتابونه یې لکه، (د تطبیقي ارواپوهنې بنسټونه)، (د ماشوم رواني څارنه)، (ارواپوهنه دیوه سلوک پېژندونکي له نظره) او نور ولیکل او په دې سره یې د امریکا په اوچتو پوهنتونونو کې د ارواپوهنې د استادۍ ویاړ ترلاسه کړ.

❖❖❖

واټسن په ۱۸۷۸م کال د جنوبي کارولینا د «ګرین ویل» له کروندو سره په یوه نږدې سیمه کې نړۍ ته راغی. دده مور یوه مذهبي ښځه وه، خو پلار یې یو بې پروا او شرابي سړی ؤ او کله به یې چې کوم کار یا دنده پیدا کړه، ژر به ورڅخه ستړی شو او نیمګړې به یې پرېښوده. له همدې امله دوی د فقر او بېوزلۍ تر کربښې لاندې ژوند تېراوه او خپلې ورځنۍ اړتیاوې به یې د کرنې او بزګرۍ له لارې پوره کولې. خو کله چې واټسن ۱۳ کلنۍ ته ورسېد، پلار یې له یوې بلې ښځې سره وتښتېد او بېرته رانغی؛ نو ځکه یې له پلار څخه کرکه پیدا شوه. هغه مهال چې واټسن مشهور او شتمن شو، پلار یې د لیدو لپاره نیویارک ته ورغی، خو ده ورسره ونه کتل.

ketabton.com - The Digital Library

واټسن په ورکتوب او نوې ځوانۍ کې ډېر تکړه نه ؤ، لټ، بې خبره او سرغړوونکی ؤ. په ښوونځي کې یې هم ښې نمرې نه شوای ترلاسه کولی او ښوونکو د یوه لټ او نه کنټرولېدونکي زده کوونکي په توګه پېژانده.

واټسن په ۱۶ کلنۍ کې د ګرین ویل په پوهنتون کې نوم لیکنه وکړه. دلته یې ریاضي، فلسفه او یوناني ژبه ولوستل. وروسته یې وغوښتل چې د «شیکاګو» پوهنتون ته ولاړ شي او هلته د نامتو فیلسوف «جان ډیوي» ترلارښوونې لاندې فلسفه زده کړي. خو کله چې دغه پوهنتون ته ورغی او د جان ډیوي په درسونو کې یې ګډون وکړ، نو د هغه څرګندونې ورته د نه پوهېدلو وړ ښکاره شوې. واټسن د هغو وختونو باب لیکلي: «زه هېڅکله نه پوهېدم، چې هغه د څه شي په اړه خبرې کوي او له بده مرغه تر اوسه هم نه پوهېږم، چې هغو څه ویل!»

واټسن تردې څه مهال وروسته د «جیمز رولانډ انجېل» تر اغېز لاندې د اروا پوهنې مینه وال شو او په همدې سره یې دشیکاګو په پوهنتون کې د عصب پېژندنې څانګه غوره کړه. ده له زیاتو هلو ځلو وروسته په ۱۹۰۳م کال کې په یاده څانګه کې دوکتورا واخیسته او په همدغه کال یې له یوې بډایې محصلې چې «مري ایکز» نومېده واده وکړ. وروسته د شیکاګو په پوهنتون کې د استاد په توګه مقرر شو او تر ۱۹۰۸م کال پورې یې همدلته تدریس وکړ. خو وروسته ورته د «هاپکنز» په پوهنتون کې د استادۍ وړاندیز وشو.سره له دې چې مینه یې لرله په شیکاګو کې پاتې شي، خو د زیات معاش او د لابراتوار د رئیس په توګه لوړ موقف دی وهڅاوه، چې هاپکنز ته ولاړ شي. ده د خپل ژوند د غوره خدمت ۱۲ کلونه همدلته د اروا پوهنې په تدریس کې تېر کړل.

نوموړي په ۱۹۱۶م کال کې د کړووړو او د تطبیقي اروا پوهنې کتاب ولیکه، دغه کتاب د زیاتو خلکو پاملرنه دده په لور راواړوله.

ketabton.com - The Digital Library

واټسن په ۳۷ کلنۍ کې د امریکا د اروا پوهانو د ټولنې مشر وټاکل شو. ده د خپل ژوند په اوږدو کې یو شمېر نورو دندو لکه د بیمې د شرکت مشاوریت، په تبلیغاتي اژانسونو کې داروا پوهنې متخصص او نورو بوختاؤ لاس پورې کړاو په دغه ټولو کې یې دیوه موفق انسان رول ادا کړ.

په پای کې د اروا پوهنې د تاریخ دغې وتلې څېره د ۸۰ کالو په عمر له نړۍ سترګې پټې کړې. خو هېره دې نه وي، چې ترمړینې یو کال مخکې یې خپل ګڼ شمېر شخصي یادښتونه او هغه لیکونه چې ده نورو ته او نورو ده ته لېږلي وو، یویو د خپلې خونې په دېوالي بخارۍ کې وسوځول او تاریخ ته یې د پاتې کېدو چانس یې ورنکړ.

❖❖❖

د واټسن ټولګیوالو ویلي، واټسن د اروا پوهنې له نظره یو باطن پلوه «درون ګرا» محصل نهٔ او نه یې د باطن پلوه اشخاصوغوندې خپل ځان په باطني او ذهني نړۍ کې لیده. همدغه د باطن پلوه اشخاصو له صفاتو څخه خالي شخصیت، نومونړی وهڅاوه، چې د عمل او سلوک پلوې اروا پوهنې په لور ګامونه واخلي.

سلوک په نوې اروا پوهنه کې یوه دبحث وړ موضوع ده. چې د بهرنیو او ننیو محرکاتو پر وړاندې د انسان او یا نورو ژوو د غبرګون په معنا دی، یا په بل عبارت سلوک هرهغه فعالیت ته ویل کېږي، چې یو ژوندی موجود یې ترسره کوي او د هغه د پټو، ښکاره، فزیولوژیکي، عاطفي او عقلاني فعالیتونو څرګندونه کوي. خو واټسن د سلوک اصطلاح هغو کړووړو ته کاروي، چې د لیدلو وړ وي.

واټسن سلوک د دماغي موضوع پرځای هغه یوه محیطي موضوع ګڼي. دده په اند سلوک د ژوندي موجود یوداسې کلي فعالیت دی، چې په هغو کې د مغزو دنده د حسي او حرکي اعصابو او غړو ترمنځ د اړیکو ښنبول دي، چې حسي سیستم له غړو سره همغږی کوي. په دې اساس سلوک ته دیوه حسي او

ketabton.com - The Digital Library

حرکتي امر نوم ورکوي. د واټسن په نظر هر يوذهني او باطني فعاليت د بهرني سلوک او کشمکش په نتيجه منځته راځي او له همدې امله اصلي محرکونه، بهرني مسايل دي.

واټسن د يوه انسان د شخصيت ځرنګوالی هم د هغه د بهرني چلند او سلوک حاصل بولي، خوترده وروسته ارواپوهان بيا د شخصيت په ټاکلو کې له ظاهري چلند نه ورهاخوا د هغو باطني انګېزو او محرکونو څخه هم يادونه کوي، چې په خپله د عيني سلوک او رفتار د رامنځته کولو لامل ګرځي. د دوی په اند د يوه انسان بېلابېل فکري او ذهني روشونه، کرکې، عقدې، علاقمندی، وېرې، حساسيتونه، انګېزې، سم يا ناسم برداشتونه، وړتياوې، استعدادونه، صحي وضعيت، د تېر ژوند د تاثيراتو نښې، له تربيوي ماحول نه الهامونه، له اخلاقي، مذهبي او کلتوري معيارونو او ماحول سره د جوړجاړي او سازش ځانګړی طرز او داسې نور ظاهري او باطني عناصر د شخصيت بنسټ جوړوي. دوی په مجموعي توګه شخصيت د هغو ټولو بهرنيو او ننيو صفاتو ټولګه بولي، چې د يوه فرد په ځان او روان کې وحدت پيدا کوي او وروسته يې په سلوک، رفتار او کردار کې ځان ځرګندوي.

ارواپوهان د افرادو د شخصيت په جوړښت کې دوه لوی لاملونه په ګوته کوي، «وراثت» او «ماحول». خو واټسن بيا په خپلو نظرياتو کې د وراثت سخت مخالف دی، نوموړی د شخصيت په جوړښت کې د محيط رول ته ډېر ارزښت ورکوي. دی وايي، وراثت يو دروني او غيرعيني امر دی او د محيط په پرتله چې مشهود اړخ لري، بې ارزښته دی.

واټسن ليکي:(سلوک پلويان له دې مسئلې څخه چې «دغه هلک د توريالیتوب او تورې وهنې استعداد او قابليت له خپل پلار څخه په ميراث وړی دی» خبرې نه کوي، بلکې وايي «دغه هلک له جسمي لحاظه خپل پلار ته ورته دی... کله چې دغه هلک دری کلن، څلور کلن ؤ، پلار به يې ورته يوه وړه توره په لاس کې ورکړه او د تورې وهنې ټول مهارتونه لکه حمله،

ketabton.com - The Digital Library

دفاع او نور جګړه اییز قوانین به یې ورښودل»... تر زیاته بریده ټول انسانان تقریباً سره برابرې وړتیاوې لري، خو روزنیزحالات، محیطي عوامل او د ژوندانه نور موقعات او امکانات هغه څه دي، چې د ځینو انسانانو وړتیاوې زیاتې ودې وموميې او د ځینو کمې.)

خو اوسني څېړونکي وايي، چې واټسن هېڅکله خپله دغه ادعا ثابته نه شواى کړى، چې د وراثت رول يې په بشپړډول بې ارزښته ګاڼه.

واټسن په خپلو نظریاتو کې ترهرڅه زیات په بهرني سلوک او چلند ډېر ټینګار کوي. دى لیکي:

«سلوک پالنه باید داسې عملي جنبه ولري، چې هر نارینه او ښځینه د خپلو کړو وړو د ژورې پېژندنې او درک لپاره چمتو کړي او هغوى وهڅوي، چې خپل ژوند له سره جوړ کاندي... زه د کوم انقلاب غوښتونکى نه یم...او نه د جنسي آزادیو غوښتونکى یم، زه هڅه کوم، چې په خپلو خبرو کې تاسې ته یوداسې محرک او خوځونکى څه وښیم، چې که چېرې پرهغو باندې عمل وشي، نړۍ به بدلون وکړي...نړۍ هغه وخت بدلون مومي، چې تاسې خپل ماشومان په بې بندوباره آزادۍ کې نه، بلکې د سلوک پالنې په آزادۍ کې تربیه کړئ.»

واټسن د سلوکي څېړنې لپاره څلور کارېدونکي روشونه ټاکلي دي:

۱: مشاهدي روش

۲: د شرطي غبرګونونو روش

۳: کلامي روش

۴: ازموینتي روش.

❖ ❖ ❖

د واټسن اصلي علاقه د «ځواب یا غبرګون» له لامل سره ده، دا چې کوم ځواب یا غبرګون د یوه ژوندي موجود خپله ځانګړنه ده؟ واټسن ددې پوښتنې لپاره دوې لارې ښودلې دي: څرنګه چې د فیزیولوژۍ له نظره

ketabton.com - The Digital Library

غبرګونونه د غړو او عضلاتو، غدواتو او عصبي فعاليتونو په واسطه رامنځته کېږي، په دې بنسټ مخطط عضلات د يوه ژوندي موجود د ټولو بهرنيو يا بيرونيو حرکاتو مسئوليت لري او صاف عضلات بيا د بدن د ننيو عضلاتو او اعضاؤ د کارونو مسئوليت لري.

❖ ❖ ❖

د واټسن په نظر، «ټول هيجانات د ځانګړو محرکاتو پر وړاندې له بدني ځوابونو څخه پرته بل څه نه دي. محرک مثلاً «د خطر شتون»، باطني او بدني تغيرات او ځرګند غبرګونونه منځته راوړي، چې دغه مفهوم په هېڅ ډول په باطني اندامونو کې يا له باطني اندامونو څخه د رامنځته شويو احساساتو ډلې ته اشاره نه کوي. هرهيجان په جلا توګه د بدن له عمومي درد، سوي او بل ناڅاپي کړکيچ سر تړاو لري...هيجان د ضمني چلند يوه بڼه ده، چې په هغو کې پټ او داخلي ځوابونه يا غبرګونونه په يوشمېر بدلونونو لکه د نبض ضربان او د ساه د هوا چټکتيا، له څېرې رنګ الوتل او نورو کې راڅرګندېږي... هيجان کولی شو، د عيني محرکونو د موقعيت پر بنسټ، د ځرګندو بدني غبرګونونو او عقلاني بدلونونو په ترڅ کې وپېژنو.»

د واټسن يوه مشهوره څېړنه په هغو محرکونو پورې اړوند ده، چې په ماشومانو کې هيجاني غبرګونونه او ځوابونه ايجادوي. دده د مشاهدو له مخې، اساسي هيجانونه پر دری ډوله دي: «وېره»، «غوسه» او «مينه».

يو ماشوم له لوړ غږ او د تکيې له ناڅاپي لوېدلو څخه وېرېږي. د بدني حرک له بنديز او ممانعت څخه غوسه کېږي او مينه او محبت يې د پوستکي له لمس کولو او نرم نرم موښلو او خوځولو څخه سرچينه اخلي. چې دا درې واړه شيان په زياتو وړو ماشومانو کې يوازې نازده شوي هيجاني ځوابونه دي.

واټسن وروسته ځرګنده کړه، چې ډار او وېره کېدای شي، شرطي شي او د شرطي کېدو له لارې د هغو کچه راکمه شي. ده د تجربې لپاره په هغه ماشوم باندې ازموينه پيل کړه، چې له سويانو څخه به سخت وېرېده. ده به دغه

ketabton.com - The Digital Library

ماشوم ته هغه مهال سوی ورښکاره کاوه، چې ماشوم به د خوراک په حال کې ؤ. خو سوی به يې دومره لرې ورنه تېراوه، چې په ماشوم کې به يې د وېرې ځواب نه رامنځته کاوه.

دغه سوی يې د ځو ورځو په اوږدو کې ورو ورو په همدغه ډول چې ماشوم به د خوراک په حال کې ؤ، ورته نږدې کاوه به يې. بالاخره داسې وخت راورسېد، چې ماشوم به پرته له کومې وېرې په سوی باندې لاسونه وهل. په دې ډول واټسن دا پايله ترلاسه کړه:

چې «د ځينو ورته او مشابه شيانو په مرسته هم کولی شو، ځينې وېرې کنټرول کړو.»

ketabton.com - The Digital Library

بي.اف.سکينر

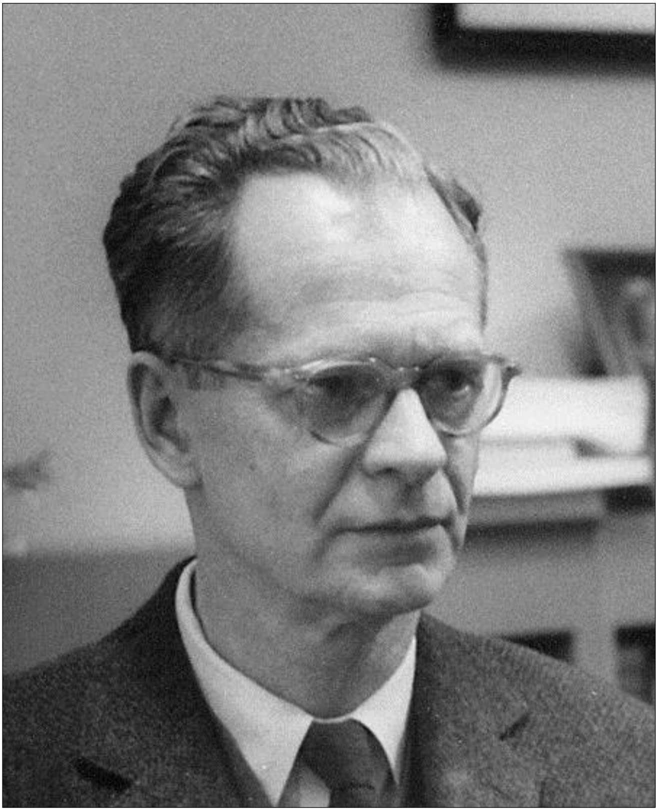

(انسانان د حيواناتو په څېر مخلوقات دي، چې محيط هغو ته بڼه او شکل ورکوي.
مګر موږ له دغه ځواک څخه برخمن يو، چې يا يو نوی محيط د ځان لپاره جوړ کړو او يا په هغه محيط کې چې ژوند کوو، ورسره ځان جوړ کړو.)

«سکينر»

ketabton.com - The Digital Library

بي. اف. سکينر (B.F.Skinner) د امریکایي اروپوهانو په ډله کې ترټولو مشهور اروپوه ګڼل کېږي. نوموړی د «واټسن» او «پاولوف» په څېر د سلوک یا رفتار د مکتب پیرو ؤ او د «هارورډ»، «مینه سوټا» او «انډیانا» په پوهنتونو کې یې د استادۍ ویاړ درلود.

د څېړونکو په اند، سکینر د اروپوهنې په تاریخ کې ترټولو جنجال پاروونکی اروپوه دی. دا ځکه چې نوموړی په دې باور ؤ، چې انسانان باید له محیط سره د تعامل په صورت کې د حیواناتو په څېر وڅېړل شي. سکینر له ۱۹۶۰م کال یعنې د واټسن او پاولوف ترمړینې وروسته د سلوک پالنې د مکتب د رهبر په توګه رامیدان ته شو او زیات شمېر پلویان او مینه وال یې پرځان راټول کړل.

❖ ❖ ❖

سکینر چې بشپړ نوم یې «بوریس فردریک سکینر» دی، په ۱۹۰۴م کال د امریکې د پنسلوانیا ایالت د «سوسکه هانا» په ښار کې زیږېدلی دی. پلار یې وکیل ؤ او مور یې هم لوستې ښځه وه. له همدې امله د سکینر د ماشومتوب مهال دده په خپله وینا ثبات او عاطفي څخه په ډک محیط کې تېر شوی دی.

سکینر د پوهنتون تروختته په خپله سیمه کې ژوند کړی او هغه ښوونځي ته تللی، چې دده مور او پلار ورنه فارغ شوي وو. نوموړی د ښوونځي پرمهال یو خورا منظم زده کوونکی ؤ، د سهار له خوا به ترخپلو ټولګیوالو مخکې ښوونځي ته تله، ده د خپلو درسونو ترڅنګ له لوبو او نورو تخنیکي شیانو له جوړولو سره هم زیاته مینه درلوده. ده همغه وخت یو بخاري توپ جوړ کړی ؤ، چې هروخت به یې کچالو، پیاز او نور داسې شیان د ګاونډیانو بامونو ته پکې ور وارول. دی یوشوخ ماشوم ؤ، په ښوونځي کې به یې هم شوخۍ کولې، له همدې وجې خو یوځل ورته له ښوونځي څخه د ایستلو ګواښ هم شوی ؤ.

ketabton.com - The Digital Library

سکینر د لومړنیو زده کړو تربشپړولو وروسته د نیویارک ښار د «هامیلټون» په کالج کې نوم ولیکه او له همدې کالج څخه یې د انګلیسي ادبیاتو سند ترلاسه کړ. ده هیله درلوده، چې په راتلونکي کې یولوی لیکوال ورنه جوړ شي. په دې اساس یې د یوشمېر ادبي لیکنو، داستانونو او شاعرانه طرحو په لیکلو پیل وکړ. خو څو چندان موفقې لیکنې یې ونه شوای کړی او دې پایلې ته ورسېد، چې په دې برخه کې د ویلو لپاره کوم مهم شی نه لري.
د ادبیاتو په څانګه کې دغې ماتې او ناکامۍ دومره غمجن کړ، چې رواني ډاکتر ته د تللو په فکر کې شو. همدغه وخت یې د څو اروا پوهانو کتابونه مطالعه کړل او له اروا پوهنې سره یې سخته مینه پیدا شوه. په پایله کې دغه بې بریده علاقه ددې لامل شوه، چې د نورو زده کړو لپاره یې د «هاروارد» په پوهنتون کې نوم لیکنه وکړه.
دغه وخت د سکینر عمر د ۲۵ کالو په شاوخوا کې ؤ، خو پرله پسې هلوځلو په دې بریالی کړ، چې وروسته له څو کلونو له دغه پوهنتون څخه په عالي درجه د اروا پوهنې فوق لیسانس او دوکتورا واخلي.
سکینر له ۱۹۳۶م کال څخه تر۱۹۴۵م کاله پورې د «مینه سوټا» پوهنتون استاد او له ۱۹۴۵م کال څخه تر۱۹۴۷م کال پورې د «انډیانا» پوهنتون د اروا پوهانو د ټولنې رئیس ؤ. ده په دغه موده کې ګڼ شمېر داسې اروا پوهنیز ازموینښتونه ترسره کړل، چې نوموړی ته یې د یوه نوي اروا پوه او استاد شهرت وګاټه. له همدې امله په ۱۹۴۷م کال کې چې عمر یې ۴۳ کلنۍ ته رسېده، د هاروارد پوهنتون د استاد په توګه وټاکل شو. سکینر په دې وختونو کې یو کتاب «د ژویو چال چلند» په نوم خپور کړ. دغه کتاب په ۸ کالو کې ایله ۵۰۰ نسخې وپلورل شو، ګڼ نقدونه ورباندې وشول، چې زیات یې منفي وو. خو ۵۰ کاله وروسته همدغه کتاب د اروا پوهانو له خوا یو داسې جالب کتاب وګڼل شو، چې د نوې اروا پوهنې څېرې ته یې بدلون ورکړ.

ketabton.com - The Digital Library

سکينر لکه څنګه چې په ځوانۍ کې په ليکوالۍ او ادبياتو کې ماتې خوړلې وه، په ۱۹۴۸م کال کې يې د يوه ناول په ليکلو، چې «والدون دوه» نوميږه، دغه ماتې په برېا بدله کړه او د څوکلونو په بهير کې د دوه نيم ميليونو په شمېر وپلورل شو.

په دغه ناول کې يوه کليواله ټولنه انځوربږي، چې ناوړه چارې يې د مثبتو چلندونو په واسطه کنترول مومي. ددې ناول اصلي کرکټر «ټي. اې. فريزر» دی، چې سکينر د همدغه کرکټر په چلند او خبرو کې خپل ويل او پيغام ټولنې ته وړاندې کوي. سکينر يې په اړه وايي:

«ما اجازه ورکړه، چې فريزر هغه څه ووايي، چې په خپله ما د هغو د ويلو لپاره چمتووالی نه درلود.»

نه يوازې د سکينر يادوکتابونو شهرت وموند، بلکې نورو کتابونو لکه «د ارګانيزمونو چلند»، «زما د ژوند جزيات»، «د سلوک پالنې په اړه» او «پوهه او د انسان چلند» يې هم د لوستونکو له هرکلي سره مخ شول.

سکينر د زياتو هلوځلو له امله څوځله د امريکا دهغه وخت د حکومت او خلکو له خوا ستايل شوی او په يو لړ مادي او معنوي امتيازاتو وياړل شوی دی. چې د هغو له جملې څخه «دعلم مډال» يادولی شو، چې په ۱۹۶۸م کال چې سکينر ۶۴ کلن ؤ، د امريکا د هغه وخت د ولسمشر «ليندون جانسن» له خوا ده ته ورکړل شو.

سکينر د مرګ تروختته يعنې تر ۸۶کلنۍ پورې له کار او څېړنې لاس وانه خيست او په همغه علاقه به يې هڅه کوله، لکه ۶۰ کاله مخکې چې يې کوله. دی به معمولاً د خپل کور په تل خونه «ريز زمينۍ» کې ويده کېده، د کټ ترڅنګ به يې د کتابونو ډکې قفسچې ايښې وې. د سهار له خوا به وختي پاڅېد. ترخوراک وروسته به يې څوساعته کار کاوه او وروسته به پلی پوهنتون ته تلو. ده به ويل: «ترهرڅه نه زيات له ليکلوخوند اخلم، که چېرته يې پرېږدم، شايد د خفګان ښکار شم.»

ketabton.com - The Digital Library

په ۱۹۸۹م کال یا هغه وخت چې سکینر د زړبودۍ پر پوله ولاړ ؤ، ناروغي ورته پیدا شوه، کله چې یې درملنې ته مراجعه وکړه، نو ورته وویل شول، چې ناروغي دې خطرناکه ده او تر دوو میاشتو نور به ژوندی پاتې نه شې. په همغه وخت نوموړي یې له یوې راډیو سره په مرکه کې وویل:

«زه مذهبي نه یم، له دې مخې کومه وېره نه لرم، چې وروسته له مرګه به څه راباندې راشي. کله چې ما ته وویل شول، چې په دغه ناروغۍ اخته یې او په څو میاشتو کې به مړ شې. زه له هېڅ ډول هیجان، وېرې او تشویش سره مخ نه شوم. یوازنی شی چې زه یې متاثره کړم او واقعاً په سترګو کې مې یې اوښکې راوستې، هغه مهال ؤ، چې فکر مې وکړ، چې دغه موضوع باید خپلې لور او مېرمنې ته ووایم. پوهېږئ! کله چې مرئ، هغه کسان چې دوستان لري آزار وینې... ما یو ښه ژوند درلود، ډېر به احمقانه وي، چې له هغو څخه په شکایت سر شم. په دې اساس زه به له دغو څو میاشتو څخه هم داسې خوند واخلم، لکه تل چې مې له خپل تېر ژوند څخه اخیستی دی.»

سکینر له مړینې څخه ۸ ورځې مخکې چې بدن یې د ناروغۍ له امله سخت ضعیف شوی ؤ، بوسټون ته د امریکا د ارواپوهانو ټولنې ته راغی او خپله نوې لیکل شوې مقاله یې واوروله.

په پای کې دغه ستر روان پوه، ناروغۍ پرې نه ښود، چې نور د ژوند په لاره ګام واخلي. همغه وو، چې په ۱۹۹۰م کال کې له ژوند سره مخه ښه وکړه. دی د وینې سرطان ؤ!

❖❖❖

سکینر په خپلو څېړنو کې څرګندوي: «د ارواپوهنې علم د تېروتنو په ځای کې د انسان سلوک څېړي. موږ نور په دې باور نه شو پاتې کېدلی، چې وایي، ځینې انسانان په بشپړ ډول د شیطانانو له خوا یرغمل شوي دي او یا په هغه باور، چې ګویا ټول انسانان په خپل باطن کې یو جادویي جوهر لري، چې د

ketabton.com - The Digital Library

هغوی هرسلوک او چلند ته لوری او بڼه ورکوي. نن موږ په انساني طبیعت باور لرو.»

د سکینر په اند: «د انساني طبیعت زیاته برخه له محیطي انګېزو څخه رنګ اخلي، په دې توګه اړینه نه ده، چې د ځینو سرسري احساساتو او ذهني تمایلاتو له مخې د انسان بشپړ سلوک او چلند وارزوو. د انسان د چلندونو او رفتارونو په اړه چې څومره پوهېدلی شو، هغه به دا وي، چې کوم څه د دې لامل شوي، چې دغو چلندونو او رفتارونو ته یې بڼه ورکړې؟ څرګنده ده، چې د دغه لاملونو ډېره برخه به په محیط کې مومو. موږ معمولاً خپل چلند ته له دې امله بدلون ورکوو، چې کوم شی په محیط کې د ښه او کوم شی د بد په نوم پېژندل شوي دي. یا موږ خپل سلوک د دې پر اساس تغیروو، چې کوم شی راته سم او کوم راته ناسم دي. موږ ظاهراً داسې فکر کوو، چې کوم چلند چې له ځانه ښیو، په هغو کې بشپړ خپلواک یو. مګر که چېرې دقیق شو، وینو داسې څه شته، چې زموږ چلند پیاوړی کوي او دغه څه تر ډېره هماغه محیطي انګېزې او معیارونه دي. په دې بنسټ، زموږ شخصیت د هغو تعاملاتو حاصل دی، چې موږ یې له هغو نړۍ سره کوو، چې پکې زېږېدلي یو.»

پوهاند حکیم، د خپل کتاب «د اروا پوهنې ښوونځي» په یوه برخه کې د ځینو بهرنیو سرچینو په حواله د سکینر د مفکورو په باب لیکي:

«د سکینر اروا پوهنه د طبعي جبر پر بنسټ استواره ده. د هغه په عقیده د انسان د سلوک علمي توصیف د قضیې یو اړخ او د فرد د آزادۍ فلسفه د قضیې بل اړخ دی... د انسان سلوک له علمي نظره د علمي جبر تابع او منونکی دی. په علمي جبر کې هرسلوک علت لري... هغه جبر چې د ماشین په کار کې موجود دی، د انسان د سلوک په هکله هم صدق کوي. نن ډېر داسې ماشینونه جوړ شوي دي، چې په یوډول د انسان له سلوک سره ورته والی لري. لنډه دا چې انسان ماشین د ځان په شکل جوړ کړی دی. علمي جبر د دې واقعیت ښکارندوی دی... پوه او عالم د بل هروګړي غوندې د ځانګړي تاریخ

ketabton.com - The Digital Library

محصول دی... خو په دې څرګند حقیقت اعتراف کوي، چې پوهه او عالم هم لا په مطلقه معنا آزادي نه لري. پوهه د پدیدو خطِ سیر، هغسې چې طبیعت تعین کړی دی ښکاره کوي او نه شي کولی، په هغه مسیر کې مداخله وکړي، نو په دې خاطر پوهه د طبعي چارو جریان او د ژوند په چاپېریال کې د انسان د سلوک توضیح ده.»

د نړۍ د ستونزو د هواري په برخه کې اوسنۍ ساینسي ټکنالوژۍ کار ورکړئ، خو په دغې ټکنالوژۍ کې داسې څه هم شته، چې بشر یې له تشویش سره مخ کړی دی. د ساري په ډول اټومي بمونه او نورې تباه کوونکې وسلې هغه څه دي، چې د ځمکې پرمخ د انسان ژوند ګواښي. سکینر په انساني ټولنو کې یو د بل پر وړاندې د مضرې ټکنالوژۍ د ودې پرځای د سلوک او رفتار د ټکنالوژۍ دود کول د حل لاره ګڼي، دی لیکي: «د حل یوازنۍ لاره هغه وخت راپیدا کېږي، چې انسان یې خپل سلوک، رفتار او چلند ته بدلون ورکړي. دا ځکه چې انسان د ټولو مشکلاتو علت دی... په انساني ژوند کې د فزیک، کیمیا او بیولوژیکي علومو پر نسبت اروا پوهنې ته کمه پاملرنه شوې ده. په لرغوني یونان کې انسانانو د خپل چلند په اړه معلومات د هغه درک په اندازه کول، چې دوی همغه وخت له جهان او محیط څخه درلود. خو نن چې محیط او د ژوند چارو بدلون کړی، کار ماشیني شوی، معلومات ډېرشوي، فضا ټکنالوژۍ په سر اخیستې، خو زموږ هغه درک چې له خپله ځانه یې لرو، تقریباً هماغسې پاتې دی او چندان وده یې نه ده کړې.»

سکینر د دې هرڅه پرځای د نړۍ د ستونزو د حل لپاره اصلي ټکی د انسانانو روان پالنه یا رواني ځان جوړونه ګڼي. نوموړی د دغې جوړونې په باب د نورو اروا پوهانو په خلاف بل ډول نظر لري. دی وایي:

«موږ نه شو کولی د افراد ذهن وربدل کړو. یوازې دا کولی شو، چې هغه سلوک او محیط چې د افرادو ذهن ته بڼه ورکوي بدل کاندو. په همدې توګه تاسې نه شی کولی، د خلکو په زړونو کې نیت یا هدف ایجاد کړئ، خو دا

ketabton.com - The Digital Library

کولی شی، چې ځینې چلندونه هغو ته جذاب کړئ او یا له ځینو چلندونو څخه جذابیت راکم کړی.»

سکینر د افرادو په ذهني، رواني او په مجموع کې د افرادو په شخصیتي جوړښت کې د محیط رول ترټولو مهم بولي او ددغه مطلب د توضیح لپاره په ځینو ځایونو کې ان له افراطه کار اخلي. لکه چې وایي:

«انسان په دې دلیل اخلاقي حیوان نه دی، چې بېل ډول ځانګړنې لري، بلکې د انسان اخلاقي توب په دې کې دی، چې یو داسې اجتماعي محیط یې جوړ کړی دی، چې هغه نوموړی اړباسي، چې اخلاقي چلند او سلوک له ځانه وښیي.»

سکینر په ټولنه کې د افرادو د چلند او سلوک بدلون د زور او شکنجې له لارې سم نه ګڼي، بلکې د کنټرول او مثبت تقویت پلوي کوي. د سلوک بدلون د مثبت تقویت له مخې یو مشهور فن دی، چې په رواني روغتونونو، زندانونو او ښوونځیو کې د ناوړه او نامطلوبو چلندونو د سمولو او مثبتولو په موخه کارول کېږي. د سکینر په دې اړه زیاتوي:

«که چېرې یو ماشوم په پام کې ونیسئ، کله چې د خوړو د لاسته راوړلو لپاره شور او لانجه جوړوي، نو که چېرې یې والدین ددغه ماشوم د غوښتنې په مقابل کې تسلیم شي. په حقیقت کې د هغه د نامطلوب سلوک تقویه کوي... په دې ترتیب موږ هغه مهال د یوه ماشوم چلند بدلولی شو، چې له هغو سره یې مخکنی چلند یا نامطلوب عمل تائید نه کړو. په همدې ډول د رواني ناروغانو سره په چلند کې د هغو د ناسمو رفتارونو په نه تقویت سره کولی شو، د هغه په سلوک کې مثبت بدلون ته لاره هواره کړو.»

❋ ❋ ❋

ketabton.com - The Digital Library

آلفرډ آدلر

(د تکبر د ټولو ډولونو انګېزه يوه ده، متکبر انسان د ځان لپاره يو داسې هدف ټاکي، چې په نړۍ کې د لاسته راوړلو وړ نه وي. دی غواړي په دغې نړۍ کې بل هېڅوک تر ده مهم او موفق نه وي، خو پوهېږئ! دغه هدف دده د بې کفايتۍ د احساس مستقيمه پايله ده.) **«الفرډ آدلر»**

(ټولې اروايي ناروغۍ له ټولنې څخه د ګوښه توب له امله پيداکېږي، څومره چې موږ له ټولنيز ژوند څخه لرې کېږو، هغومره به موږ په زياتو اروايي ستونزو او ناروغيو اخته کېږو.) **«الفرډ آدلر»**

ketabton.com - The Digital Library

آلفرډ آډلر (Alferd Adler) د اتریش د هېواد هغه نامتو ارواپوه دی، چې د لومړي ځل لپاره یې په ارواشننه یا روانکاوۍ کې د ټولنیزې ارواپوهنې تطبیق ته لاره هواره کړه. نوموړی که څه هم د «**زیګموندفروید**» د نظریاتو پلوی ؤ، خو له څه مهال تېرېدو وروسته یې د هغو له ځینو ځرګندونو سره مخالفت وښود او د خپلو څلورو نورو ملګرو په ملتیا یې یوه بله ډله جوړه کړه، چې دهغو ډلې یوه لاسته راوړنه د «ټولنیزو علاقو» د نظریې رامنځته کول وو.

❖❖❖

آلفرډ آډلر په ۱۸۷۹م کال د اتریش هېواد د وین ښار په یوه بډایه کورنۍ کې وزیږېد. نوموړی د خپل پلار د «۷» اولادونو له ډلې دوهم زوی ؤ. دی او یو بل کوچینی ورور یې د پلار د نورو اولادونو په پرتله ضعیف او خوار اندامي وو او هر وخت به یې له ناروغیو سرټکاوه. په پایله کې آډلر له ناروغۍ روغ راووت او کوچینی ورور یې مړ شو.

په همدې بنسټ آډلر همغه مهال له ځانه سره پرېکړه وکړه، چې په راتلونکي کې باید یو پیاوړی ډاکتر ووسي. نوموړی په کوچینوالي کې له بېلابېلو عقدو سره مخ ؤ، له مشر ورور سره یې کینه وه، هغه به کله ناکله ځوراوه او مور یې هم د مشر زوی او ده ترمنځ توپیر کاوه. په دې توګه به آډلر د مور په پرتله له پلار سره زیات د نږدېکت احساس کاوه.

آډلر چې کله په ښوونځي کې شامل شو، ښوونکي یې پلار ته وویل، چې دغه زوی دې د هېڅ لوبې نه دي! خو آډلر په وړوکي او کمزوري ځان هڅه وکړه، چې په خپلو کمزوریو او حقارتونو لاسبرې شي او د یوه داسې انسان په بڼه ځرګند شي، چې تل د تحقیر شویو انسانانو لاس نیوی وکړي.

آډلر د ښوونځي له بشپړولو وروسته په وین پوهنتون کې د طب پوهنځي ته ومنل شو. ده خپل مونوګراف د خیاطانو د صحي شرایطو په هکله ولیکه او له څو کلنو زده کړو وروسته یې یاد پوهنځی په بریالیتوب سره پای ته ورساوه. نوموړي تردې وروسته د یوه ډاکتر په توګه کار پیل کړ، خو د ناروغانو د

ketabton.com - The Digital Library

درملنې پرمهال د هغو رواني ستونزو او ذهني اختلالاتو دده پاملرنه د اروا پوهنې خوا ته چې په هغه پېړۍ کې د یوې نوې او جالبې پوهنې په توګه رامنځته شوې وه ور واړوله. آډلر دا وخت د یوشمېر نامتو اروا پوهانو اثار مطالعه کړل. دغې مطالعې نوموړی وهڅاوه، چې دخپل هېواد له وتلي روان پوه «زیګموندفروید» سره وپېژني. همغه ؤ، چې د فروید او نیزو غونډو ته یې لاره پیدا کړه.

په دغو غونډو کې به فروید او نورو ګډونوالو په بېلابېلو اروا پوهنیزو مسایلو بحث کاوه. څرنګه چې آډلر ان د ماشومتوب له مهاله زحمت کش او هڅاند انسان ؤ، نو په کم وخت کې یې د نورو ګډونوالو په پرتله زیاته وړتیا وښوده. آډلر کابو «۱۰» کاله له فروید او د هغه د روانکاوۍ یا ارواشننې له مفکورې سره ملګری پاتې شو. خو تردې وروسته یعنې هغه مهال چې نور یې په اروا پوهنه کې د استادۍ وړتیا ترلاسه کړه، د زیګموندفروید له ځینو نظریاتو سره یې اختلاف پیدا شو.

فروید هڅه کوله، چې دغه اختلاف له منځه یوسي او آډلر په یونه یو ډول تر خپل بشپړ اغېز لاندې راولي. په دې سبب یې د وین د روانکاوۍ ټولنه دده «آډلر» په نوم ونوموله. خو دې هڅې هم ونه شوای کړای، چې د دوی ترمنځ د نظر بشپړ یووالی راولي. په پایله کې آډلر د فروید هغه نظریات چې په هغو کې پر جنسي مسایلو زیات تمرکز کېده چټل وګڼل او فروید بیا ده ته د ناوړه او د شهرت د لېوني خطاب وکړ.

په دې ډول په ۱۹۱۱م کال د دواړو ترمنځ په بشپړ ډول اړیکې پرې شوې او یو کال وروسته آډلر د «فردي اروا پوهنې ټولنه» تاسیس کړه. آډلر په دغه وخت کې «د رواني مړاویتوب د منځته راتګ څرنګوالی» په نوم کتاب خپور کړ. خو دا هغه وخت ؤ، چې نور لومړۍ نړیواله جګړه راپیل شوه او د نورو څېړونکو او پوهانو په څېر د آډلر کارونه هم په ټپه ودرېدل.

ketabton.com - The Digital Library

تردې وروسته نوموړي د اتريش په پوځ کې د ډاکتر په توګه ګڼ خدمتونه ترسره کړل. وروسته يې په وين ښار کې د ماشومانو د رواني درملنو بنسټ کېښود، ددغه روغتون څانګې ډېر ژر د ښار نورو برخو ته ولېږدول شوې او «۲۲» نور روغتونونه ورځخه ورغول شول، خو په ۱۹۳۲م کال کې دولتي چارواکو دده په روغتونونو بنديز ولګاوه.

په دې سره آډلر اړ شو، چې د مهاجرت لمنه ونيسي. نوموړی امريکا ته ولاړ، هلته د خلکو له هرکلي سره مخ شو او د نيويارک د «لانګ آيلنډ» پوهنتون د اروا پوهنې استاد وټاکل شو. آډلر دا مهال د امريکا له ځينو نورو پوهنتونونو سره هم همکاري درلوده او په ګڼو غونډو کې به يې ويناوې کولې. په حقيقت کې همدغه ويناوې وې، چې نوموړی يې په اروپا او امريکا کې شهرت ته ورساوه.

آډلر ته ژوند زيات فرصت ورنه کړ. يوه ورځ چې سکاټليند ته د وينا لپاره تلل ؤ، مخکې له دې چې وينا يې اورولې وی، د زړه حمله ورباندې راغله او د تل لپاره يې له نړۍ سره مخه ښه وکړه. دغه وخت نوموړی ۵۸ کلن ؤ.

آډلر نه يوازې په پوهنتونونو او نورو علمي او څېړنيزو مراکزو کې تدريس او ويناوې کولې، بلکې يو شمېر داسې کتابونه يې هم وليکل، چې دده نوم به يې د يوه اوچت اروا پوهاند په توګه تر ډېره ژوندی ساتلی وي. دده د مشهور اثارو نومونه دا دي:

- د ژوند علم
- د فردي اروا پوهنې تيوري او کارول
- هغه معنا چې ژوند يې ستا لپاره لري
- د رواني مړاويتوب د منځته راتګ څرنګوالی

❖❖❖

د آډلر نظريات که څه هم د فرويد د نظرياتو پربنسټ راخوځېدلي، خو بيا هم په ځينو غټو ټکو ورسره توپير پيدا کوي. فرويد به ويل، انسان په بشپړ ډول

ketabton.com - The Digital Library

د تحت الشعور یا لاشعور تر اغېز لاندې دی، خو آډلر وايي، چې انسان د «لاشعور» په پرتله له «شعور» څخه زیات اغېزمن دی. په دې چې د انسان په چال چلند او سلوک کې چې کوم رول شعور یا ځان خبره ذهن لري، هغه رول لاشعور یا ځان ناخبره ذهن نه شي درلودلی. همداراز آډلر انسان یو اجتماعي موجود ګڼي، چې خپل ماحول ته د ځواب ورکولو او د خپلو نیمګړتیاؤ د پوره کولو په حال کې د خپل ژوندانه سبک او لاره ټاکي. دی وايي: «ټول انسانان په فطري توګه یو ډول فردي هویت او قدرت ته د رسېدو په لټه کې دي او له دې لارې ټول انسانان له خپل ماحول سره د جوجاړ ي په هڅه کې دي.»

آډلر له فروید سره په دې نظر کې همغږی دی، چې وايي«د انسان روان او ذهن په ماشومتوب کې بڼه نیسي او د ماشومتوب د مهال خاطرې، عقدې او نور چلندونه د ژوند ترپایه پورې د انسان پروراني او ذهني حالت اغېز لري.»، خو د فروید له هغه نظر سره بشپړ مخالفت ښیي، چې وايي:

«د انسان جنسي تمایلات د هغه د رواني انګېزو اصلي محور دی.»

آډلر څرګندوي: «یوماشوم په داسې ماحول کې رالويېږي، چې زیات وګړي یې تر ده لوی او قدرتمن دي. دی په جدي ډول د لویو وګړو د چال چلند تر اغېز لاندې راځي. له هغوی څخه په شعوري او لاشعوري توګه زده کړه کوي او ورځ تر بلې یې ذهن دا موضوع بوخت ساتي، چې باید ترځانه د لویو وګړو په څېر چلند، رویه او مقام راخپل کړم. د دا ډول تشو د ډکولو احساس د ماشوم د زده کړې او یادګیری په تجربو بدلېږي... ماشوم په یوه نه یو ډول په خپل ځان کې د لویانو په پرتله د کمښت یا کمبودۍ احساس کوي او تل هڅه کوي، چې دغه نواقص جبران کړي، چې دغه پروسه د ماشوم د ودې او رشد اصلي ټکي دي.»

آډلر دغه مطلب په یوه جمله کې داسې رالنډوي: «په زرګونه ځواکونه او استعدادونه د کمبودۍ له احساس څخه سرچینه اخلي!»

آډلر یو بل ځای وايي: «هغه څه چې تربل هرڅه زیات اهمیت لري، دا دی، چې ایا موږ خپلې کمبودۍ د یوه مشکل په توګه پېژنو او که نه؟... د انسان هڅه

ketabton.com - The Digital Library

او تلاش تل د حقارت او کمبودۍ د احساس د نفې کولو پرمهال بڼه غوره کوي، چې دغه بهیر په خپل وار سره د یوه شخص ټول ژوند ته لوری ورکوي.»

آډلر دغه بهیر ته چې انسان پکې د ژوند د چارو سرته رسولو او په مجموع کې د خپل ځان د جوړولو لپاره پاروول کېږي، د حقارت د عقدې نوم ورکوي. د آډلر په اند د افرادو د چال چلند او رفتار ټاکونکې قوه، همدغه د حقارت عقده ده. نوموړی د خپلې دغې وینا د روښانولو لپاره په مثال کې زیاتوي: «هغه وګړي یا ماشومان چې بدني کمزوري لري، هرکله د خپلې دغې کمزورۍ د جبران هڅه کوي. ذکر او فکر یې دا وي، چې خپله نیمګړتیا رفع کړي، ښایي له داسې افرادو څخه د سپورټ قوي لوبغاړی جوړ شي. همداراز هغه افراد چې په ماشومتوب کې د ژبې او خبرو کولو ستونزه لري، ممکن د وینا درملنې یا ګفتار درمانۍ له لارې په یوه اوچت ویناوال بدل شي.»

آډلر د فرانسې د مشهور امپراطور «ناپلیون» یادونه کوي، چې ټیټ قد یې درلود او په ماشومتوب او نوې ځوانۍ کې به له دغه ټکي ځورېدا، ښایي دا او دې ته ورته لامل به وو، چې هغه په یوه مقتدر واکمن بدل شو.

آډلر د خپلو څرګندونو په لړ کې زیاتوي:

« په انساني ټولنه کې د حقارت د احساساتو جبران د افرادو او جامعې په خیر دی او د دې په مقابل کې د دغه ډول احساساتو په جبران کې پاتې راتلل او ماتې خوړل، د حقارت د عقدې د پاینښت او ټینګښت لامل کېږي، چې په پایله کې فرد تردې بریده کمزوری کوي، چې د ژوندانه له زیاتو مسایلو سره په مخامخ کېدو کې له ماتې سره مخامخ کېږي.»

د آډلر په نظر: «که چېرې د یوه انسان په ذهن کې د حقارت عقده شدیده او ځنډنۍ شي او د هغو د جبران لاره ونه لیدل شي، نو انسان بیا یو ډول منفي غبرګونونو ته هڅوي. د ساري په ډول که چېرې یو سړی په ټولنیز ژوند کې کم راشي او د حقارت په یوه دوامداره احساس کې ونښلي، هغه بیا وخت ناوخت خپله باطني غوغا رابرسېره کوي او تر ډېره یې د یوه ناسالم او افراطي چلند په

ketabton.com - The Digital Library

چوکاټ کې وړاندې کوي. مثلاً د حسد، کینې، ګوښه ګیرۍ، وېرې، د اجتماعي نزاکت نه مراعات کولو، ځان ته په کمه سترګه کتلو یا ځان لوی لیدلو، تظاهر او نورو ناسمو اعمالو په بڼه یې څرګندوي.»

آډلر یو بل ځای د انسان د شخصیت پر وحدت او همسازۍ باندې ټینګار کوي، چې په هغو کې محرک ځواک او نور منابع، انسان د یو اوچت هدف په لور رهبري کوي. نوموړی وایي؛ د ځان د لوړتیا لپاره کوښښ کول، ذاتي جنبه لري، چې د ټولو پرمختیاؤ سبب کېږي... پراختیا غوښتنه او پراختیا لټونه یوه عامه مرحله ده. د پرمختیا لپاره د انسانانو هڅه په بېلابېلو مسیرونو کې څرګندېږي. هرشخص په خپل ځان کې د ژوند او حالاتو په مقابل کې د ځواب ویلو طریقې ته «چې د ژوند سبک او روش هم ورته ویل کېږي» وده ورکوي. د ژوند سبک او روش د هغو چلندونو مجموعه ده، چې دیوه شخص په وسیله د واقعي یا خیالي نیمګړتیاؤ د جبران لپاره ترسره کېږي.

د ساري په ډول هغه ماشوم چې بدني ضعیفي لري، د ژوند سبک یې له هغو ټولو فعالیتونو څخه عبارت دی، چې د بدني ځواکمتیا د لاسته راوړلو لپاره یې پکاروي. دغه سبک ورو ورو د ماشوم د راتلونکي ژوندانه لپاره د یوه چوکاټ بڼه غوره کوي... له بلې خوا هغه ماشوم چې په افراطي ډول د مور او پلار له خوا یې تر نظر لاندې نیول کېږي، یا ناز ورکول کېږي. ښایي یو ځان مداره Self-centred او له اجتماعي علاقو څخه لرې ماشوم ورڅخه جوړ شي او ددې په مقابل کې هغه ماشوم چې له پامه غورځول کېږي او هېڅ ډول پاملرنه ورته نه کېږي، ددغه ډول ماشوم د ژوند سبک او روش له ټولنې څخه د غچ اخیستلو په بڼه راڅرګندېږي.

آډلر په اروایوهنه کې د انساني طبیعت د سمې طرحې د وړاندې کولو په موخه لیکي: «له ټولنې سره د جوجاړي روحیه، د اروایوهنې تر ټولو مهمه دنده ده.» آډلر هغه اشخاص چې له ټولنې سره د هېڅ ډول جوړجاړي هوا نه لري، د

ketabton.com - The Digital Library

ټولنې دښمن ګڼي. دی د مثال په ډول د مغرور او ځان لیدونکي انسان یادونه کوي او لیکي:

«مغرور او ځان وینی انسان هڅه کوي، خپله اصلي څېره پټه کړي...ددغه ډول افرادو په ژوند کې ټول شیان په دې پوښتنې پای ته رسي؛ دغه کار یوازې زما لپاره څه ګټه لري؟» آډلر له دغه ابهام سره مخامخ ؤ، چې ایا ټول هغه بریالیتوبونه او کارونه، چې د بشر لپاره شوي، د ځان وینې «خودبیني» حاصل دي؟ ایا د نړۍ د بدلولو په لاره کې ځان لوی لیدنه تر ټولو مهمه انګېزه ده؟...

د آډلر ځواب د دا ډول پوښتنو پر وړاندې منفي دی. دی وایي:

«هغه لوی کارونه چې د بشریت په خدمت کې ترسره شوي، د ځان غوښتنې یا خودخواهۍ حاصل نه دي، بلکې د نورو د غوښتلو حاصل هم دي. موږ ټول تریوه بریده ځان ویني یا خودبین یو، مګر هغه انسانان چې د سالم روان خاوندان دي، کولی شي دغه انډول وساتي او نورو ته هم پام وکړي. ځان لیدونکي انسانان په ټولیز ډول اجتماعي اړتیاو ته ژمن نه وي... دوی ځان په هرحالت کې ترنورو لوړ ګڼي او د نورو په تورنولو کې تخصص لري.»

✵ ✵ ✵

ketabton.com - The Digital Library

آبراهام مازلو

(د انسان یوه ستونزه دا ده: دی د ژوند په هره شېبه کې وینې، چې انسان والی ځومره سخت دی.)

«آبراهام مازلو»

(که چېرې یو انسان له خپل کار او دندې څخه خوشاله نه وي، د خپل ځان د لاسته راوړولو یوه ترټولو مهمه لار یې ورکه کړې ده.)

«آبراهام مازلو»

ketabton.com - The Digital Library

آبراهام مازلو «Abraham Maslow» د بشري یا انسان پالې اروا پوهنې پلار بلل کېږي، چې د اروا پوهنې په نوي بهیر کې یې تر بل هرچا اوچت ګامونه اخیستي دي. په شلمه میلادي پېړۍ کې دده نظریات اروا پوهنې ته نوې ساه وربښي. د څېړونکو په اند، د آبراهام مازلو لیکنې نه یوازې له علمي اړخه معتبرې دي، بلکې د عامو لوستونکو له خوا یې هم ښه استقبال شوی دی او تراوسه پورې یې په خورا مینې او علاقې سره آثار لوستل کېږي.

مازلو به ویل: « که یوڅوک غواړي، چې ددغې ظاهري نړۍ په یوه برخه کې د مینې او دوستۍ وړ واقع شي، نو لومړی باید په خپل ځان کې دننه یا په خپل باطن کې د نړۍ له همغې برخې سره مینه او دوستي وکړي.»

❖❖❖

آبراهام مازلو په ۱۹۰۸م کال د نیویارک د «بروکلین» ښار په یوه فقیر مېشته سیمه کې زیږېدلی دی. دی د پلار مشر زوی ؤ، څنګه چې دده مور او پلار دواړه نالوستي روسي مهاجر وو، نو هڅه یې دا وه، چې په ټولو اولادونو یې زده کړې وکړي. خو له دې سره هم د مازلو ماشومتوب له ناخوا ډک ؤ. نوموړی یو شرمګیر، خو د عالي استعداد خاوند هلک ؤ. دده مور چې یوه خرافاتي یهودۍ مېرمن وه، هرکله به یې کوچینی مازلو تهدیداوه او خپلو دوو نورو زامنو ته به یې چې تر مازلو کشران وو ترجیح ورکوله. مازلو د مور له دغه چلند څخه د ژوند تر پایه پورې خوابدی ؤ. ده به د ماشومتوب او نوې ځوانۍ پرمهال د خپل بدن د ډنګرو غړو له امله د حقارت احساس کاوه. خو ددې لپاره چې دغه تشه جبران کړي، د سپورتي مهارتونو په زده کړه یې لاس پورې کړ. دده پلار غوښتل چې له زوی «مازلو» څخه یې په راتلونکي کې یو تکړه حقوقپوه جوړ شي.

په همدې سبب مازلو خپلې زده کړې د حقوقو په برخه کې د نیویارک په یوه کالج کې پیل کړې. ددغو زده کړو تر بشپړولو وروسته د «ویسکانسن» پوهنتون ته ولاړ، هلته یې له اروا پوهنې سره علاقه پیدا شوه او په همدغه

ketabton.com - The Digital Library

ځانګه کې یې د لوړو زده کړو لپاره متې راونغښتې. په پایله کې په ۱۹۳۴م کال په اروا پوهنه کې د دوکتورا په اخیستو بریالی شو.

مازلو په دغو رسمي زده کړو بسنه ونه کړه او د لا نورو زده کړو لپاره یې د کلمبیا پوهنتون ته مخه کړه، هلته یې له مشهور اروا‌پوه «آلفرډ ادلر» سره وپېژندل او د هغو له څېړنو او لیکنو څخه یې ګټه واخیسته. ده همغه مهال له یوشمېر نورو اروا‌پوهانو لکه، کارن هورنای، ورتایمر، کورټ کافکا او نورو سره هم راشه درشه پیدا کړل. همدا راز یې د امریکا د نامتو بشر پېژندونکي «روت بندیکت» د اثارو او نظریاتو مطالعې د نوموړي پام له رواني او اجتماعي اړخه د مثبتو اشخاصو د روزلو په لور راواړاوه.

مازلو تر زده کړو وروسته ۱۴ کاله د «بروکلین» په کالج کې تدریس وکړ، خو تر هرڅه لومړی دده هڅه دا وه، چې په یوه نه یوه توګه اروا‌پوهنه انساني کړي. مګر ځینو دودیزو اروا‌پوهانو دی په سمه نه پرېښود او که هرڅومره به لوستونکو او محصلینو دده هڅې ستایلې، بیا هم دده له خوا په اروا‌پوهنه کې د زړو عنعنو نه رعایت ددې لامل ؤ، چې یوشمېر اروا‌پوهانو به دده په کړیو کارونو سترګې پټولې.

مازلو په ۱۹۴۵م کال چې ۳۷ کلن ؤ، د «انحراف د اراپوهنې اصول» کتاب یې خپور کړ او دوه کاله وروسته یې یوه بله مشهوره مقاله چې د انګېزې تیوري نومېده له چاپه راووتله. له ۱۹۵۱م څخه تر۱۹۶۹م کال پورې د براندایس پوهنتون د اروا‌پوهنې د ټولنې ریاست دده پر غاړه ؤ او ده همدغلته خپل بنسټیز نظریات تدوین او د «شخصیت او انګېزې» په کتاب کې یې خپاره کړل. نوموړی تردغو هلوځلو وروسته د امریکا د وتلیو اروا‌پوهانو په ډله کې راغی او په پایله کې د امریکاد اروا‌پوهانو د مجلس د عمومي رئیس په توګه وټاکل شو. اوسني څېړونکي په دې باور دي، چې تر آبراهام مازلومخکې اروا‌پوهنه پر دوو برخو وېشل شوې وه. یوه لوري ته د سلوک پلویان واقع وو، چې ځینو افراطي پلویانو یې انسان ته د یوه ژوندي ماشین

ketabton.com - The Digital Library

خطاب کاوه او بل لوري ته د روانکاوۍ یا ارواشنني پلویان وو، چې ټول رواني مسایل به یې د لاشعور په تله تلل. همغه وو، چې آبراهام مازلو یوه دریمه څانګه د بشري یا انسان پالې اروا پوهنې په نوم رامنځته کړه.

دغه اروا پوهنه د روانکاوۍ له هغه ټکي سره موافقه نه کوي، چې وايي، د انسان چلند په جبري توګه په لاشعور کې د ځپل شویو او ټپل وهل شویو غریزو او د ماشومتوب د دورې د خاطرو او انګېزو په واسطه رهبري کېږي. بلکې وايي؛ انسان هر وخت کولی شي، چې پرخپل سرنوشت باندې اغېز وکړي او یا حتیٰ هغه کنټرول کړي. ځرنګه چې انسان خپلواک دی، نو کولی شي د ځان لپاره بدمرغي او یا نېکمرغي په خپله وټاکي. خو هغه څه چې یو انسان په فزیکي او رواني توګه په حرکت راولي، په واقعیت کې هغه لیدلوری، انګېرنه، برداشت او اخیستنه ده، چې انسان یې د ځان او چاپېریال په وړاندې لري. د انسان پالې اروا پوهنې د سرلاري په توګه د آبراهام مازلو په ټولو ځرګندونو کې انسان ته یو ځل بیا ارزښت ورکول کېږي او د انتخاب او خپلواکۍ انګېزه ورته په ګوته کېږي، چې په هغو کې انسان خپل باطني تمایلات، غوښتنې، هیلې او د ځان جوړونې ارادې په واقعیت بدلولی شي. مازلو لیکي:

«د بشر تاریخ د انساني فطرت د ټیټ ګڼلو او هغو ته په کمه سترګه کتلو له روشونو ډک دی. په تاریخ کې کوم لوی انتظارات چې افرادو له خپله ځانه درلودلې، همېشه ډېرکم لیدل کېږي... د یوه سالم روان په رڼا کې ځان جوړوونکي او ځان هسکوونکي انسانان دا ځانګړتیا لري، هغه خپل باطني غږ ته غوږ نیسي، له خپلې دندې سره مینه لري او خپل ژوند د حقیقت، نېکمرغۍ او ذهني آرامښت په لیکه برابروي.»

د مازلو په اند، «موږ ټول پوهېږو، چې د خوراک، څښاک، خوب او نورو اساسي اړتیاؤ پوره کولو ته اړ یو. خو له دغو اساسي اړتیاؤ ورهاخوا نورې اړتیاوې هم موږ په خپل وجود کې حس کوو، چې هغه د انسان معنوي او رواني

ketabton.com - The Digital Library

اړتیاوې دي.» دده په باور تقریباً ټولې رواني ستونزې زموږ د روان او ذهن له ناسمتیا څخه سرچینه اخلي. روان او ذهن هغه مهال له کړکېچ او ناسمتیا سره مخامخ کېږي، چې شخص د داسې معنوي او اساسي اړتیاوو د نه پوره کېدو له مخې د پوچۍ او اضطراب احساس وکړي. مازلو زیاتوي: «هرانسان د ځان جوړولو، ځان ارزښتمن کولو او ځان نېکمرغه کولو لپاره تلوسه لري او همدغه تلوسه په انسان کې بېلابېل ځواکونه او استعدادونه ویښوي. د ځان رغولو په دغه پروسه کې د اړتیاوو او ضرورتونو پوره کېدل د انسان له رواني او ذهني ثبات سره زیاته مرسته کولی شي.

انسان غذا، چاپېریال، خوب، جنسي فعالیت، نظم، ثبات، امنیت، دوستانو، احترام او درناوي، دندې، کورنۍ، اقتصادي پیاوړتیا او روغتیا درلودلو او ددې ټولو په رڼا کې ځان نېکمرغه احساسولو ته اړتیا لري. ددغه ډول اړتیاوو د پوره کېدلو بهیر انسان د ځان جوړولو او ځان تثبیتولو په دایره کې راولي.» د مازلو په نظر له رواني اړخه ځان جوړي او ځان هسکي وګړي لاندې ګډې ځانګړتیاوې لري:

- له واقعیت سره سم درک
- د خپل ځان منل یا پرخپل حالت او ماهیت باندې رضایت
- له خپل کار او دندې سره تعهد او ژمنتیا
- په سلوک او چال چلند کې ثبات او طبیعي والي
- شخصي استقلال او د ځانوالۍ احساس
- د روحاني او عرفاني تجربو درلودل
- له نورو انسانانو سره هم زړیتوب او د علاقې او عاطفې شتون
- د خلاق او نوښتګر نظر او لیدلوري درلودل
- لوړه اجتماعي علاقه...
- د پلمو، بهانو او لانجو د شاته وهلو او هېرولو خوا ته تمایل

ketabton.com - The Digital Library

❖ د نورو انسانانو د غوره ځانګړتیاؤ د یادلو او لیدلو خوا ته تمایل
❖ د خپلو افکارو او احساساتو مسئولیت منل

... دا ټول هغه ټکي دي، چې مازلو يې «انساني کمال» ګڼي او زیاتوي، هغه اشخاص چې له رواني مړاویتوب او ذهني ګډوډۍ سره مخ دی، له پورتنیو ځانګړتیاو او مشخصاتو څخه په فاصله کې دي.

مازلو په خپل یوه تحلیل کې د وېرې او ډار په باب چې د انسان د هیجاناتو له ډلې څخه دي، یوه نوې خبره لري او وایي: « موږ لکه څنګه چې له خپلو ناوړه خصوصیاتو څخه وېره لرو، همداسې له خپلو غوره خصوصیاتو څخه هم په وېره کې یو. ښایي زموږ لپاره په ژوند کې یو مهم کار یا یو اوچت ماموریت مخکې وړل، زیات د وېرې او ډار وړ وي. له همدې امله ژوند د خورا معمولي کارونو په ترسره کولو کې تېروو...موږ چې کله په خپل ځان کې لویې وړتیاوې وینو، نو همغه وخت د خپلې وېرې او حیرانتیا له مخې دوه زړي کېږو. »

مازلو به د تدریس پرمهال له محصلینو پوښتنې کولې او ویل به یې له تاسو څخه کوم یو غواړي په راتلونکي کې ولسمشر شي؟ یا له تاسو څخه کوم یو غواړي د البرټ شوایتزر په شان الهام ښونکی اخلاقي رهبر شي؟ خو کله به چې محصلینو ددغو پوښتنو له ځوابولو څخه د شرم احساس کاوه، مازلو به ورته ویل، که چېرې په تاسې کې کوم یو ولسمشر نه شي، نو څوک به کېږي؟ دغه ټول هغه محصلین وو، چې تمه یې وه، په راتلونکي کې ورنه اروا پوهان جوړ شي. مګر مازلو به له هغو څخه پوښتل، چې دا به څه ګټه ولري، چې هسې معمولي اروا پوهان درنه جوړ شي. مازلو له محصلینو سره په دغه کشمکش کې پوهېدو، نوځکه به یې ویل: « ځینې وګړي د لویۍ او اوچت ژوندانه له درلودلو او هغو ته د رسېدلو له پلټنې څخه پرهېز کوي. ځکه چې دوی له دې څخه وېرېږي، چې زیات غوښتونکی ښکاره نه شي. خو دا په واقعیت کې هسې یوه بهانه او تېښته ده. که پام وکړو، موږ د خپل ځان لپاره

ketabton.com - The Digital Library

ډېر ټيټ او کوچيني هدفونه ټاکو، دا ځکه چې د اوچت کېدو احتمال د عادي انسانانو په زړونو کې د يو ډول وېرې او ډار فضا ايجادوي.»

د دغې مسئلې د حل لپاره مازلو څرګندوي:

«موږ بايدد لويو هدفونو په ټاکلو کې توازن ولرو او پښې مو بايد پرځمکه وي. ځينې وګړي دغه توازن نه مراعاتوي. يا ځان پرځمکه پورې نښلوي او يا له ځمکې څخه تر اندازې زياته فاصله غوره کوي. خو که چېرې موفقو خلکو ته ځيرشو، دوی دغه دواړه توکي ترکيبوي. يعنې اسمان هدف ټاکي او د ځمکې پرمخ ګام اخلي. په دې معنا چې اوچت هدف ټاکي او له واقعيتونو سره سم او محکم ګام اخلي.»

د مازلو په څېړنو کې دده «**هرم**» ځانګړی نوم لري. ده دغه هرم په خپل مشهور اثر «شخصيت او انګېزه» کې راوړی دی. مازلو د انسان ټولې اړتياوې په دغه هرم کې ډلبندي کړې دي. دا هرم پينځه طبقې لري، چې په ټيټو طبقو کې يې دده په اند، ساده، خو زياتې حياتي اړتياوې راوړې او په لوړو طبقو کې يې پېچلې، خو په تدريج سره کمې حياتي اړتياوې ذکر کړې دي، په دې ترتيب د لوړو طبقو اړتياوې هغه وخت د شخص د پاملرنې وړ ګرځي، چې د ټيټو طبقو اړتياوې يې تر يوه بريده پوره شي. کله چې د يوه شخص د ښکته طبقو اړتياوې پورې کېږي، نو ښکته طبقو ته په تدريج د شخص پاملرنه راکمېږي او پورته طبقو ته يې پاملرنه زياتېږي، خو که چېرې په ناڅاپي توګه په ښکته طبقو کې يوه تشه، يا يوه اړتيا او يا يوه ستونزه سر راپورته کړي، شخص په موقتي ډول د پورتنيو طبقو اړتياوې يوځل پرېږدي او په ښکتنيو طبقو کې د اړتياو يا ستونزو بهير ته لومړيتوب ورکوي. د مثال په توګه که شخص په يوه شديده ناروغۍ اخته شي، نو څنګه چې د روغتيا مسئله په ښکته طبقو او بنسټيزو او حياتي اړتياؤ کې ځای لري، نو شخص هم خپله زياته انرژي د ژغورنې لارو ته ځانګړې کوي. کله يې چې دغه ستونزه حل شي، بيا بېرته خپله انرژي لوړو طبقو ته رهبري کوي.

ketabton.com - The Digital Library

ددغه مطلب د ښې پوهېدنې لپاره د مازلو د هرم پینځه طبقې په لاندې ډول راوړو:

- ← لومړۍ طبقه: **جسماني او فیزیولوژیکي اړتیاوې.**
  لکه: (خوراک، څښاک، تنفس کول، خوب کول، جسمي او رواني تعادل او نور)
- ← دوهمه طبقه: **امنیتي اړتیاوې.**
  لکه: (شخصي، مالي او وظیفوي خوندیتوب، له حوادثو او ناروغیو څخه د ځان او کورنۍ امن او دژوندانه د چلښت امکانات)
- ← دریمه طبقه: **اجتماعي اړتیاوې.**
  لکه: (دوستي، کورنۍ، دنده او په ټولنه کې ځانګړي موقف درلودل)
- ← څلورمه طبقه: **د رضایت، احترام او درناوي اړتیاوې.**
  لکه: (ځان ته احترام، نورو ته احترام، له ځانه رضایت، له نورو رضایت، باطني آرامښت، پرځان باور، د نورو د درناوي وړ واقع کېدل، په عقدو کې نه ښکېلېدل او نور...)
- ← پینځمه طبقه: **د ځان هسکولو او ځان جوړولو اړتیاوې.**
  لکه: (ځان ته انګېزه ورکول، خپل استعدادونه غوړول، مثبت چلند، خپل خلاقیتونه تعقیبول، اخلاقي اړخونه پیاوړي کول، د واقعیتونو په رڼا کې دفکر او عمل اهل پاتې کېدل او نور...)

د مازلو پورتنۍ څرګندونې په لاندې شکل کې لیدلی شئ:

ketabton.com - The Digital Library

د مازلو هرم

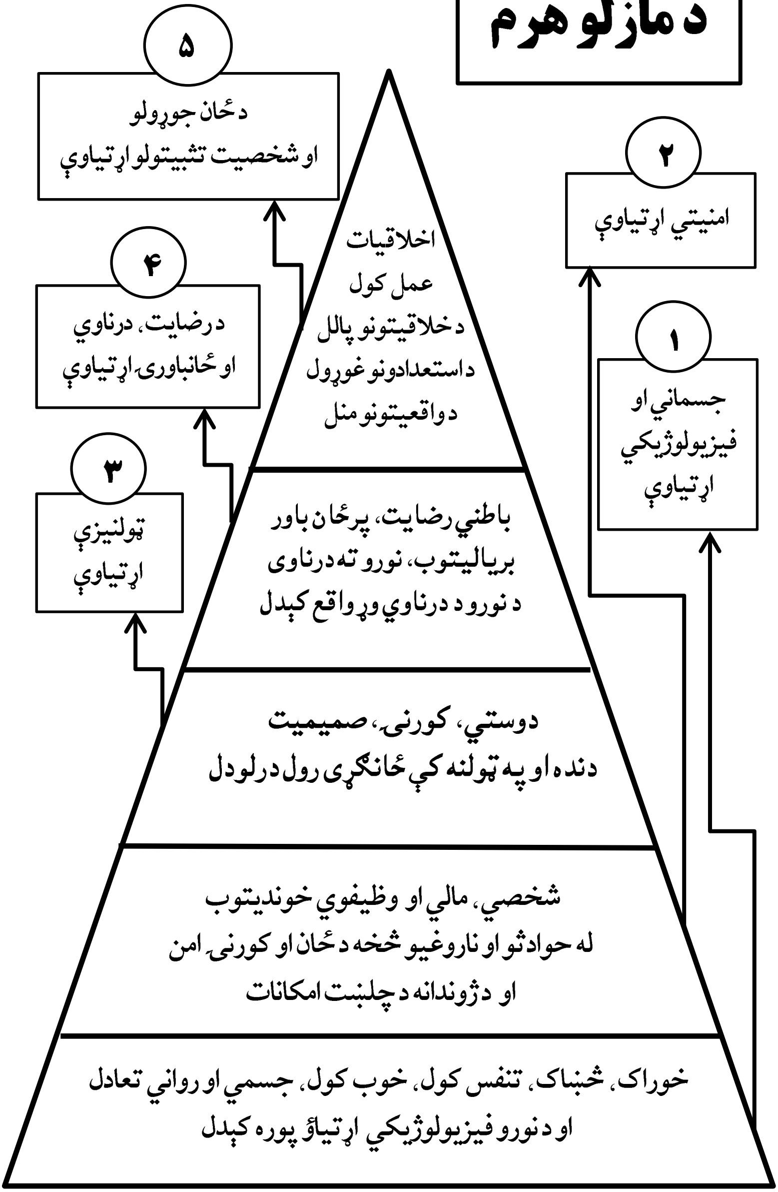

ketabton.com - The Digital Library

کارل یونګ

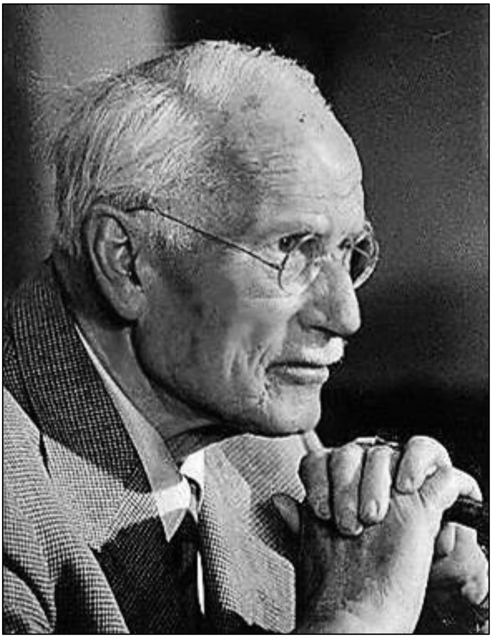

(هغه رسۍ چې زموږ سرنوشت په هغو ځړېږي، ورځ په ورځ تنګېږي او دا طبیعت نه دی، بلکې د انسان خپل نبوغ دی، چې دا رسۍ يې د انسان په غاړه کې وراچولې ده.)

کارل یونګ

(اسمان نور د فزیکپوهانو لپاره په فضا بدل شوی، خو زموږ زړونه لا په ژورو تیارو کې ډوب دي او یوه پټه او ناڅرګنده نارامي مو د وجود ريښې سېزي.)

کارل یونګ

(دهر شي په وړاندې چې مقاومت وکړئ، نورهم ضد او ځېل کوي او ستاسو په وړاندې درېږي)

کارل یونګ

ketabton.com - The Digital Library

ډاکتر کارل ګوستاو یونګ (Carl-Gustav-Jung) د سویس هغه وتلی اروا پوه دی، چې اثار او افکار یې د نړۍ په کچه شهرت لري. نوموړی د ارواپوهنې په تاریخ کې د تحلیلي ارواپوهنې بنسټګر بلل کېږي.

تحلیلي ارواپوهنه د روانکاوۍ یا ارواشننې مکتب ته یو بل لوری ورکوي. کارل یونګ مخکې له دې چې د تحلیلي ارواپوهنې موضوع رامنځته کړي، د «زیګموند فروید» ملګری او د هغه د ارواشننې سرسخت پلوی ؤ. همدا لامل ؤ، چې هغه مهال به ده ته فروید د خپل ځای ناستي او ولیعهد خطاب کاوه.

❖ ❖ ❖

پروفیسور کارل یونګ په **۱۸۷۵**م کال د سویس د «کېسوېل» ښار په یوه کوچیني کلي کې چې د «راین» له مشهور ځړوبي یا ابشار سره نږدې واقع دی نړۍ ته راغی. ده د خپل ماشومتوب دوره په یوازیتوب او خواشینۍ کې تېره کړه. پلار یې یو بدخلقه او غوسه ناک کشیش ؤ او مور یې له رواني ستونزو سره لاس او ګرېوان وه. په دې توګه یونګ له خوښۍ څخه په یوه تش کورني چاپېریال کې رالوی شو. نوموړي ان د خپل ماشومتوب په کلونو کې د خپلې کورنۍ په ناسم وضعیت پوهېده، تل به له ځانه سره فکرونو په مخه کړی ؤ او له ګڼو اندېښنو او ګومانونو سره به په خپله باطني دنیا کې ډوب ؤ.

ده به خپل ډېره څه د خپلو باطني خیالاتو او تمایلاتو له مخې ترسره کول. ښوونځي ته تګ، هلته درس لوستل او بیا پوهنتون ته لاره پیدا کول، هغه څه وو، چې دده ذهن به یې بوخت ساته. هغه وخت چې نوموړي د پوهنتون لپاره تیاري نیوه، یوه شپه یې خوب لیده، چې له تاریخ څخه د مخکې دورو د حیواناتو په هډوکو پسې کیندنې کوي. ده له وېښېدو سره سم خپل خوب داسې تعبیر کړ، چې باید د طبیعي علومو په برخه کې لوړې زده کړې وکړي. ده یو بل ځل هم دې ته ورته خوب لیدلی ؤ. چې ترځمکې لاندې په یوه غار کې ګرځي راګرځي. یونګ خپل تحصیلي راتلونکی د همدغو خوبونو پراساس غوره کړ او تر شعور لاندې یې د تحت الشعور څېړل خپل کاروباله.

ketabton.com - The Digital Library

یونګ په **۱۸۹۵**م کال چې عمر یې د **۲۰** کالو په شاوخوا کې ؤ د سویس د «باسیل» پوهنتون د طب پوهنځي ته بریالی شو، خو کله چې یې یو کال زده کړه وکړه، نو پلار یې چې د پروتستان د مذهب پادري ؤ، مړ شو. دغې پېښې یونګ له کورنیو ناخوالو او اقتصادي ستونزو سره مخ کړ. خو ده خپل ځان ونه بایله. ناخوالې یې وزغمې، له دوستانو یې پیسې قرض کړې او پوهنتون یې په بریالیتوب سره پای ته ورساوه. نوموړی ترفراغت وروسته په ۱۹۰۰م کال د زوریخ ښار د «بورګولتسلي» په روغتون کې د طبابت په دنده وګمارل شو.

ده د خپلې همدغې دندې په لړ کې له یوې سویسۍ پېغلې سره واده وکړ او د «کوسناخت» په ښار کې یې د ځان لپاره یو لوی کور جوړ کړ. یونګ پنځه کاله په دغه دنده پاتې شو، وروسته د «زوریخ» د پوهنتون استاد وټاکل شو. ده څو کاله دغه دنده هم ترسره کړه، خو وروسته یې استعفا ورکړه او په خصوصي ډول یې د طبابت کارونو او د اروا پوهنې په اړه مطالعو ته دوام ورکړ.

یونګ لا په پوهنتون کې ؤ، چې د نامتو اروا پوه زیګموند فروید له اثارو سره اشنا شو. ده د کار په موده کې هم د فروید کتابونه لوستل، په ځانګړې توګه د فروید د خوبونو د تعبیر کتاب یې خورا پر زړه پورې ؤ. په همدې اساس په ۱۹۰۶م کال کې یې د «وین» ښار ته د فروید د لیدو لپاره سفر وکړ. هلته یې له فروید سره لیدنه کتنه وشوه او په دغه لومړۍ لیدنه کتنه کې یې په خورا تلوسه او علاقه ۱۳ ساعته خبرې اترې سره وکړې.

له دې وروسته یونګ د فروید د روانکاوۍ یا اروا پلټنې د مکتب تر ټولو فعال غړی شو او د فروید د رامنځته کړې موضوع لپاره یې چې له تحت الشعور څخه عبارت وه کار او څېړنې پیل کړې. په ۱۹۰۹م کال یونګ له فروید سره یوځای امریکا ته سفر وکړ، هلته یې د «کلارک» پوهنتون په یاد غونډه کې ګډون وکړ او دواړو یکې خپلې ویناوې واورولې.

د څېړونکې په اند، یونګ مخکې له دې چې له فروید سره ملګری شي، شهرت ته رسېدلی ؤ. په دې اساس کله چې موږ د اروا پوهنې په تاریخ کې د

ketabton.com - The Digital Library

اروا پلټنې له مکتب څخه خبرې کوو، نو تر فروید وروسته د کارل یونګ نوم د یادلو وړ دی. یونګ که څه هم د روان شننې په بهیر کې د فروید شاګردي منله، خو ان له راپیل څخه د فروید د یولړ څرګندونو منل ورته ستونزمن او حتی ناممکن برېښېدل.

فروید په خپلو اروا پوهنیزو څېړنو کې د انسان جنسي غریزې ته زیات ارزښت ورکاوه، خو یونګ ته د فروید دغه ډول څرګندونې افراطي ښکارېدې او هڅه به یې کوله چې خپل دغه شک او تردید له فروید څخه پټ وساتي. یونګ به چې د لاشعور په باب نورو برسېرونو ته لاس اچاوه، نو له دغه ټکي څخه به ناراحته ؤ، ځکه پوهېده، که چېرې خپل نظریات څپاره کړي، نو د فروید له نظریاتو سره به په توپیر کې واقع شي او د اړیکو په خرابی به پای ته ورسېږي. نوموړي له همدې امله د خپل کتاب په لیکلو کې زړه نازړه او ټکنی ؤ. خو بالاخره یې کتاب خپور کړ او څه یې چې اټکل کاوه، همغسې پېښ شول.

په ۱۹۱۴م کال د فروید او یونګ ترمنځ اختلافات زیات شول او یونګ د اروا شننې د نړیوالې ټولنې له غړیتوب څخه استعفا ورکړه. دغه بېلتون د یونګ په ژوند او کارونو کې یوه لویه پېښه ګڼل کېږي، چې په خپل ځای سره ددې لامل شوه، چې ده وکولی شول، په یوازې سر د نویو مسایلو په اړه څېړنې وکړي او نوي اثار او افکار رامنځته کړي. د یونګ د اثارو له ډلې څخه موږ دده دلاندې مشهورو کتابونو نومونه یادولی شو:

- (د اروا پوهنې ټیپونه)
- (د ځان ناخبره ضمیر اروا پوهنه)
- (د بدلون سمبولونه)
- (اروا پوهنه او دین)
- (اروا پوهنه او کیمیا ګري)
- (زړې نمونې او ټولیزه ځان ناخبري)

ketabton.com - The Digital Library

يونګ ان د ماشومتوب له دورې څخه د لرغونو ځايونو، تاريخي پېښو او اساطيرو سره مينه درلوده، له همدې امله يې په ۱۹۲۰م کال چې عمر يې د ۴۵ کالو په شاوخوا کې ؤ، د افريقا لويې وچې ته سفرونه وکړل. له دغو سفرونو څخه دده موخه د لرغونې اريايي سيمو، قومونو او اساطيرو څېړل وو. دده د يادو څېړنو ځرک موږ په هغه کتاب کې چې «انسان او د هغه سمبولونه» نومېږي او دده او شاګردانو له خوا يې ليکل شوی ليدلی شو.

نوموړی ددغې پوښتنې چې وايي: «څنګه لومړنيو انسانانو د طبيعي پېښو لکه لمر، غروب، د مياشتو او موسمونو د بدلون د تعريف او توصيف لپاره اوږده داستانونه جوړول؟» په ځواب کې ويلي:

« د طبيعي مسايلو په هکله د خيالي کيسو جوړول، يوازې د هغو د فزيکي ستاينې لپاره نه وې، بلکې ظاهري نړۍ به يې د باطني نړۍ د درک لپاره په کاروله.» لکه څرنګه چې انسانانو د تاريخ په اوږدو کې خپل احساسات، عواطف، ذهني کيفيات، عقدې، هيلې، له کايناتو څخه بېلابېل برداشتونه د کيسو، اسطورو، شعرونو او نورو سمبوليکو ټکو په بڼه څرګند کړي، نو ددې ترڅنګ چې د هغه تاريخي ماحول پېښې، حالت او تصوير، زموږ مخې ته ږدي، بلکې د هغه مهال د انسان له باطني او رواني حالت څخه مو هم خبروي. د يونګ او دده د شاګردانو هغه ګډ اثر چې «انسان او د هغه سمبولونه» نومېږي، نه يوازې يې د اروا پوهنې په څېړنيز بهير اغېز شيندلی، بلکې د سمبوليکو ادبياتو په تشريح او توضيح کې يې هم خپل رول ادا کړی دی.

څرګنده ده، په ادبياتو کې چې کومې خبرې کېږي، له تشبې، کنايې او سمبول څخه به خالي نه وي. په ادبياتو او حتیٰ زموږ په ورځنيو خبرو اترو کې سمبوليک بيان يا په خبرو کې سمبولونه راوړل، د کارل يونګ له نظره يوه داسې هڅه ده، چې د انسان له تحت الشعور سره تړا لري. يونګ وايي: (يوه کلمه يا شکل هغه مهال سېمبوليک ګڼلی شو، چې له خپلې ښکاره او مخامخ

ketabton.com - The Digital Library

معنا پرته په بل څه هم دلالت وکړي. سیمبول ناخوداګاهي «لاشعوري» اړخونه لري، چې هېڅکله په دقیقه توګه تعریف شوی نه دی...) شعري سېمبولونه، لېوال

❖❖❖

کارل یونګ لکه مخکې چې یادونه وشوه، د تحت الشعور یا ځان ناخبره ذهن موضوع ته انکشاف ورکړ او په دې برخه کې یې یوه بله موضوع د «جمعي ناخوداګاه» یا «ټولیزې ځان ناخبرۍ» په نوم رامنځته کړه.

یونګ له لویه سره د انسان د ذهن ځان ناخبرې برخې ته پر دوو سطحو قایل شو. لومړی «شخصي ځان ناخبري» او دوهم «ټولیزه ځان ناخبري»

شخصي ځان ناخبري یې هغه برخه وګڼله، چې په هغو کې دیوه انسان د فردي ژوندانه هغه شا ته وهل شوې تجربې، خاطرې، عقدې او ناخوړبه شوې هیلې پرتې دي، چې نور د ذهن په ځان خبره برخه یا شعور کې ورته لاس رسی نه کېږي. د یونګ په اند، په دغه برخه کې شته جزیات په اسانۍ سره کېدای شي، د ذهن ځان خبرې برخې یا شعور ته راوغځېږي او د انسان چلند تر اغېز لاندې راولي. په دې بنسټ دغه برخه یا «شخصي ځان ناخبري» دومره ژوره نه ده.

ددې په مقابل کې «ټولیزه ځان ناخبري» هغه برخه ده، چې ترټولو ژور موقعیت لري او د انسان لپاره ترشخصي ځان ناخبرۍ ډېره نااشنا او مبهمه ده. په دغه برخه کې د پخوانیو نسلونو ګڼې تجربې او تمایلات ځای لري، چې د انسان ګڼو اعمالو ته لوری ورکوي. انسان که وغواړي او که ونه غواړي د هغوی اغېز ورباندې پروت دی او څرنګه چې انسان لاتر اوسه د طبیعت یوه برخه او جز دی او له خپلو ریښو سره ارتباط لري، نو هرډول نظریه یا ټولنیز نظام چې د انسان ارتباط د ژوندانه له ازلي تصاویرو سره قطع کوي، نه یوازې دا چې فرهنګ نه دی، بلکې انسان ته د یوه زندان او غوجل د جوړولو حکم لري.» د یونګ په باور، د بېلابېلو خاصیتونو کومې نمونې چې په موږ کې شته، په فطري توګه زموږ د رواني تجربو ټاکونکې دي، چې هر فرد دې ته

ketabton.com - The Digital Library

چمتو کوي، څو داسې چلند وکړي، لکه دده اجدادو چې په ورته موقعیتونو کې له ځانه ښوده.

په دې ترتیب (سېمبولونه یوازې په شخصي ځان ناخبرۍ یا فردي ناخوداګاه کې نه رامنځته کېږي، ډېر ځله په ټولیزه ځان ناخبرۍ یا جمعي ناخوداګاه کې هم تلپاتې سېمبولونه سر راپورته کوي. چې د بشر په ګډ تاریخ کې د ډېرو انسانانو لپاره ګډ مفهوم تداعي کوي... نوي او فردي سېمبولونه د فردي ځان ناخبرۍ زېږنده دي، چې د یوه وګړي په رواني تجربو کې ریښه لري، خو که چېرې دغه سېمبول بیا او بیا کارول کېږي، نو د ګډو قرار دا دي سېمبولونو بڼه خپلوي. د انسانانو ګډ رواني میراث او د ټولیزې ځان ناخبرۍ ارثي مشترکات د یوه وګړي له رواني تجربو، د هغه په فردي ناخوداګاه کې زېرمه شوې عقدې، غوښتنې، غریزې، شاته وهل شوي او ځپل شوي عواطف، احساسات او فکرونه، همدارازله قومي شعور څخه په میراث وړل شوي ارزښتونه او باورونه د یوه انسان د تحت الشعور منځپانګه جوړوي) شعري سېمبولونه، لېوال

❖❖❖

په عمومي ډول د کارل یونګ د تحلیلي ارواپوهنې موضوعاتو نه یوازې د ارواپوهنې څېړکي رنګین کړي، بلکې د علومو په ځینو نورو څانګو کې لکه مذهب، هنر، تاریخ او ادبیاتو کې یې هم ځانګړی اغېز پرېښودی.

د ارواپوهنې په پاړو کې د افرادو شخصیتونه څېړل او ډلبندي کول، یوه توده موضوع ده، چې یو شمېر ارواپوهانو ورباندې کار کړی دی. په دغو ارواپوهانو کې د «کرچمر»، «شلډون» او «کارل یونګ» ډلبندۍ خورا مشهورې دي. یونګ د انسان شخصیت د اجتماعي چلند له مخې پر دوو برخو وېشلی دی: «ظاهر پلوه او باطن پلوه»، چې په لاندې ډول یې لنډه یادونه کوو:

ketabton.com - The Digital Library

۱: ظاهر پلوه:

کارل یونګ د ظاهر پلوه «بیرون ګرا» شخصیتونو خصوصیات دا بولي، چې دوی حال ته د آینده پر نسبت ترجیح ورکوي، د اشیاؤ، واقعاتو او اشخاصو ظاهري بڼې ته د ماهیوي او کیفي ارزښتونو په پرتله زیات اهمیت ورکوي، ژر تصمیم نیسي او ژر عمل کوي؛ د عواقبو نتیجو ته ډېر نه ګوري؛ د توافق منلو ځواک یې غښتلی وي، د ټولنیز ګډ ژوند او ټولنیزو فعالیتونو او حاصلاتو څخه زیات لذت وړي او د افرادو سرګرمي او ظاهري فعالیت د دوی د خوښۍ سبب ګرځي.

۲: باطن پلوه:

یونګ باطن پلوه«درون ګرا» اشخاص هغه بولي، چې د حال په پرتله راتلونکي ته زیاته ترجیح ورکوي، د ژر تصمیم نیونې او عمل پرمقایسه، غور او تدبیر ته زیات اهمیت ورکوي او په رسمي او غیر رسمي وظایفو کې تل د اصولو او قانون پابند وي. باطن پلویان د ظاهري مسایلو په انډول د حقایقو او واقعاتو د قوانینو او داخلي روابطو د کشف موضوع ته زیات اهمیت ورکوي؛ دوی اکثره په فکر او خیال کې ډوب وي؛ د علمي کارونو په پرتله ذهني کارونو کله پلانونې، نقشې اچونې او د مسایلو د حل او فصل په موخه د تحلیل او توضیح پلویان دي. د کارل یونګ په اند: دغه ډول اشخاص تر ډېره بریده ګوښه ګیر او له منل شویو او باوري کسانو پرته له نورو خلکو سره د چندان زیاتې ناستې پاستې مینه وال نه وي.

کارل یونګ د باطن پلوه (introverts) او ظاهرپلوه (extroverts) شخصیتونو په اړه په خپلو نورو لیکنو کې یو شمېر نورې ځانګړنې هم یادې کړې دي، چې د اسانۍ لپاره یې په لاندې جدول کې په پرتلیز ډول ستاسو مخې ته ږدو:

ketabton.com - The Digital Library

باطن پلوه	ظاهر پلوه
← خپلو افکارو او احساساتو ته یې پام وي.	← افرادو او اشیاؤ ته پاملرنه کوي.
← د راتلونکي لپاره اندېښمن وي.	← په اوس کې ژوند کوي.
← معمولاً محافظه کار وي.	← د بنسټیزو اصلاحاتو پلوی وي.
← اصول او معیارونه تر اعمالو مهم ګڼي.	← په خپله اعمالو ته پاملرنه کوي.
← له ویلو څخه په لیکلو کې ګړندی او بریالی وي.	← په روانۍ او راحتۍ سره خبرې کوي.
← د کتابونو او مجلو مینه وال وي.	← د سپورټ او حرکي فعالیتونو مینه وال وي.
← د علتونو او عواملو د څېړلو او سپړلو خوا ته تمایل لري.	← د محسوس جهان او عیني پدیدو لیدلو او کتلو ته زیات تمایل لري.
← خپل وخت زیاتره په تحلیل او نقشه اچولو تېروي او په ځنډ سره د عمل ډګر ته مخکې کېږي.	← ژر تصمیم نیسي او ژر د عمل ډګر ته ننوځي.
← تقریباً ګوښه ګیر او په ځنډ سره ملګرتیا جوړوي.	← ژر ملګرتیا جوړوي او له خلکو سره د زیاتې ناستې پاستې مینه وال وي.
← ذهني ارزښتونو یا ذهني عواملو ته زیاته پاملرنه کوي.	← عیني ارزښتونو یا عیني عواملو ته زیاته پاملرنه کوي.
← د پیسو ساتلو او د هغو دقیق مصرف ته لومړیتوب ورکوي.	← د پیسو په مصرفولو باندې یې ښه لاس ګرځي.
← احساسات یې په اسانۍ سره اغېزمن کېږي.	← ډېر حساسیت نه ښیي، بلا پسې وي.
← علاقه لري، چې کارونه یې د ستاینې وړ واقع شي.	← د ستاینو تر اغېز لاندې نه راځي.
← په اسانۍ سره نه خاندي.	← خندېدلو ته زیات چمتووالی لري.
← په اندېښنو او تشویش کې ژر لوېږي.	← ډېر د غم او اندېښنې په کیسه کې نه وي.

ketabton.com - The Digital Library

کارل يونګ ددغه ډول شخصيتي اړخونو په رامنځته کېدلو کې ځينې لاملونو ته ګوته نيسي او وايي: «شخصيتي توپيرونه له هغو اعمالو څخه سرچينه اخلي، چې مونږ ته د عيني نړۍ يا ذهني نړۍ پر خوا مخه راکوي. دغه اعمال عبارت دي له، احساس، تفکر، هيجان او شهود څخه. احساس د مادي شيانو شعوري درک ته ويل کېږي. تفکر يوه ادراکي مرحله ده، چې معنا او درک منځته راوړي. هيجانات ذهني مرحلو ته ارزښت ټاکي او شهود په يوه ځان ناخبره يا لاشعوري وضعيت کې د اخيستنو او پوهېدنو په مفهوم دی... تفکر او احساسات د ځواب ورکولو منطقي صورتونه دي، چې عقل او قضاوت ته لوری ورکوي او احساس او بصيرت بيا غيرعقلاني شی دي، چې په عيني شيانو او محرکې نړۍ پورې تړلي دي.»

د اوراپوهنې په تاريخ کې د علمي اروايوهنې منځته راتګ ، د يونګ تحليلي اروايوهنه يوڅه کم رنګې کړه. له يوې خوا تر ۱۹۶۶م کال پورې د يونګ زياتره کتابونه په انګليسي ژبه نه وو ژباړل شوي. ښايي لامل به يې دا ؤ، چې دده په نظرياتو کې اساطير او داسې نور مواد وو او له بلې خوا يونګ د فرويد په پرتله له کم جذابيت څخه برخمن ؤ، خو له دې سره سره دده تحليلي اروايوهنه د فرويد ېزم په پرتله له کم انتقاد سره مخامخ شوې ده. دا ځکه چې نوموړي د فرويد په پرتله د انسان پر وړاندې خوشبينانه نظر درلود. دا او دې ته ورته لاملونه دي، چې کارل يونګ د ارواشننې په بهير کې تر زيګموند فرويد وروسته دوهم مقام لري.

ketabton.com - The Digital Library

کارل راجِـرز

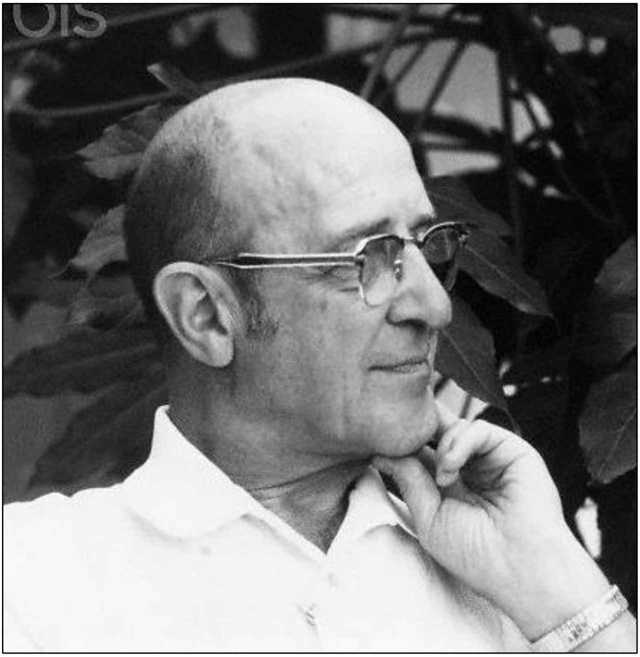

(د خپل کار په لومړیوکې به مې له ځانه دا پوښتنه کوله، چې «څرنګه کولی شم، ددغه سړي درملنه وکړم او یا یې رواني حالت ته بدلون ورکړم»، مګر اوس مې دا پوښتنه په دغه بڼه اړولې ده، چې «څرنګه کولی شم، چې له دغه سړي سره یوه داسې رابطه ټینګه کړم، چې هغه وکولی شي، له دغې رابطې څخه د خپلې شخصي ودې لپاره استفاده وکړي.) **کارل راجِـرز**

(د انسان هر هدفن چلند د هغه له عواطفو سره ملګری دی او عواطف عموماً د چلند منځته راتګ اسانه کوي.) **کارل راجِـرز**

ketabton.com - The Digital Library

کارل راجِرز (Carl Rogers) د امریکا هغه پیاوړی ارواپوه دی، چې د ارواپوهنې په تاریخ کې د روان درمانۍ یا اروا درملنې د پلار په نوم شهرت لري. نوموړی د «آبراهام مازلو» په څېر د انسان پالې ارواپوهنې یوه مخکښه څېره ګڼل کېږي. دده د «فردمحورۍ» له نظریاتو څخه په «مخاطب محوره درملنو» او «شاګردمحوره زده کړو» او نورو ټولنیزو سازمانونو کې زیات استقبال شوی دی. نوموړي د امریکا په بېلابېلو پوهنتونونو او نورو علمي مراکزو کې د ارواپوهنې استادي کړې او د خپل ۸۵ کلن ژوند په اوږدو کې یې ګڼې مقالې او کتابونه لیکلي دي. دغه په کار راتلونکی ارواپوه د ژوند په وروستیو کې د هغو سوله ایزو هڅو له امله چې د جنوبي افریقا او شمالي ایرلنډ د شخړو د ختمولو لپاره یې وکړې، د سولې د نوبل د جایزې لپاره هم نوماند شوی دی.

❖❖❖

کارل راجِرز په ۱۹۰۲م کال د شیکاګو په «اوک پارک» کې زېږېدلی دی. پلار یې «والټر» نومېد او انجنیر ؤ او مور یې «جولیا» نومېده، دوی دواړو شدید مذهبي تمایلات درلودل، خو له اقتصادي اړخه یې ښه ژوند درلود. دوی شپږ اولادونه درلودل او راجِرز پکې څلورم ؤ. راجِرز او نورو وروڼو ته به یې مور او پلار اجازه نه ورکوله، چې د غریبو او معمولي کورنیو له ماشومانو سره ناسته ولاړه ولري، ځکه د دوی په اند هغوی زیاتره په ناسمو کارونو بوخت وي. راجِرز د همدغې لاربښوونې له مخې خپل ماشومتوب په ګوښه ګیرۍ کې تېرکړ او تل به یې د خپل یوازیتوب شېبې د کتابونو پرمطالعې باندې ډکولې. راجِرز په همغه ځای کې د «هولمز» لومړني ښوونځي ته واستول شو. په دغه ښوونځي کې د امریکا د نوبل جایزې ګټونکی لیکوال «ارنسټ همینګوې» هم دده ټولګیوال وو.

کله چې د راجِرز عمر ۱۲ کلنۍ ته ورسېد، کورنۍ یې د شیکاګو په یوه څنډه کې کرنیزه ځمکه واخیسته او هملته یې خپل کور ولېږداوه، خو دا په

ketabton.com - The Digital Library

دې معنا نه وه، چې ګواکې دوی هلته په ټيټه کچه ژوند غوره کړ، بلکې په نوي او عصري بڼه يې کور جوړ کړ او د نورو بوختياؤ ترڅنګ يې کرنيز فعاليتونه هم پيل کړل.

راجرز له دې سره چې له ورونو سره به يې د خپل کور شاخوا د کر کيلې کارونه کول، خو په ښوونځي کې هم يو ممتاز زده کوونکی ؤ. په ۱۹۱۹م کال کې نوموړي د ښوونځي دوره پای ته ورسوه، وروسته يې په ښونمرو د «ويسکانيسن» پوهنتون ته لاره پيدا کړه او د کرنې په رشته کې يې زده کړه پيل کړه.

راجرز د پوهنتون په لومړيو کلونو کې په مذهبي چارو کې خورا فعال ؤ. نوموړی په ۱۹۲۲م کال له ۹ تنو نورو محصلينو سره د چين په پکن کې د WSCFCپه کنفرانس کې ګډون وکړ، دغه شپږ مياشتني سفر په راجرز باندې ژور اغېز وکړ. دی په چين کې د بېلابېلو مذهبونو او کلتورونو له خلکو سره اشنا شو. ده ته له چين څخه د راتګ پر مهال په کښتۍ کې ناڅاپه په ذهن کې ورغلل، چې مسيح بايد خدای نه وي، بلکې د نورو انسانانو په شان بايد يو انسان وي. ده پرېکړه وکړه، چې نور خپل کور ته ولاړ نه شي. همغه وو، چې له رسېدو سره سم يې مور او پلار ته ليک واستاوه، چې نور نه غواړي د پروتستانيسم په مذهب کې بند پاتې شي. په دې ډول راجرز د پروتستانيسم له افراطي مذهبه لاس واخيست او په پوهنتون کې يې هم د کرنې پرځای د تاريخ پوهنځی غوره کړ. ده په ۱۹۲۴م کال د ۲۲کلنۍ په عمر له ياد پوهنتون څخه د ليسانس برې ليک ترلاسه کړ.

زاجرز له پوهنتون څخه تر فراغت وروسته د «هلن اليوت» په نوم له يوې ښځې سره واده وکړ، له دغې مېرمنې د نوموړي دوه اولادونه پيدا شول، «ډېويډ» په ۱۹۲۶م کال او «ناتالي» په ۱۲۲۸م کال کې، چې وروسته يې زوی «ډېويډ» طبي ډاکتر شو او لور يې «ناتالي» څېړونکې شوه.

ketabton.com - The Digital Library

راجرز په خپلو زده کړو بسنه ونه کړه او د نورو زده کړو لپاره يې د «کلمبيا» پوهنتون ته مخه کړه او د «باليني يا کلينکي اروايوهنې» په څانګه کې يې زده کړې پيل کړې. په ۱۹۲۸م کال کې يې فوق ليسانس او په ۱۹۳۱م کال کې د دوکتورا يا Ph.d د سند په ترلاسه کولو بريالى شو. ده په ماشومانو کې دشخصيت د تنظيم او جوړښت په اړه خپل تيزس وليکه.

راجرز په اروايوهنه کې د دوکتورا تر اخيستو وروسته دنيويارک په «روچسټر» کې د ماشومانو د مطالعې په ديپارتمنټ کې په کار پيل وکړ. په همدغه وخت کې نوموړى د «**آلفرډ آدلر**» د نظرياتو تر اغيز لاندې راغى.

راجرز تردې وروسته د څه مهال لپاره دمشورې په مرکز کې دارواپوه په توګه دنده ترسره کړه، ده په همدغه وخت کې خپل لومړنى کتاب «دزيانمنو ماشومانو بسترې درملنه» په نوم وليکه. نوموړى ددغه کتاب له خپرېدا سره سم په ۱۹۳۹م کال د «اوهايو» په پوهنتون کې د باليني اروايوهنې استاد وټاکل شو.

راجرز په ۱۹۴۲م کال د «مشوره او رواني درملنه» په نوم يو بل کتاب وليکه. د کتاب چاپوونکې ادارې په لومړي سر کې ددغه کتاب خپرولو ته چندان زړه نه کېده او فکر يې کاوه چې ايله به ۲۰۰۰ ټوکه راته وپلورل شي، خو کله چې يې يوځل چاپ کړ، ډېر ژر ورسره ختم شو، نو يې څوځله بيا چاپ کړ، په دې ډول نوموړى کتاب د څو کلونو په اوږدو کې تر ۷۰۰۰۰ ټوکو پورې وپلورل شو.

راجرز له ۱۹۴۵م نه تر ۱۹۵۷م کال پورې د «شيکاګو» پوهنتون د مشورې له مرکز سره همکاري درلوده. له دې وروسته د «ويسکانسين» پوهنتون ته ولاړ او په ۱۹۵۷م کال کې يې د «وسټرن» د رفتاري علومو له مؤسسې سره د دايمي غړي په توګه ځان شامل کړ.

راجرز له ۱۹۶۸م کال کې د کاليفرنيا په «لاجولاى» کې د امريکا د بشري مطالعاتو د مرکز علمي غړى شو . په ۱۹۸۶م کال د امريکا د

ketabton.com - The Digital Library

اروا پوهانو د انجمن يا APA د رياست چارې ور وسپارل شوې او په ۱۹۸۷م کال کې يې يو لړ نړيوال سوله ايز حرکتونه پيل کړل، د هغو له جملې څخه په مسکو کې د سولې د ورکشاپونو رهبري کول او د جنوبي افريقا او شمالي ايرلنډ د شخړو د ختمولو لپاره هڅې ددې لامل شوې، چې نوموړی په سوله کې د نوبل د جايزې لپاره وټاکل شو.

راجرز له دغو ټولو بوختياو سره سره له ليکنو او څېړنو لاس وانه خيست او زيات کتابونه او مقالې يې وليکلې، دده د مشهورو کتابونو نومونه په لاندې ډول دي:

- مشوره او رواني درملنه
- مراجع محوره درملنه
- د انسان کېدلو هنر
- کارل راجرز او شخصي ځواک
- يوه لار، د ژوند کولو لپاره
- د کارل راجرز خبرې

دغه ستر سوله غوښتونکی روان پوه په ۱۹۸۷م کال د ۸۵ کالو په عمر د زړه د دربدا له امله د کاليفرنيا په «لاجولای» کې ساه ورکړه او له وصيت سره سم يې، له هيڅ ډول تشريفاتو څخه پرته جسد وسوځول شو.

❖❖❖

د «ټام باټلر بوډن» په نوم يو څېړونکی د «راجرز» په اړه ليکي:

«ايا تر اوسه تاسو ته داسې څه پېښ شوي، چې له يو چا سره تر خبرو اترو وروسته مو د درملنې احساس کړی وي؟ ايا تر اوسه کومه ځانګړې اړيکه ددې سبب شوې، چې يوځل بيا د خپل ځان په اړه يوه ښه او عادي احساس درته پکې پيدا شي؟

احتمالاً دغه ډول جوړجاړی په يوه داسې محيط کې رامنځته کېږي، چې په هغو کې اعتماد او صراحت شتون ولري... کارل راجرز د يوه اروا پوه او

ketabton.com - The Digital Library

مشاور په توګه په خپلو کارونو کې له همدغو ځانګړتیاؤ څخه استفاده کوله. ددې کارونو پایله د ارواپوه او ناروغ ترمنځ په دوديزو اړیکو کې د بدلون او اوښتون سبب شوه... د ناروغانو د ستونزو پرځای د هغو پرتواناییو باندې تمرکز، له کارل راجِرز او آبراهام مازلو څخه د بشري یا انسان پالې اروا پوهنې په ډګر کې لوی شخصیتونه جوړ کړل.»

کارل راجِرز د خپلو روان پوهنیزو کارونو په لړ کې احساس کاوه چې د ناروغانو تر درملنې مهمه دا ده، چې دقیقاً هغه څه چې رواني ناروغان یې وایي، باید غوږ ورته ونیول شي، که څه هم خبرې یې ګډې وډې، ناسمې، بې بنسټه، عجیبه او حتیٰ پوچې وي. دا ددې لامل کېږي، چې ناروغان خپل ټول فکرونه او اندېښنې ومني او وروسته له څو ناستو په خپله د خپل ځان درملنه وکړي.

راجِرز به د خپل کار طریقه داسې بیانوله، چې «یوازې دا کفایت کوي، چې زه په خپله ووسم او اجازه ورکړم، چې مقابل لوری چې ناروغ دی، هغه هم په خپله ووسي!» راجِرز د خپلې طریقې ارزښت په یوه جمله کې خلاصه کړی، ده ویلې: «که چېرې زه وغواړم، له یوه شخص سره غوره اړیکې ولرم، نومقابل طرف د رشد او ودې لپاره په خپل باطن کې له دغو اړیکو څخه د استفادې کولو ظرفیت کشفوي او په پایله کې فردي رشد او وده منځته راځي.»

راجرز به هڅه کوله چې د رواني ناروغ اصلي څېره دده د کردارنو او غبرګونونو له مخې رابرسېره کړي او په دې سره یې بېرته خپل لومړني حالت چې د یوه سالم او نرمال انسان بڼه ده راوګرځوي. نوموړی د یوه رواني ناروغ او په مجموع کې د هر انسان د ځان ناسم ګڼلو او یا د خپل اصلي او واقعي حالت د بدل ډول ښودلو د تمایل په باب لیکي:

«انسان په تدریج او سختۍ سره درک کوي، چې د هغو نقابونو ترشا چې دنیا ته یې ښیي او یا د هغو نقابونو ترشا چې د هغو په واسطه حتیٰ خپل ځان ته هم فریب ورکوي، کوم څه پټ دي... په همدې توګه تصمیم نیسي، چې په

ketabton.com - The Digital Library

خپله ووسي. په دغه حالت کې نه د نورو خلکو پېښې کوي، نه له خپلو احساساتو څخه منکرېږي او نه د روښانفکرۍ د منطق لاسپوڅی ګرځي، بلکې په یوه ژوندي موجود بدلېږي، چې ساه اخلي، احساس لري، لوړې ژورې تجربه کوي او په لنډه توګه ویلی شو، چې انسان کېږي.»

د راجِرز په اند، هغه اشخاص چې بشپړ چلند لري او له رواني روغتیا څخه برخمن دي، په لاندې ځانګړتیاو سره پېژندل کېږي:

- د ټولو تجربو منل او راخپلول
- په هره شېبه کې د بشپړ ژوندانه لپاره تمایل
- د نورو خلکو د منطق او باورونو پرځای د خپلو تواناییو او غرایزو په وسیله د ځان هدایت کول
- په فکر او عمل کې د تسلط او خپلواکۍ احساس
- د نوښت او خلاقیت له څواک څخه برخمنتیا

راجِرز د وګړو د درک او تجربو په اړه زیاتې خبرې کړې دي، دده په اند: (هر انسان له خپلو بېلابېلو تجربو سره په یوه داسې بدلون منونکې نړۍ کې ژوند کوي، چې یوازې په خپله ددغې نړۍ په مرکز کې ځای لري... هریو انسان په خپل ځای کې یو بې ساری موجود دی او یوازنی ښوک دی، چې په دې پوهېدلی شي، چې تجربو یې څه ډول بڼه پیدا کړې او دده لپاره کومه معنا لري... یو فرد تل د خپلو تجربو او درک له مخې غبرګون ښیي. هغه ته خپلې تجربې او زده کړې واقعي په نظر ورځي او دده لپاره واقعیت همغه شی دی، چې هغه تجربه کړی دی. کله چې د یوه فرد درک تغیر کوي، نو د هغه غبرګون او عکس العمل هم ورسره تغیر مومي... یو فرد د خپل درک په انداز ه هرڅه ته ځواب ورکوي. د افرادو جسماني او رواني ځوابونه، له بهرنیو پېښو او حوادثو سره جوړجاړی ښیي... افراد له اصله یو ذاتي او اساسي تمایل لري، چې همدغه تمایل له دوی سره د ځان په تثبیتولو او ساتلو کې لویه

ketabton.com - The Digital Library

انګېزه تولیدوي او په ټولیزه توګه د دوی د فعالیتونو بنسټ تشکیلوي. د یوه فرد ټولې جسمي او رواني اړتیاوې دده د همدغو بنسټیزو تمایلاتو ځانګې بللی شو. افراد د خپل ژوندانه په بهیر کې د خپلو اساسي تمایلاتو له امله د ځان جوړونې، ځان باورۍ، ځان رهبرۍ، نظم، خپلواکۍ، مسئولیت منلو او پرخپلو اعمالو باندې د کنټرول او تسلط پر خوا حرکت کوي... کله چې کوم شخص په یونه یو ډول له خپلو حسي او باطني تجربو څخه انکار کوي. معمولاً له رواني بې نظمیو سره لاس او ګرېوان کېږي او په خپل وجود کې یو ډول تیت پرک والی او سرګرداني احساسوي. هغه خبرې چې وایي: «زه نه پوهېږم چې له څه شي څخه وېرېږم» یا «په ژوند کې یو سم هدف نه لرم» یا «د یوه تصمیم او کار لپاره بې وسه یم» زیاتره د یوه فرد د ځان او تجربو د نه همغږۍ په صورت کې رامنځته کېږي، چې تل د هغه په چلند کې ځان راښیي... انسانان هغه مهال مناسب عمل نه کوي، چې خپلو تجربو ته غوږ ونه نیسي او په پایله کې ونه توانېږي، چې هغو محیطي توپیرونو ته چې په هغو کې اوسي پام وکړی شي.)

راجرز د انسان د ځوانولۍ احساس هم له محیطي عواملو سره په تړاو کې ګڼي، دی وایي: « افراد د خپل ماحول بېلابېل عوامل او پېښې درک کوي او په خپل ذهن کې معنا ورکوي. ځان ګڼل د یوه شخص هغه برداشت او اخیستنه ده، چې دده پر ادراکو باندې د ماحول او دده د اعمالو له تاثیر څخه منځته راځي... په دې توګه اشخاص خپلې ټولې تجربې د خپل ځان ګڼلو له احساس سره مقایسه کوي او تل داسې چلند ته تمایل لري، چې د دوی له ځان ګڼلو سره همرنګي ولري. خو کله چې د کوم شخص د ځان ګڼلو او واقعي تجربو ترمنځ اختلاف پیدا شي، شخص ناانډولي او ناهمغږي تجربه کوي. د مثال په ډول که چېرې یو څوک خپل ځان له نفرت او کرکې څخه خالي وګڼي، خو له نفرت سره مخ شي، نو ډېر ژر دګډوډۍ او ناهمغږۍ په لومه کې نښلي،

ketabton.com - The Digital Library

ددغو ګډوډیو له جملې څخه یو اضطراب دی، چې اصلي جرړې یې همدغه ناهمغږۍ دي.»

د راجرز په اند: «نه یوازې اضطراب، بلکې زیاتره رواني ګوزارونه د متضادو احساساتو زېږنده دي. چې دغه تضادونه او نااندولۍ د «خپل واقعي ځان» او «ارماني ځان» ترمنځ واقع کېږي. په دې اساس رواني ګوزارونه په نړۍ کې زموږ د موقعیت په اړه د مهمو اطلاعاتو د نه منلو او هغو ته د غوږ نه ابښودلو څخه سرراپورته کوي، چې دا ټول د شخصي تجربو له ډلې شمېرل کېږي.»

(پای)

ketabton.com - The Digital Library

ماخذونه

1. ***تاریخ روان شناسی نوین***، تالیف: دوان پی. شولتز و سیدنی الن شولتز
ترجمه: علی اکبر سیف، حسن پاشا شریفي، خدیجه علي آبادي، جعفرنجفی زند
2. ***روان شناسی عمومی انسان***، دوکتورعلی اکبر شعاری نژاد
3. ***روان شناسي عمومي***، نویسنده: وین ویتن، ترجمه وتخلیص: یحی سید محمدي
4. ***مکبت های روان شناسی ونقدان جلد ۱ و ۲***، گروه نویسندگان دانشگاه وحوزه
5. ***روان شناسي***، «خلاصه «۵۰» کتاب برتر در زمینه روانشناسی»
نویسنده: تام باتلر بودن، مترجم: صادق خسرونژد، ویراستار: آزده مبشر
6. ***روان شناسی عمومي***، مؤلف: دوکتور حمزه گنجی
7. ***فلسفه***، مؤلف: محمد نادر ایوبي
8. ***روحیات***، مؤلف: محمد نادر ایوبي
9. ***د اروا پوهنې ښوونځي***، مؤلف: پوهاند گل رحمان حکیم
10. ***اروا پوهنه د ټولو لپاره***، مؤلف: مصطفی صفا
11. ***یکصد مرد تاثیر گذار تاریخ***، نوشته: میشل.اچ.هارت، ترجمه: محمد حسین آهویي
12. ***ادبي څېړنې***، لیکوال: کاندیداکاډمیسین محمدصدیق روهي
13. ***شعري سېمبولونه***، لیکوال: عبدالغفور لېوال
14. ***هنر انسان شدن***، نویسنده: کارل راجِرز، ترجمه: مهین میلانی
15. ***پیغامونه پټ پراته په افسانو کې***، د استاد اسدالله غضنفر مقاله، ځولۍ مجله، دویم کال، لومړۍ گڼه.
16. ***په ځانځاني ښامارکې شعور او تحت الشعور***، عبدالغفورلېوال، الفت مجله، شپږم کال، پرله پسې ۳۳مه گڼه
17. ***فلسفه څه ده؟***، لیکوال: عبدالرحیم دُراني

ketabton.com - The Digital Library

18. ***آریانا داریرة المعارف، دویم ټول***، د افغانستان د علومو اکاډمي
19. ***د عمومي اروا پوهنې آرونه***، تالیف: محمدعالم سالیمي، ژباړن: ګل رحمان رحماني
20. ***روان شناسی شخصیت***، تالیف: دکتر یوسف کریمی
21. ***په فلسفه کې تلپاتې پېښې***. هنري توماس او ډانلي توماس
ژباړه: نصیراحمد احمدي
22. ***د رنګونو نړۍ***، ډاکتر حبیب الله بیرکزی ځدراڼ
23. ***آریانا دایرة المعارف، څلورم ټوک***، د افغانستان د علومو اکاډمي
24. ***www.google search.com***

ketabton.com - The Digital Library

د مصطفی صفا نور کتابونه:

- ← **ژوند، روح او مرګ** .... «چاپ شوی دی»
- ← **د بریا اروایپوهنه** .... «چاپ شوی دی»
- ← **لطفاً، مه ساده کېږئ!** .... «چاپ شوی دی»
- ← **د نړۍ سل مشهورې خبرې** .... «چاپ شوی دی»
- ← **طاقت بښونکي فکرونه** .... «چاپ شوی دی»
- ← **ویکټور هوګو** .... «چاپ شوی دی»
- ← **اروایپوهنه د ټولو لپاره** .... «چاپ شوی دی»
- ← **ژان پل سارتر** .... «چاپ شوی دی»
- ← **د اروا پوهنې لنډ تاریخ** .... «همدغه کتاب»

ketabton.com - The Digital Library

د اروا پوهنې لنډ تاریخ

آدرس: چوک کوته سنگی - کابل - افغانستان
شماره تماس: ۰۷۰۷۰۷۰۱۴۰

Thank you for reading

Find more e-books and articles on Ketabton - your multilingual digital library.

www.ketabton.com

Ketabton - Pashto, Farsi, Arabic & English